TEMAT: KNJIŽEVNA I POLITIČKA BAŠTINA BORISLAVA PEKIĆA

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 DIN

01253
9 770353 802002

VREME

broj 1286

27. avgust 2015.

RAZGOVOR BOŽE KOPRIVICE SA DUŠKOM VUJOŠEVIĆEM

IMA LI OVDE JOŠ PARTIZANA

ČITAJ OTVORENOG SRCA I PRONAĐI SEBE

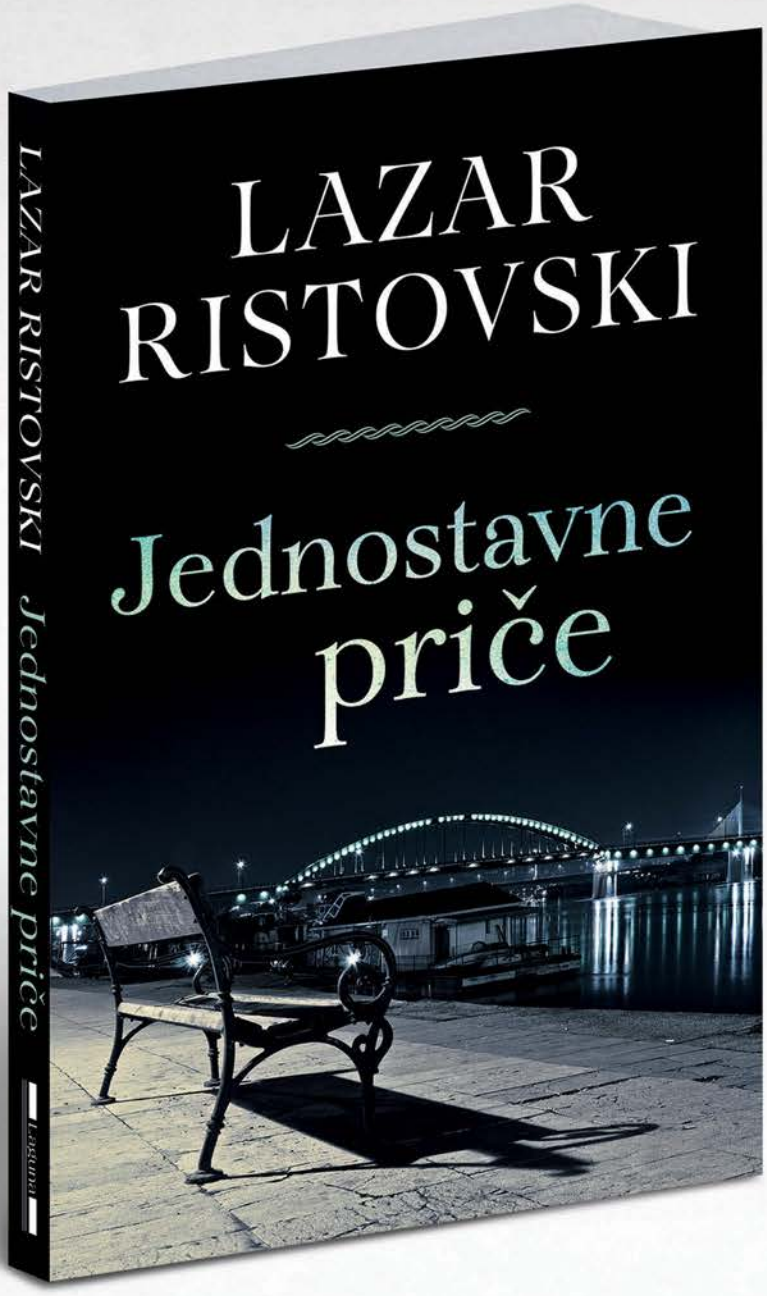

„U mojim pričama
su tuga i humor
pomešani kao
i u životu.“
Lazar Ristovski

www.laguna.rs

Laguna

VREME

BROJ 1286
27. avgust 2015.

04 **Evropski strah od seoba naroda:**
Ima li zemlje za izbeglice

07 TV Manijak: Slike iz parka

09 Balkanskom rutom:
Put bez povratka

13 Nuspojave:
Bojkotom protivu otmičara

14 **Srbija i MMF:**
Zamajavanje za 500 dinara

18 Srpsko-hrvatski odnosi:
Previše istorije i histerije

20 Lični stav: Ivan Ivanji

22 Intervju:
Duško Vujošević

30 Intervju: Zlatko Crnogorac

33 Lisica i ždral: Back to normal

KULTURA

34 Književna i politička ostavština Borislava Pekića (1930–1962):
Čudnovata vremena

36 Intervju:
Ljiljana Pekić

39 Novo izdanje *Pisama iz tuđine*:
Stanje stvari

42 O jednoj generacijskoj recepciji Borislava Pekića:
Kontekst koji su pojeli skakavci

44 Lektira: Izvodi iz dnevnika Borislava Pekića

48 Podsećanje:
Blajnd Vili Džonson (1897–1945)

50 Roman: *Klub nepopravljivih optimista*

SVET

52 **Velika Britanija:**
Okret ulevo Laburističke partije

56 Grčka: Šest razloga za prevremene izbore

61 Navigator: Instagram moje bake

62 Vreme uživanja: Plastične sandale

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Ovo izdanje je oditovano od strane ABC Srbija

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

Od Alžira do Bangladeša, od Libije do podsaharske Afrike, na prste jedne ruke mogu se prebrojati države čiji stanovnici ne žele da život nastave na nekom boljem mestu. Da li zbog akutnih ratova poput onih u Siriji, Avganistanu, Iraku, Somaliji, Eritreji ili zbog nepodnošljive bede, izbeglima su zajednički očaj i beznađe koji ih guraju na puteve na kojima je ulog život

PIŠU: MOMIR TURUDIĆ, MIRKO RUDIĆ, NEMANJA RUJEVIĆ

Zašto je, uz sve druge, važnije teme, u prvi plan tokom nove MMF-ove revizije sporazuma sa Srbijom isplivalo moguće "nesimbolično" povećanje smanjenih plata i penzija, kad će ono ionako morati da sačeka sledeću reviziju

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

Džeremi Korbin je sa svojim levičarskim idejama ušao u trku za lidera laburista kao totalni autsajder. Na opšte iznenađenje postao je apsolutni favorit. Na britansku političku scenu se, posle decenijske dominacije pragmatičnih spin doktora, ponovo vraća ideologija

PIŠU: TIBOR JONA, LUKA MATIĆ

Na naslovnoj strani: **Duško Vujošević**
Foto: **Milovan Milenković**

IMA LI ZEMLJE ZA IZBEGLICE

Od Alžira do Bangladeša, od Libije do zemalja podsaharske Afrike, na prste jedne ruke mogu se prebrojati države čiji stanovnici ne žele da život nastave na nekom boljem mestu. Da li zbog akutnih ratova poput onih u Siriji, Avganistanu, Iraku, Somaliji, Eritreji ili zbog nepodnošljive bede, izbeglima su zajednički očaj i beznađe koji ih guraju na puteve na kojima je ulog život, za koji većina veruje da ga je kod kuće već izgubila

KA POSLEDNJOJ PREPRECI:
Prugom do mađarske granice
Foto: Nemanja Rujević

Dramatični prizori desetina hiljada izbeglica iz Sirije, Avganistana, Iraka, afričkih zemalja koji su u poslednjih nekoliko meseci preplavili granične prelaze i puteve u Grčkoj, Makedoniji, Srbiji, Mađarskoj, postali su evropska tema broj jedan. Najčešće se ponavlja pitanje: "Otkud ih odjednom toliko, preko noći?" Odgovor počinje sa notornom činjenicom da egzodus traje godinama, samo što interesovanje za taj "paralelni svet" bukne uglavnom kada se dese velike tragedije, poput prošlogodišnjeg utapanja stotina ljudi u Mediteranu.

Srbija bi mogla da bude neka vrsta "studije slučaja" za zatvaranje očiju pred onim što je bilo očigledno, da u seobi naroda broj ljudi konstantno raste, zavisno od okolnosti koje su u tom paralelnom univerzumu važne, a u "običnom" svetu prolaze neprimetno. Na primer, malo je koga na Balkanu zabrinulo to što je Italija 2008. godine uvela strogu kontrolu brodova koji dolaze iz Grčke, a upravo je to jedan od odgovora zašto reka izbeglica danas prolazi kroz Grčku, Makedoniju i Srbiju.

Do tada, iz ogromnog izbegličkog naselja u grčkoj luci Patri su stotine hiljada ljudi iz Azije i Afrike pokušavale da se domognu Evrope preko italijanskih luka. Nakon što su italijanske kontrole pooštrene, broj tražilaca azila u Srbiji je sa 77 u 2008. godini skočio na 275 u 2009. Već 2010. godine zahteva je bilo 522, a kapaciteti tada jedinog centra za tražioce azila u Banji Koviljači postali su premali za broj ljudi koji su dolazili (broj onih koji se ne registruju, već prođu bez kontakta sa "institucijama", po pravilu je nekoliko puta veći od registrovanih). U zimu i proleće 2011. šira javnost u Srbiji prvi put je čula za probleme oko "azilanata". Tada je u Banji Koviljači, varošici od oko 5000 stanovnika, po parkovima, ulicama, napuštenim kućama spavalo hiljade ljudi, Avganistanaca, Somalijaca, Pakistanaca, Arapa iz severne i podsaharske Afrike... "Pobunu" lokalnog stanovništva izazvao je slučaj navodnog silovanja britanske državljanke, tražilo se izmeštanje centra, pljuštale su priče o ugroženosti domaćeg stanovništva.

Nakon toga otvoren je još jedan centar, u Bogovađi kod Lajkovca, koji se brzo napunio jer je broj ljudi koji su dolazili dramatično rastao – u 2012. bilo je 2723 registrovanih tražilaca azila, 2013. – 5066. "Izbegličke krize" zainteresovale bi vlast i javnost samo kada bi se desio neki incident, poput protesta lokalnog stanovništva u svakom mestu u kome bi bilo najavljeno otvaranje novog centra, ili dok su se stotine ljudi zimi smrzavale u šumi pored Bogovađe, čekajući prazan krevet u centru, posle čega bi "azilanti" tonuli u privremeni zaborav.

TEORIJE ZAVERA I DRUGI DEMONI

Prošle, 2014. godine, broj registrovanih tražilaca azila je narastao na 16.490. Otvoreni su centri u Obrenovcu, Sjenici, Tutinu. Do 18. avgusta ove godine, evidentirano je 87.000 azilnih namera.

Kada su slike i priče izbegličke reke preplavile medije, podigao se analitičarski i ini svet, i ovde i u Evropi, da sebi i drugima objasni ovu iznenadnu pojavu, samo što u tim objašnjenjima uglavnom provejavaju neznanje i katastrofalna površnost, zasnovani na pričama koje mediji masovno prenose po principu "reče mi jedan čo'ek". Pominju se tropske bolesti, eskalacija kriminala, silovanja... Izvlače se opšti zaključci, poput onih da su među izbeglicama prepoznati teroristi Islamske države, što je verodostojno taman koliko i priča da je neki momak »

prepešačio za 20 dana 2000 kilometara od Avganistana do Evrope (ako se govori o terorizmu: napadači na Ameriku 11. septembra 2001. ušli su u SAD sa regularnim američkim vizama u svojim saudijskim pasošima, izvođači terorističkih napada u Londonu 2005. bili su britanski državljani, napadači na "Šarli ebdo" regularni stanovnici Francuske); nagli porast broja izbeglica objašnjava se zaverom Amerike koja ih je nahuškala u ovom pravcu da bi oslabila Evropu....

BEZ ZEMLJE I BEZ NADE

Postoje logični odgovori na pitanja uzbunjene javnosti – zašto nisu bežali ranije nego baš sada, zašto ne beže u bratske muslimanske zemlje, zašto ne idu preko Bugarske i Rumunije nego preko Srbije – ali je pitanje i da li su oni koji ih postavljaju voljni da ih čuju u buci koju su podigli.

Od onih koji su ove godine registrovani kao tražioci azila u Srbiji, 57 odsto su Sirijci, 23 odsto Avganistanci, sedam odsto Iračani (do pre tri godine, Avganistanci su bili apsolutna većina). Kada zemlje umiru u višedecenijskom mrcvarenju, poput Avganistana u kome rat traje bezmalo četiri decenije, i kada se to dešava daleko od "razvijenog" sveta, egzodusi ne privlače toliku pažnju. Milioni izbeglica iz ove zemlje prelili su se osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka u Iran i Pakistan. To što je broj avganistanskih izbeglica koje kreću ka Evropi počeo da raste poslednjih godina može se objasniti time da se rodila i treća generacija onih koji kao svakodnevicu imaju samo rat – posle rata sa Sovjetima, građanskog rata, talibana, američke intervencije, novog uspona talibana po povlačenju Amerikanaca, oni nemaju više nade da će Avganistan ikada biti zemlja normalna za život; u Iranu, gde su i dalje izbeglice, mahom su tretirani kao niža rasa, bez ikakvih prava, i nije im potreban niko da ih gura prema "obećanom svetu", u kome možda i imaju budućnost.

Irački egzodus je takođe počeo davno, još prvim zalivskim ratom 1991. godine. Iračani su se rasuli po svetu, a oni koji su utočište potražili u arapskim državama znaju da za izbeglice nema bratskih zemalja. Ako su, poput Iračana koje je potpisnik ovih redova upoznao u Libiji pre deset godina, imali sreće da dobiju posao jer su bili visoko kvalifikovani, na tom poslu bili su surovo eksploatisani i gledani sa potcenjivanjem. One koji su u zemlji ostali, umesto bilo kakve stabilnosti dočekala je odskora Islamska država, novi rat, beskrajna svakodnevica puna smrti i razaranja u kojoj je odlazak jedino rešenje.

Sirija je kao država, za razliku od Avganistana i Iraka, nestala brzo. Rat je u ovoj zemlji počeo u februaru 2011. Posle četiri godine, četiri miliona ljudi je u izbeglištvu u Turskoj, Libanu, Jordanu, unutar zemlje je raseljeno preko osam miliona; ukupno, skoro polovina od 25 miliona stanovnika.

Prvih godina rata Sirijci nisu u izbeglištvo odlazili daleko, uglavnom su čekali da se sukobi završe i da se vrate kući, nikome

Srbija na putu

Mada se godinama ozbiljnije bavila tražiocima azila i izbeglicama samo kada je morala (zbog otvaranja poglavlja o pristupu EU, vanrednih događaja...), Srbija je u odnosu na susede, poput Makedonije i Bugarske, spremnije dočekala trenutnu krizu, a odnos prema izbeglicama je u Srbiji daleko bolji.

U Preševu je 8. jula otvoren kolektivni centar za prihvat migranata, gde Vlada uz pomoć UNHCR-a uspeva da obezbedi hranu, smeštaj i medicinsku pomoć neophodnu za sve koji dolaze. Premijer Aleksandar Vučić najavio je izgradnju još jednog centra za privremeni smeštaj u Beogradu, koji će moći da primi 2000 ljudi.

Otvoren je i info-centar u Nemanjinoj ulici, nedaleko od autobuske i železničke stanice, gde izbeglice mogu da dobiju sve informacije, koriste kompjutere, internet. Primera da građani Srbije spontano sakupljaju odeću, hranu i druge potrepštine i nose ih izbeglicama bilo je i ranije, a od kada se njihov broj povećao, i solidarnost građana raste. Sve je više organizacija koje prave hranu, prikuplja se pomoć. Vesti poput one o policajcu koji je od sirijskih izbeglica opljačkao 2000 evra (i brzo bio uhapšen) još uvek su u Srbiji retke.

Cena humanosti i ratova

Procenjuje se da je za prvih sedam meseci ove godine na granicama Evropske unije bilo 340.000 izbeglica, u poređenju sa 123.000 u istom periodu 2014. Možda na prvi pogled zvuči šokantno, ali u odnosu na 507 miliona stanovnika Unije to je zanemarljivo malo.

U Grčku se godinama slivao ogroman broj izbeglica, ali nije bilo mnogo povika što se centar Atine pretvorio u mesto gde mahom žive imigranti dok su stranci iz Afrike i Azije održavali grčku poljoprivredu, građevinu i turizam kao jeftina radna snaga, zamenivši u tome Balkance i stanovnike pokojnog Sovjetskog Saveza, koji su tome služili devedesetih. Kada je počela kriza, desničari su digli glave i počeli da vrište kako im "stranci" otimaju posao. Priče o otimanju posla kao eho se šire po drugim državama, pokrivajući glasove razuma koji govore da izbeglice prvo rade poslove koje niko od domaćih neće, a ako su dovoljno osposobljeni da rade stručnije poslove, time samo doprinose zemljama u koje dolaze.

Ti glasovi razuma se srećom čuju i od pojedinih evropskih političara. Nemački ministar privrede i energetike Zigmar Gabrijel je izjavio: "Bićemo prinuđeni da radikalno promenimo našu politiku prema izbeglicama", i založio se za utrostručavanje iznosa sredstava opštinama za smeštaj, medicinsko zbrinjavanje i obrazovanje izbeglica. "U pogledu imigracije, Evropa je u opasnosti da prikaže ono najgore od sebe: sebičnost, haotično donošenje odluka i svađe između država članica", izjavio je šef italijanske diplomatije Paolo Đentiloni

A što se tiče izdvajanja novca poreskih obveznika za pomoć izbeglicama, prema procenama "Fajnenšel tajmsa" troškovi rata u Iraku su bili oko 1,7 biliona dolara, u Avganistanu nekoliko stotina milijardi dolara manje. Samo prvih nekoliko nedelja operacije u Libiji je koštalo 600 miliona dolara. Akcija "Mare nostrum" 2013. godine, u kojoj je 150.000 migranata iz Afrike i sa Bliskog istoka spaseno na Mediteranu i prebačeno na teritoriju Evrope, koštala je italijansku vladu 142 miliona dolara.

DRAGAN ILIĆ

Slike iz parka

Kada se na televiziji govori o izbeglicama iz Sirije, gledamo snimke nesrećnih ljudi koji sa decom sede ili leže u parku kod autobuske stanice u Beogradu.

Ovaj nezvanični prihvatni centar postao je simbol nove kapije Evrope, pred kojom izbegli predahnu, u proseku do tri dana, pa zatim nastavljaju put ka Severu.

Treba priznati da je Premijer Vučić značajno uticao na formiranje nedvosmislenog stava prema izbeglicama u Srbiji. Kada se pojavio u famoznom parku, komunalci su očistili nagomilano đubre, on se pozdravio sa odraslima, izljubio decu i obećao pomoć. Za prosečne gledaoce, ali i ispod prosečne, poruka je potpuno jasna – nisu šugavi, moramo da im pomognemo!

Posle Vučića, stvari uvek idu lančano, aktiviraju se Vulin, Gašić i Stefanović i preko noći, na Štajgi je nikao potpuno opremljen informativni centar za izbeglice i azilante.

Pokazalo se da je jezik najveća barijera i izvor nesporazuma, pa je sigurno potreban veći broj prevodilaca koji poznaju arapski.

Dok gledam reklame naših mobilnih operatera u kojima se hvale brzinom mreže, pomislio sam kako bi se ta brzina, otvorenost i humanost mogli lako dokazati. Instaliranje besplatnog wi-fi-ja upravo u prostoru oko autobuske stanice bila bi ogromna pomoć izbeglicama. Konačno, ako se uvodi besplatan internet u vozila GSP-a, logično bi bilo i da autobuska stanica ima istu uslugu.

Ukoliko želite, u Beogradu možete i direktno da pomognete, ako higijenska sredstva, odeću ili konzervisanu hranu donesete u Miksalište, jedan od prostora Mikser festivala. Uverio sam se u to kada sam punu stolitarsku vreću odeće i obuće podelio za nepunih deset minuta ljudima koji su došli po pomoć. Dirljivo je bilo videti mlade ljude kako se usred te nesreće i bede trude da izgledaju pristojno i uklapaju delove odeće. Tek ponekad smo u medijima mogli da čujemo delove njihovih priča. Jedan od razloga je i strah za živote onih koji su ostali za njima. Zato svoje priče odnose dalje.

Naravno, bilo je pitanje vremena kada će se u javnosti pojaviti i drugačiji glasovi. Oni uglavnom dolaze iz ekstremno desnog političkog miljea i manje-više se podudaraju sa ksenofobičnim stavovima u regionu. Mađarska i njena vlada navode se kao primer brige o nacionalnim interesima, a uvek se u toj priči pre ili kasnije predlaže izgradnja zida prema komšijama. Po nepisanom pravilu, koje je istini sa volju stiglo iz EU, Zid se uvek gradi prema Jugu, jer odatle dolaze siromašni azilanti. Prema tom pravilu – naš Zid bi bio barijera prema Makedoniji.

Zanimljivi su bili pokušaji da se izbeglice medijski ocrne. Pisalo se da su šugavi, da je jedan uhvatio beograđanku za grudi pa pobegao, da su se međusobno tukli, a najluđa priča je da su, u stvari, bogati, samo se prave da su sirotinja?!!

Dirnuo me gest mog poznanika, burekdžije Fofe, izbeglice iz Bosne, koji je jednog jutra doneo vruć burek i delio ga deci u parku. Kad sam počeo da ga hvalim, napisao mi je rečenicu dostojnu Ćopićevog romana, "jebiga, i ja nekad bježo!"

Ipak, za mene su na televiziji najdragocenije bile iskrice humanosti koje su građani pokazivali i pokazuju prema izbeglicama. Video sam u vestima primere da su dovodili svoju decu da se igraju sa vršnjacima, decom izbeglih, donosili su voće, vodu ili ručak. Dirnuo me gest mog poznanika, burekdžije Fofe, izbeglice iz Bosne, koji je jednog jutra doneo vruć burek i delio ga deci u parku. Kad sam počeo da ga hvalim, napisao mi je rečenicu dostojnu Ćopićevog romana, "jebiga, i ja nekad bježo!"

Ipak, poslovica kaže – svakoga gosta tri dana dosta. Prosečno vreme zadržavanja jesu ta famozna tri dana, ali iz dana u dan pristižu novi talasi izbeglica, pa će se tri dana pretvoriti u mesece. Javnost će postepeno gubiti interes za problem ovih ljudi, pa će biti neophodna što bolja organizacija zvaničnih državnih organa.

Na poslednjoj konferenciji za medije Premijer je pomenuo magičnu reč – izbori!

Pitanje imigranata svakako će biti važna tema, svakako ne važna kao penzije i plate, ali takođe bitna. Izbeglice nisu glasači, pa će njihova nevolja postati deo Evropske agende. Vlada će moći da pokaže kako uspešno rešava jedan globalni problem na lokalnom nivou.

A izbeglička beda ima i svoj psihološki efekat, biračima će pred očima biti slika ljudi kojima je neuporedivo gore. Ipak, pitanje migracija mnogo je šire od Srbije, pa će Vlada morati da se izbori za buduću ulogu koja neće biti čuvanje kapija EU. Tokom istorije, Srbi su u Bosni, Krajini ili Vojvodini bili upravo to – graničari. ¶

Balkanska pravila

U četvrtak 20. avgusta, makedonska vlada proglasila je vanredno stanje u pojasu južne i severne granice sa Grčkom i Srbijom. Razlog – veliki priliv izbeglica i neophodnost uključenja vojske u kontrolu granica. Granice su zatvorene i oko 4000 ljudi je ostalo zarobljeno na ničijoj zemlji, nedaleko od pograničnog grada Đevđelije. Na pokušaje ljudi da probiju policijske kordone i uđu na teritoriju Makedonije, policija je ispalila suzavac i šok-bombe, povređeno je desetak osoba. Kriza se završila nakon dva dana, kada je makedonska policija jednostavno prestala da sprečava migrante da prelaze granicu. Jedina korist ove mučne epizode mogla bi da bude poruka onima koji bi da zatvaraju granice, zidovima ili vojskom – ako jednog dana zaustavite 4000 ljudi, sutra će ih biti 8000...

"Verujemo da je rizik od velikog priliva izbeglica relativno mali, jer Bugarska poštuje proceduru njihovog registrovanja, što nije slučaj u Grčkoj, Makedoniji i Srbiji", izjavila je bugarska ministarka unutrašnjih poslova Rumjana Bačvarova. Ministarka je zaboravila da pomene da, prema izveštajima mnogobrojnih međunarodnih organizacija, bugarska policija surovo postupa prema izbeglicama, da je bezbroj prijavljenih slučajeva pljačkanja i premlaćivanja, a da se uslovi u kampovima za tražioce azila obično opisuju kao "očajni".

Slična situacija je doskora bila i u Makedoniji, sve dok makedonska vlada pre par meseci nije odlučila da otvori granice za "slobodan protok" izbeglica, sa izuzetkom dvodnevne epizode u Đevđeliji.

SIRIJA, AVGANISTAN, IRAK,...: Izbeglice iz nestalih zemalja na granici nestale države
Foto: FoNet/AP/Darko Vojinović

se ne polazi u neizvesnost, ako baš ne mora. Šta god se danas pričalo o Asadovoj vlasti, Sirija je bila stabilna zemlja, sa dobrim obrazovnim sistemom, koja je davala onu vrstu "socijalističke" sigurnosti poznatu nekada i na ovim prostorima.

U poslednje dve godine Sirijci su svesni da više nemaju ništa, čak i ako se rat sutra bude završio, a neće. Od kada su zapadne sile digle ruke od intervencije u ovoj zemlji 2013. godine, Sirija se sve ređe pominje po svetskim centrima moći i medijima, a unakaženom zemljom divlja nekoliko "zvaničnih" vojski poput Asadove "umerenih opozicionara", Islamske države i bezbrojnih pljačkaških bandi. Zato je odgovor Sirijaca na pitanje zašto idu u Evropu jednostavan: "Jer nemamo gde da se vratimo." Između budućnosti po izbegličkim kampovima u Turskoj, Libanu, Jordanu, gde im rat iz koga su pobegli dahće za vrat, i pokušaja da se novi život potraži u Evropi, izbor je jednostavan.

GLOBALIZACIJA I IZBEGLIŠTVO

Šok koji u zemljama EU izaziva porast broja izbeglica je, blago rečeno, licemeran. Nemoguće je da niko od evropskih državnika koji su zdušno podržavali "demokratsko arapsko proleće" u, na primer, Siriji, nije mogao da predvidi šta će se desiti kada se raspadne zemlja od 25 miliona stanovnika, koju samo 1000 kilometara turske teritorije deli od Evrope. Pritom, dobar deo od pomenutih 25 miliona imao je pristup internetu i obrazovanje dovoljno dobro da razume šta znače "globalna kretanja".

Mogao je, na primer, da razume šta znače višegodišnje najave evropskih zvaničnika da će se od "najezde" izbeglica braniti jačanjem svojih spoljašnjih granica. Pošto je globalizacija učinila i protok informacija bržim, vesti o podizanju zida na mađarsko-srpskoj granici začas su od Budimpešte stigle do Kobanea, Kandahara, Bagdada. Temperaturu su dodatno podigli i krijumčari ljudi (što više izbeglica, više novca za njih), šireći priču o zidovima i Evropi koja se skoro prepunila novodošlima. Mada svi znaju da bilo koji zid reku ljudi može da zaustavi samo privremeno, da će se prolazi naći, samo što će biti skuplji, panika pak čini svoje, naročito među ljudima koji na kocku stavljaju budućnost, i svoju i članova porodice.

Kako će se razvijati trenutna izbeglička kriza, nezahvalno je prognozirati, ali neke stvari se mogu izreći sa velikom sigurnošću. Od Alžira do Bangladeša, od Libije do zemalja podsaharske Afrike, na prste jedne ruke mogu se prebrojati države čiji stanovnici ne žele da život nastave na nekom boljem mestu. Da li zbog akutnih ratova poput onih u Siriji, Avganistanu, Iraku, Somaliji, Eritreji ili zbog nepodnošljive bede, izbeglima su zajednički očaj i beznađe koji ih guraju na puteve na kojima je ulog život, za koji većina veruje da ga je kod kuće već izgubila.

Sve dok njihove domovine ne budu takve da nemaju razloga da ih napuštaju, oni će kretati prema svetu koji iz njihove perspektive deluje kao oaza mira i blagostanja, a Evropa im je najbliža. Da li će se i zbog čega promeniti sadašnje rute, da li će se "sezonski" talas trenutno smanjiti, manje je važno od činjenice da će i dalje sigurno dolaziti. A mračni oblaci nad Bliskim i Srednjim istokom, severnom i podsaharskom Afrikom, garantuju da će ih biti sve više i više. ¶

MOMIR TURUDIĆ, MIRKO RUDIĆ

Put bez povratka

Lekari obiđu ljude jednom dnevno na železničkoj stanici u Đevđeliji. Čujem da je samo jednog dana prošle sedmice pet žena imalo spontani pobačaj. Toga nema ni u jednoj statistici. Čujem i da su se dvojica pentrala na vagone da bi – nemam pojma kako – napunili baterije mobilnih telefona na vodovima za struju. Ispekli su osamdeset odsto kože i jedva preživeli. Najčešće su ipak povrede od tuča u redu pred zgradom granične policije na samoj stanici. Tamo se izdaje famozni papir na kojem piše da je lice to i to stiglo u Makedoniju te ima 72 sata da podnese zahtev za azil. U prevodu – ima tri dana da se izgubi u pravcu Srbije

Đevđelija, Tabanovce, Beograd, Subotica, Bački Vinogradi

Fotografije: Nemanja Rujević

VOZOVI BEZ VOZNOG REDA: Odlazak ka granici sa Srbijom

Foto: FoNet

Kroz jedan prozor protureni su produžni kablovi koji se spuštaju sve do stočića na peronu železničke stanice u Đevđeliji, tamo gde je nekad počinjala Jugoslavija. Završavaju se desetinama utičnica koje su sve popunjene. To malo struje kojom će napuniti bateriju mobilnog telefona izbeglice plaćaju jedan evro. Svaki njihov razgovor od životne je važnosti: gde su porodica i prijatelji, kada će i gde sresti krijumčare, može li neko da im pošalje novac? Neki se građani Makedonije, kao i njihovi nesrećni istomišljenici u Srbiji, pitaju odakle tim *navodnim* izbeglicama pare za pametne telefone, originalni džins i najk patike. Valjda je trebalo da bosonogi i u prnjama dojašu na kozama da bi izgledali autentično.

A svi su listom došli pešice iz granične grčke kasabe Idomeni. Nema tu mnogo, možda dva ili tri kilometra hoda. Kažu da grčkih graničara nema, a da im makedonski uglavnom samo mahnu da prođu. Ponekad traže da se pričeka nekoliko sati jer je stanica u Đevđeliji prepuna. Demonstrativno slanje jakih snaga na granicu, suzavac i šok-bombe, bili su samo jalov pokušaj da se ljudska masa uspori. Jer, teško je zaustaviti Muhameda, mršavog mladića iz Pakistana, koji me pita da li gledam pakistansku televiziju. Tamo su, kaže, pre dva meseca javili da su talibani upali u neku školu i masakrirali decu. "Nevinu decu", ponavlja nekoliko puta.

Hiljade ljudi cunja stanicom i okolnim »

ulicama makedonske varoši. Spavaju na peronu ili u obližnjem parkiću. Svuda smeće. "Oni nemaju pojma o kulturi", žali se jedan đubretar u majici Crvenog krsta. "Nije to za Evropu. Gde će oni da se integrišu?", pita, saspe rakijicu u železničkom bifeu i ide dalje, da crevom spira prljavštinu koju su naneli došljaci.

NIKO NE SME DA VAS BIJE

Pre blokade granice bilo ih je oko dve hiljade dnevno i dok god je vreme lepo verovatno ih neće biti manje. No, vozovi nemaju kapaciteta da ih u tolikom broju povezu na sever: Jedan međunarodni Solun–Beograd, dva ili tri lokalna za koje se nikad ne zna kada će i da li će uopšte doći. Kada dođu, *normalni putnici* se smeštaju u jedan vagon, a mase izbeglica puštaju da preplave ostale. Dva dela voza odvojena su zaključanom bravom. Posle masovnih tučnjava za mesta – sevali su noževi i šrafcigeri – žandarmerija je rešila da daje prednost porodicama sa malom decom. U haos je uveden kakav-takav red.

Po peronu žustro korača Gabriela Andreevska, sićušna devojka sa jarkocrvenim karminom i ogromnim zelenim očima. Energična je, ali ovde uglavnom nemoćna. Došla je u ime dobrotvorne organizacije Legis da deli pomoć izbeglicama. "Niko ne sme da vas bije, bez obzira šta ste uradili", viče okupljenima na engleskom. Čula je da su policajci opet pendrecima uterivali disciplinu. Andreevska, koja za sebe kaže da je anarhistkinja, tvrdi da je UNHCR ovde prisutan tek simbolično, da Crveni krst ne radi ništa, da makedonska država nije dala ni denara. "Na naš poslednji sastanak Ministarstvo rada i socijalne politike poslalo je šofera kao predstavnika", kaže Andreevska. Deli letke na arapskom, farsiju... Tu piše kako da se stigne do Srbije i dalje na sever Evrope. Leci su brzo razgrabljeni.

Lekari obiđu ljude jednom dnevno. Od jednog upućenog sagovornika čujem da je samo jednog dana prošle sedmice na stanici pet žena imalo spontani pobačaj. Toga nema ni u jednoj statistici. Čujem i da su se dvojica pentrala na vagone da bi – nemam pojma kako – napunili baterije telefona na vodovima za struju. Ispekli su 80 odsto kože i jedva preživeli.

Najčešće su ipak povrede od tuča u redu pred zgradom granične policije na

Foto: FoNet

OD TABANOVACA DO SUBOTICE: Granična zona između Makedonije i Srbije; srpski policajci; nekoliko koraka do Evropske unije

Fotografije: Nemanja Rujević

samoj stanici. Tamo se izdaje famozni papir na kojem piše da je lice to i to stiglo u Makedoniju te da ima 72 sata da podnese zahtev za azil. U prevodu – ima tri dana da se izgubi u pravcu Srbije, a u tom periodu sme da se vozi svim sredstvima javnog prevoza. Neki danima čekaju u redu za taj list papira. Dvojica Arapa su se popela na betonsku žardinjeru i zavode red – biće da ih je neko za to ovlastio jer uniformisanih lica uglavnom nema. Ljudi se zbijaju u etničke tabore, dernjaju se i gurkaju, prete i psuju. "Ovi Pakistanci su najgori", poverava mi se jedan sirijski Kurd.

BIZNIS U ĐEVĐELIJI

Tako je Đevđelija dospela na naslovne strane širom sveta. Gradonačelniku Ivanu Frangovu to nije pravo. Navikao je da vodi miran gradić koji lepo živi od nekih finijih posetilaca, onih koji iz Grčke dođu da se kockaju u jednom od desetak luksuznih kazina. Frangov stiže na intervju raskopčane košulje ispod koje izviruje zlatni lanac i priča svoju priču: o bezbednosnom izazovu za Makedoniju, o naopakim Grcima koji izvoze problem na sever, o tome kako njegovi sugrađani više ne smeju da izađu na ulice. "Ja saosećam sa izbeglicama, ali to ne znači da naša zemlja treba da bude žrtva", izjavljuje Frangov rutinirano. Iza nas sa Dojče velea već se postrojila ekipa austrijskog javnog servisa ORF. Tražen je taj gradonačelnik ovih dana.

Neki njegovi sugrađani se rukovode praktičnim kapitalističkim umom. Na peronu je tridesetak improvizovanih tezgi, svi prodaju banane (zašto baš banane?), kokice, čips, hladnu vodu – trostruko skuplje nego u prodavničici koja je dvesta metara dalje. I taksisti trljaju ruke. Jedan od njih, Angel Stanojkov, kaže da ne deru migrante nego ih voze po taksimetru – do granice sa Srbijom to mu dođe oko sto evra za četiri putnika. "Mi ih vozimo do zvaničnog prelaza, a oni onda skrenu levo pa idu divljim stazama." Zna Stanojkov ponešto i o geopolitici pa kaže da je garantovano "međunarodni faktor" nešto muljao, jer nije taj rat u Siriji počeo tek tako.

ULAZAK U SRBIJU

Taksijem, vozom ili autobusom – tek svi putevi vode u Tabanovce. Ubogo granično seoce sa dvestotinak kuća. Ovde se Toni razume u stvari. Mladić sa belom majicom sa koje se šepuri zlatni dvoglavi orao – grb Rusije – predusretljivo nas vodi bogazama kojima prolaze izbeglice, preko balvana koji služe kao mostić preko potoka ili između vagona na najsevernijoj železničkoj stanici u Makedoniji. Kaže Toni biće rata, jer ovi idu da "nasele Evropu" pa da posle traže svoju državu. "Amerikanac neka ih uzme. Nemci i Francuzi mogu da ih stave u avione i kažu: evo ti, Amerikanac, ti si počeo rat u Siriji, Iraku, svuda."

Tu je na stanici UNHCR podigao nešto što nazivaju kampom, a u stvari je to par montažnih barakica koje štite od sunca i kiše. Uostalom, tu se malo ko zadržava. Zaman iz Maroka stiže sa ogromnim ruksakom i odmah hoće dalje, u Srbiju. Pozitivan neki tip. Priča da je živeo četiri godine u Atini i radio na crno, da su policajci tamo strašni rasisti koji ilegalcima otimaju pare. Dojadilo mu je to, pa ide u Nemačku. "Valjda ću tamo naći ono što tražim, a to nije mnogo: pristojan posao i pristojan život." Ne bih da mu rušim nade, ali nešto mi ne deluje da će jedan Marokanac dobiti azil u Nemačkoj. On ipak kreće ka granici: "Moram odigrati pametno da bih prešao."

Doduše, ne treba tu neka velika pamet – samo strpljenje. Makedonske policije nije bilo, ali su se na uzvišenju postrojila četvorica sa srpske strane – dvojica policajaca i dvojica žandarma. Izbeglica nigde. Nas novinare vide kroz dvogled. Kad smo prišli, kažu: "Vi ste ilegalno ušli u našu zemlju barem jedno petsto metara. Eno, tamo vam je bio granični kamen." Kažu, uhapsiće nas, ali je od početka jasno da zbijaju šale. Jedan tip deluje kao da se s njim nije šaliti – obrijana glava, tetovirani bicepsi, ogromna automatska pušta. Zadatak im je jednostavan: "Oni pokušavaju džumle da prođu. Sad smo jednu grupu vratili nazad."

No policajci zapravo igraju žmurke sa migrantima. Ne žele oni stvarno da čuvaju granicu, već samo da doziraju broj ulazaka u zemlju i smanje pritisak na Preševo, gde je prvi prihvatni centar. Posle par minuta četvorica momaka sedaju u džipove i odlaze na zapad. Iza žbunja ustaje nekoliko avganistanskih porodica i kreće prema onom graničnom kamenu što ga mi nismo videli.

ORGANIZOVANO DO BEOGRADA

Hteli smo da prespavamo u Vranju, ali su sva prenoćišta puna. U nekima kažu da su mađarski i nemački policajci tu već mesecima. U jedinom pravom hotelu američki ambasador Kirbi zauzeo je sve sobe, vidimo ga u bašti restorana. Tu se poručuju pića, sa zvučnika trešti Ceca. Posle sam na radiju čuo da je Kirbi sa svitom obilazio upravo prihvatni centar u Preševu i rekao neke prazne diplomatske reči.

Bolje je slušati šta kažu vozači autobusa. Jedan pravi pauzu na autoputu, u autobusu samo izbeglice. Pokazuje pismo iz Ministarstva unutrašnjih poslova u kojem se mole prevoznici da uvedu posebne linije iz prihvatnog centra u Preševu do Beograda. Ovi se rado odazivaju. Karta košta 1600 dinara – nije mnogo, ali su autobusi garantovano puni. Ima vozač i spisak putnika, sve regularno. Svi oni imaju srpski famozni papir, koji poput makedonskog daje tri dana fore da se podnese zahtev za azil – što nikome ne pada na pamet – dakle, prećutno, da se ode u Mađarsku.

Beograd je zapravo jedina metropola na takozvanoj Balkanskoj ruti gde se migranti zadržavaju. Šatori, ćebad, štrikovi za veš između drveća zauzeli su park između dolaznog i odlaznog perona autobuske stanice i onaj ispred Ekonomskog fakulteta, obično zanimljiv samo studentima danju i prostitutkama noću. Sada ovde ljudi spavaju pod otvorenim nebom, osim kad padne kiša. Tada se zbijaju pod strehe i između automobila u parking-garaži. Većina moli da ih ne fotografišemo i ne bi da priča ni o čemu. Plaše se. Neki kažu da neće da govore za nemačke medije, jer su uvereni da sve što kažu može biti upotrebljeno protiv njih kad zatraže azil u Obećanoj zemlji.

ROĐEN 1. JANUARA

Ahmad je drugačiji. Ima sedamnaest godina i video je više nego što bi ljudi trebalo da vide za ceo život. "U Iraku imamo veliki problem sa Daešom", koristi arapsku reč za Islamsku državu. Priča, kao da objašnjava nešto najlogičnije na svetu: "Ako te Daeš uhvati, prerežu ti vrat. Zato hoćemo u Nemačku. Tamo možemo opušteno da živimo." Ahmad i desetak »

JOŠ JEDNA PREPREKA: Mađarski zid
Foto: Nemanja Rujević

kompanjona odabrali su put kojim se ređe ide – iz Grčke u Bugarsku pa u Srbiju. A bugarski policajci su, kaže, brutalni. Umlaćuju došljake i otimaju im pare.

Pokazuje mi onaj papir što su mu izdale srpske službe. Kao ime su smandrljali zapravo ime oca, zvanično je u Srbiji četiri godine stariji – dakle nije maloletan – i rođendan mu je prvog januara. To sa prvim januarom je već postala pošalica. Kad god migranti nemaju dokumente ili ne znaju da objasne kad su rođeni, srpske ćate upišu prvi januar.

Hosteli oko štajge su krcati. Jedna ćevabdžinica nudi navodne halal pljeskavice i ćevape – prilagođeno potrebama kupaca, što bi se reklo. Cene su manje prilagođene, za te pare malo dalje mogu da se pojedu tri dobre pljeskavice. Ali posao ide odlično, čak se traže nove radnice. Dobro prolaze i autobuski prevoznici koji su uveli tuce dodatnih autobusa ka Subotici i Kanjiži, karte su odavno rasprodate.

I Mehdi hoće dalje. Iranac je, tvrdi da je ateista, što je veliki problem u šiitskoj republici. Pre nego što nastavi na sever, može da popije sok u dvorištu – zapravo letnjoj sceni – kluba Mikser. Tu su poređali stolove i na njima nepregledne gomile odeće. Dolaze Beograđani i donose više nego što izbeglicama treba. Ovi biraju, odmeravaju, jedna majka dugo traži obuću za svoju bosu ćerkicu. "I lekari ih obilaze", kaže jedan krupni momak koji volonterski pomaže da se odeća prepakuje i podele voda i hrana. Jedna baka je donela hleba, paštete, keksa... ne bi da priča u mikrofon.

Čujemo priče kako srpska saobraćajna policija zaustavlja automobile sa migrantima i preplašenim ljudima uzima po stotinak evra, taksistima prete ili zaplenjuju vozila. "Tu nema nikakve logike. Ovi jadni ljudi su došli da odu. Umesto da im olakšaš, ti im samo zagorčavaš život", kaže jedan taksista sa subotičkim tablicama.

MAĐARSKA OGRADA

Kad smo već kod zagorčavanja života migrantima – evo nas kod Mađara. Iznad seoceta Bačkih Vinograda, tik uz Selevenjske pustare, uzdiže se gigantski stub sa termokamerama. Ogromni vojni kamion puzi uz granicu. Iz zvučnika trešti *Money, Money, Money* sladunjave grupe ABBA, vojnici se smeju i zakivaju gvozdenu mrežu. Metar i po ispred ograde već su postavljena dva kotura kao žilet oštre bodljikave žice. Na jednom mestu visi dečiji peškirić koji su ostavili migranti. Stubovi za ogradu su pobijeni, radovi treba da budu završeni do kraja avgusta.

Vojnici zabavljeni svojim neočekivanim zanatom ne obraćaju pažnju na nas, samo jedan što ima veliki objektiv oko vrata pita ko smo i šta smo. Da slikamo? Nema problema, kaže. Uljudno objašnjava da migranti ne prelaze samo ovde, ka gradiću Ašothalomu, nego celom dužinom granice. Da li stvarno veruju da će tri metra žice zaustaviti ljude za koje povratak nazad nije opcija? "Nadamo se", kaže vojnik. "Cilj je da oni dođu na zvanične granične prelaze." Dakle tamo gde ne mogu da pređu u Mađarsku.

PAKISTANSKA VEZA

Dvadesetak kilometara na jugozapad, u staroj ciglani nadomak Subotice, sedi dvadesetsedmogodišnji Milad. Ne brine ga mnogo što se Mađarska ograđuje. Više se sekira što "Pakistanac" još nije nazvao. To je šifra za misterioznog krijumčara. "On će podmititi policiju", kaže Milad. Taj "Pakistanac" navodno uspeva da prošvercuje dvadesetak ljudi dnevno iz ciglane – i to sve do Nemačke. Siguran prolaz koštaće Milada i njegove roditelje ukupno 4500 evra. Priča se da postoje i sirotinjske varijante, kada krijumčari za nekoliko desetina evra samo odvedu migrante do poroznih mesta na granici i prepuste ih sebi samima. "Pakistanac" se naravno ne pojavljuje dok su novinari tu. Neke izbeglice nas otvoreno mole da odemo.

U vreme posete nije bilo mnogo ljudi u napuštenoj ciglani. Napolju su na vatri pekli kukuruz uzet sa obližnje njive, unutra samo arapski grafiti po cevima svedoče o tome da su ovuda prošle desetine hiljada ljudi. "I nijedan od njih me, kao što vidite, nije ubio", priča sa osmehom Tibor Varga. Protestantski sveštenik – širokih ramena i u maskirnim pantalonama – ovde dolazi još od početka Arapskog proleća pre četiri godine. Donosi svež hleb, jaja, pastu za zube...

Jedan brkati lokalac – živi u kućerku pored ciglane – pomaže u podeli pomoći, pomalo pripit. Sve jednako psuje i izbeglice i fotoreportere, kaže i jedni i drugi mu idu na živce, ali ipak pomaže. Jedna Arapkinja ne želi hleb, uzima samo malo voća. "Vidi ti to, neće hleb. A svež, još topao. Pa gde to ima?", pita se čovek.

Mađarska ograda je, kaže Tibor Varga, velika tema među izbeglicama, ali se nje malo ko plaši. "Kad protresete čašu sa vodom, iz nje će ispasti voda. Znate li zašto? Pa zato što je voda sve vreme bila unutra." U trusnim vremenima, hoće reći, iz ljudi izbija ono što je u njima. A u ovim izbeglicama je pre svega odlučnost. "Ako pogledamo primere sa drugim graničnim ogradama u svetu, videćemo da su ljudi veoma odlučni da prođu. Oni imaju daleko većih problema od malo žice."

To me je podsetilo na jednog mladog sirijskog lekara kojeg sam sreo još u Đevđeliji. Pevao je pesmu o svom putu ka Nemačkoj, stihovi kažu da kreće preko Turske, ali će, ako treba, ići i preko Španije. "To je samo zato što se Alemania i Espania rimuju." Kao i svi tamo, on je već mesecima na putu pa je o graničnoj ogradi čuo tek površno i uglavnom glasine. U svakom slučaju, kaže, hteo bi da požuri dok Mađari ne završe *fine radove*. Za krijumčare nema para. A ako ograda bude gotova? "Preskočiću, seći ću je, uradiću sve samo da prođem."

U subotičkim gvožđarama kažu da cvikcangle idu kao alva. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ,
novinar Dojče velea

TEOFIL PANČIĆ

Bojkotom protivu otmičara

Svi znamo, pretpostavljam, šta je Stokholmski sindrom: "Naziv psihološkog stanja koje nastaje u situacijama u kojima dolazi do zbližavanja otmičara i talaca". Stokholm je, avaj, daleko ("'ladno, al' standard"), ali Srbija pokazuje sve simptome ovog sindroma. Otmičar se zove Vučić Aleksandar: čovek je lepo kidnapovao celu jednu državu (i pripadajuće društvo) i pretvorio je u besplatnu banju za danonoćni tretman svojih bizarnih egotripova i svih drugih posebnih emotivno-političkih potreba. Nije tako strašno što je Vučić kidnaper – strašno je to što Srbija pristaje na to kidnapovanje, štaviše, aktivno sarađuje s otmičarem. Kako je krenulo, još malo pa će odbiti da ga pusti od sebe čak i ako on iskreno odluči da je oslobodi (doduše, ovo potonje se nikada neće dogoditi).

Kad kažem "Srbija", na koga ovde mislim? Lako ćemo za Vučićeve paževe svih vrsta (uključujući i paraopozicionu floru i faunu), i za njegovu razgranatu političko-medijsko-ekonomsku klijentelu. Zar od njih očekujete nešto bolje? Lako ćemo i za beslovesne mase koje ga slede kao telad (mada vam ne bi umele reći nijednu suvislu rečenicu o tome zašto to čine), onako kako su kadgod sledile Tita ili Miloševića. Ne, ovo je otišlo mnogo dalje: izgleda da su nam se svi kriterijumi srozali, da više ne razlikujemo ni najosnovnije stvari (u smislu *normalnog* vs. *patološkog* u društveno-političkom smislu) i da kidnaper može da nam uradi doslovno šta god hoće, a da će od nas dobiti ili oduševljeni pristanak, ili mlako i sasvim pogrešno fokusirano, a samim tim i neefikasno i sasvim beznačajno protivljenje.

U Srbiji oboleloj od "Stokholmskog sindroma", čak i iskreni politički protivnici Aleksandra Vučića vredno rade za njega

Evo kako ta stvar u praksi izgleda. U demokratskim parlamentarnim sistemima usvojeno je kao neki standard da mandat izvršne vlasti traje četiri godine. Tako je i u Srbiji. Sadašnja struktura vlasti svoj je mandat, prilično *na guzove*, osvojila u maju 2012, što znači da bi taj mandat trebalo da traje do sredine 2016. Megjutoa, šta: potpuno "veštački", neautentično i protivno svim načelima i standardima – ali i uobičajenoj praksi u zemljama stabilne demokratije – Vučić i društvo *siluju* vanredne parlamentarne izbore u proleće 2014, gde opet osvajaju – šta? Četvorogodišnji mandat! Iako prethodni ni upola nisu potrošili. Kako god, na taj način vlast im je mimo svakog suvislog rezona obezbeđena do proleća 2018. I šta? Ništa. Jesmo li svi, svako na svoj način, sudelovali u tom Vučićevom cirkusu, u tom ciničnom popišavanju na osnovna načela demokratskog poretka? Jesmo. A jesmo li nešto iz toga naučili? Nismo.

Šta hoću da kažem? Otmičar Vučić nije potrošio ovoga puta ni trećinu novog mandata, a već najavljuje da bi negde pre njegove polovine mogli ponovo biti održani vanredni izbori! Kakvi, bre, vanredni izbori? S kojim uporištem, *s kojim pravom*? Je li pala vlada, je li izgubila parlamentarnu većinu, je li došlo do nekog drugog velikog potresa i preokreta koji fundamentalno menja političku situaciju i odnos snaga između dva redovna izborna ciklusa? Ne, ništa od toga se nije dogodilo, kao uostalom ni 2014, a kako i da se dogodi kad SNS sam ima apsolutnu većinu? Kako je uopšte *moguće*, kako je *zamislivo* da neki predsednik neke vladajuće stranke i neke vlade u takvim okolnostima mahne nekakvim vanrednim izborima, a da se na njega ne sruči kiša gneva? Ima li u Srbiji još uopšte politike, medija, društvenih nauka? Stvar je, naime, onoliko prozirna koliko je i bezobrazna, verovatno nije nelegalna, ali je duboko nelegitimna: Vučić naprosto želi da *pre(ko)vremeno* (tj. na vreme sa svog stanovišta, koje država i društvo uopšte ne moraju da brenuju) obezbedi još jedan četvorogodišnji mandat. A zašto, bogati, naprosto ne uvede *redovne vanredne* izbore na svaka tri meseca?! Da bar znamo na čemu smo, da planiramo godišnji i ostalo...

No, rekoh već, ne zanima mene u ovoj priči Vučić Aleksandar. Nepojmljivo mi je, i duboko poražavajuće, da deluje da su baš svi relevantni akteri rešili da pristanu na saučesništvo u Vučićevom izrugivanju s institucijama i s demokratijom, naposletku – s državom. Opozicione stranke (prave, ne "instalirane") mašeći poentu kurče se i glumataju oduševljenost izborima na kojima će ga tobože "razbiti" ili bar "neprijatno iznenaditi", novinari i tzv. politički analitičari, mnogi s doktorskim titulama iz sociologije ili politologije, samo mrljave o sporednim pitanjima i nusfenomenima – te ko tu kakve šanse ima, te šta to znači za Janka a šta za Marka, i niko da postavi osnovno, elementarno, fundamentalno, načelno pitanje: kakvi, bre, crni izbori usred mandata vlasti, a bez ikakve stvarne političke krize?! Kako je moguće da svi preko jedino važnog pitanja prelaze kao preko nečega što uopšte ne postoji?

Pa dobro, Pančiću, možda je sve to tako, ali šta ti predlažeš? Kako se osloboditi ove *talačke situacije*? Evo ovako: ne sudelovati u otmičarevoj igri, ne davati joj legitimitet koji realno nema. Drugim rečima, ako Vučić hoće "izbore na svim nivoima", onda neka na njima trči sam, i neka vlada sam. Tako se ne vlada dugo... A eno mu Vulina i Krke da mu glume konstruktivnu opoziciju. Trećim rečima, jedino što se može učiniti sa uzurpatorskim izborima u nevreme jeste – bojkot. I to je ujedno jedino na šta Vučić nema spreman odgovor, jedino što ga istinski *podriva*. Sve drugo je, u ovim okolnostima, svesna ili nesvesna kolaboracija. A šta mislim, hoće li me iko poslušati? Ne, neće. Svako će navesti neke svoje bedne i nedostojne, uostalom i nedelotvorne, razloge zbog kojih će ipak sudelovati u ovoj brutalnoj parodiji. I svi će izgubiti, osim veselog otmičara. ¶

Zamajavanje za 500

Zašto je, uz sve druge, važnije teme, u prvi plan tokom nove MMF-ove revizije sporazuma sa Srbijom isplivalo moguće "nesimbolično" povećanje smanjenih plata i penzija, kad će ono ionako morati da sačeka sledeću reviziju

Ocena Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) prilikom druge revizije aranžmana sa Srbijom biće pozitivna, a insistiranje Vlade Srbije da će već do kraja godine povećati penzije i plate u javnom sektoru za "nesimboličan" iznos, moraće da sačeka oktobar i narednu reviziju. To je, otprilike, zaključak stručne javnosti nakon nekoliko dana boravka predstavnika MMF-a u Beogradu. Isto je zaključio i Aleksandar Vučić, koji je u ponedeljak, 24. avgusta, nakon obavljenih razgovora sa MMF-om održao konferenciju za novinare. Predstavnici MMF-a boraviće u Srbiji do 1. septembra, kada će i doneti ocenu o ispunjenosti uslova za nastavak aranžmana iz predostrožnosti, vrednog 1,2 milijarde evra.

DEFICIT SMANJEN, STRUKTURNI PROBLEMI OSTALI

Iako je do kraja godine ostalo još četiri meseca, već se sa sigurnošću može tvrditi da će fiskalni deficit biti manji od 5,9 odsto bruto domaćeg proizvoda (BDP), koliko je za 2015. predviđeno sa MMF-om, ali je upitno da li će sići ispod nivoa od 2,87 odsto, koliko tvrdi premijer. Reorganizacija velikih javnih preduzeća (među njima su i EPS, Srbijagas i Železnice Srbije) takođe je deo aranžmana. Do sada je završena samo prva faza reorganizacije u EPS-u, čime je ukupan broj preduzeća u sistemu smanjen sa 14 na tri. Vlada je usvojila i dokumenta za restrukturiranje Srbijagasa, koja predviđaju da se u okviru ove kompanije osnuju dve nove firme. Prema izjavi v.d. generalnog direktora novoosnovanog preduzeća Srbija kargo Miroljuba Jevtića, Železnice su ispunile sve obaveze preuzete dogovorom sa MMF-om, postavši holding kompanija sa tri posebna preduzeća.

Sa druge strane, malo šta je urađeno kada je reč o privatizaciji ili likvidiranju preduzeća o restrukturiranju, osim što je u maju vlada donela odluku o jednogodišnjoj zaštiti od poverilaca za 17 preduzeća "od strateškog značaja". Reč je o firmama koje zapošljavaju, barem fiktivno, 22.000 ljudi – među njima su Galenika, AD Politika, Petrohemija, Galenika, Ikarbus, RTB Bor, Prva iskra Barič, Jumko, Trajal, FAP... Takođe, vlada je nedavno usvojila strategiju za problematične kredite. Krajem jula, ministarka državne uprave i lokalne samouprave Kori Udovički izjavila je da je sa MMF-om dogovoreno da se smanjuje broj zaposlenih za po pet odsto godišnje u ovoj i naredne dve godine, čime bi broj zaposlenih u javnoj upravi bio manji za 70.000.

dinara

KONAČNA OCENA PRVOG SEPTEMBRA: Vlada Srbije sa predstavnicima MMF-a

Fotografije: FoNet

No, sve ove stvari na kojima insistira MMF nisu bile toliko u fokusu medija i javnosti, niti su to bile one druge, suštinske – kada će privreda Srbije početi da beleži iole značajan rast, te kako će mere MMF-a uticati na povećanje zaposlenosti. Ono što je medije najviše zanimalo bila je najava povećanja plata i penzija do kraja godine. Kako je 20. avgusta za N1 izjavio Srboljub Antić, nekadašnji predstavnik Srbije u MMF-u, u poslednjem zvaničnom pismu Vlade Srbije MMF-u od 11. juna – dakle, pre samo dva i po meseca, "nije bilo ni govora o povećanju plata i penzija". Umesto toga, vlada se pisanim putem obavezala da će "svi eventualni viškovi prihoda ići na vraćanje javnog duga, ili, ako oni budu vrlo veliki, ići će na investicije". Drugim rečima, deluje da u junu još nije bila u opticaju ideja da se ide na vanredne izbore početkom 2016, a da se to, u međuvremenu, promenilo, mada je Vučić rekao da će u septembru doneti odluku da li da se, uz pokrajinske i lokalne, raspišu i, potpuno nepotrebni, vanredni parlamentarni izbori.

VEĆI MMF OD MMF-A

Ako se pogleda kojim se brojkama u javnosti licitira (povećanje penzija jedan-dva odsto), teško je zaključiti da je reč o bilo čemu drugom, osim o želji za predizbornim povećanjem rejtinga stranke na vlasti. I pre konferencije od 24. avgusta, kada je saopštio da je odluka o povećanju plata i penzija odložena za oktobar, Vučić nije precizirao o kakvom povećanju je reč, osim što je rekao da neće biti simbolično, "ali će svakako biti manje od onoga što bi čak i MMF dozvolio, zato što preuzimam na sebe ulogu tog lošeg momka, kako se to kaže. Ja sam veći MMF od MMF-a", rekao je Vučić na dan kada je obeležavao "godinu dana od početka reformi". On je tada izjavio i da će 70 odsto penzionera imati "ili značajno veće ili nešto veće penzije, a 30 odsto će imati nešto manje gubitke u odnosu na period pre smanjenja penzija". Ako pretpostavimo da će penzije porasti između jedan i pet odsto, to za najveći broj penzionera znači penziju uvećanu maksimalno od 250 do 1250 dinara mesečno. Za očekivati je da će ovim povećanjem donekle skočiti tražnja i povećati se privredna aktivnost – kao što je za očekivati da će neki od penzionera kupiti koji broj "Vremena" više tokom svakog meseca – ali to je daleko od bilo kakvog suštinskog pozitivnog pomaka, kako za "Vreme", tako i za privredu Srbije, dok je potencijalna šteta po smanjenje fiskalnog deficita, najvećeg vladinog dostignuća, mnogo veća.

"Postoji rizik da se deficit, koji je smanjen više od dogovorenog, sledeće godine poveća zbog neispunjenog plana za ovu godinu", kaže za "Vreme" Milojko Arsić, profesor Ekonomskog fakulteta. "Ako bi povećanje plata i penzija dovelo do toga, a to je moguće, onda treba odustati od tog povećanja. Kombinacija svih mera koje vlada primenjuje treba da bude takva da se nastavi sa smanjivanjem fiskalnog »

deficita u sledećoj godini, jer je vrlo nekredibilno da fiskalni deficit ide cik-cak. Ja mislim da je to i razlog zašto je MMF odložio pregovor o ovome za oktobar, jer će tražiti od Vlade plan o tome koliki će deficit biti planiran za 2016. Generalno, bilo bi loše za kredibilnost i Vlade i MMF-a da se deficit u narednoj godini poveća u odnosu na 2015", kaže Arsić. On dodaje i da je prostor za povećanje plata i penzija relativno mali, i da nije dobro što će se upotrebiti u tu svrhu, a ne za povećanje javnih investicija. "Ali, očigledno je da je vlada tu dala prednost nekim političkim faktorima – oni su jednim delom legitimni, pod uslovom da se na ovaj način dobije podrška naroda za sprovođenje reformi. Međutim, mislim da sa ovim malim povećanjem Vlada neće dobiti tu podršku, već će samo da iziritira građane. Moje lično mišljenje jeste da to ni politički nije korisno – pre bi prošla priča da građani moraju da izdrže godinu ili dve bez povećanja, pa da onda ono bude značajnije", kaže Arsić.

Ujedno, Arsić tvrdi da se "pomalo i stvara zabluda" da je cilj da deficit bude tri odsto BDP-a, već da on mora da bude mnogo manji – oko jedan odsto. "Prosečan deficit BDP-a u evrozoni ove godine će biti dva odsto", kaže Arsić. "Prema tome, 3-3,5 odsto nije ništa spektakularno, to nije cilj, već treba ići na dalje smanjivanje, kako bi se počeo obarati odnos duga i BDP-a. Kada bismo korigovali deficit u 2015. za dejstvo privremenih faktora zaslužnih za njegovo smanjenje, on bi bio veći i iznosio bi 4,5 odsto BDP-a. Čini mi se da su predstavnici vlade preterano fascinirani rezultatima u fiskalnoj oblasti, a trebalo bi da napore sada usmere ka strukturnoj reformi, kao i da se već sada pozovu na odgovornost ljudi zbog kojih te reforme kasne. Zašto nisu spojeni Putevi Srbije i Koridori Srbije? Zašto se kasni u realizaciji projekata u javnom sektoru? Zašto se odlaže proces privatizacije?", pita se Arsić.

PREDIZBORNI EPP

Sa druge strane, ekonomista Aleksandar Stevanović smatra da je reč o marketinškom i ciničnom potezu vlasti: "Ja najavu o povećanju plata i penzija vidim kao vrhunsku semantiku, jer ako nešto smanjite 20 odsto pa povećate jedan odsto, to nije povećanje, nego smanjenje smanjenja, to je pravi izraz. MMF nikada od nas nije eksplicitno zahtevao da mi smanjimo plate i penzije, već da uravnotežimo budžet, da ne bi došlo u pitanje servisiranje obaveza koje Srbija ima prema strancima, i to je jedino što MMF interesuje. Kako ćemo mi to da uradimo, to njih ne zanima. Njima nije cilj da građane Srbije učine srećnim, nego da penzioneri iz Austrije ne ostanu bez svojih uloga. Dakle, ako se naša vlada obaveže da će negde drugde da kreše rashode ili da bolje naplati prihode, oni neće imati apsolutno ništa protiv toga da mi smanjimo smanjenje penzija i plata", kaže Stevanović.

Po njemu, ništa od strukturnih reformi u Srbiji nije urađeno, osim zakona o radu, ali da za MMF nije problem da "i narednih 40 godina ostanemo ovakvi kakvi smo sada", samo ako vraćamo dugove. "MMF će verovatno predočiti vladi da je divno što su uzeli imovinu od sopstvenih građana, ali da bi mogli, za promenu, da krenu da restrukturiraju javna preduzeća i uvode profesionalni menadžment. Ako se tu ne uvede red, sve ovo drugo je lišeno smisla. Iznad svega, treba razmisliti o kakvim vi reformama i smanjenju deficita govorite kad istovremeno zaposlite skoro 80.000 ljudi po partijskoj liniji koji apsolutno nisu kompetentni da rade poslove na kojima su zaposleni. Imali ste jedan veliki juriš pred Novu godinu, kada je zaposleno skoro 40.000 ljudi, i ta zabrana zapošljavanja se ni dan danas ne poštuje. To znači da otimate penzionerima, da biste dali onima na izmišljenim radnim mestima", kaže Stevanović.

Cela ova prašina koja se podigla oko pretpostavljenih 500 dinara povećanja penzija, malo je skrajnula iz fokusa razloge zbog čega se sve ovo radi. Iz ugla MMF-a, taj razlog je jasan: "ključni cilj je vraćanje duga na održivu putanju", piše u tekstu aranžmana MMF-a sa Srbijom iz februara ove godine – tekstu, za koji je Vučić obećao da će se naći na sajtu Vlade Srbije, a što nije ispunjeno ni posle pola godine. Međutim, zbog čega se sve ovo radi kada je reč o građanima? Privredni rast i povećanje zaposlenosti moraju biti u vrhu prioriteta; slično piše i u tekstu sporazuma, pa se na jednom mestu navodi da su "strukturne reforme ključne za uvećanje potencijala za rast Srbije", uz tri srednjoročna prioriteta: "stvaranje novih radnih mesta, popravljanje

PREDIZBORNO ŠTELOVANJE BROJKI: Minstarka Kori Udovički, premijer Aleksandar Vučić i guvernerka Jorgovanka Tabaković

poslovnog okruženja i konkurentnosti, i rešavanje i reforma preduzeća u državnom vlasništvu".

RAST I ZAPOSLENOST

Nedavno je NBS procenila rast BDP-a u 2016. na 1,5 odsto, međutim, po rečima Milojka Arsića, ako Srbija misli da se izvuče iz siromaštva i kroz nekoliko decenija stigne zapadnu Evropu, godišnji rast BDP-a bi trebalo da bude između četiri i pet odsto: "Osnovni imput za takav rast su investicije od bar 25 odsto BDP-a, a sada su negde 18-19 odsto. U okviru toga bi javne investicije trebalo da budu bar pet odsto BDP-a, a sada su na nivou od tri odsto, dok strane investicije ne bi mogle da budu u dužem roku više od pet-šest odsto BDP-a – sve ostalo treba da budu privatne domaće investicije", kaže Arsić.

Treba reći, međutim, da se nešto čudno zbiva sa podacima o (ne)zaposlenosti u Srbiji. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku (RZS) i dodatnim podacima koje je izneo premijer 24. avgusta, od aprila 2012. do danas, zaključno sa drugim kvartalom 2015, povećan je broj zaposlenih za više od 400.000 – sa ispod 2,16 miliona na više od 2,56 miliona. Prema poslednjim podacima koje je Vučić izneo na konferenciji za medije, samo u drugom kvartalu 2015. broj zaposlenih je uvećan za više od 71.000, a broj formalno zaposlenih lica je "ozbiljno uvećan, što znači da su naše inspekcije nešto radile". Pretposlednjeg dana jula, ministar Aleksandar Vulin obznanio je potpuni uspeh godinu dana ranije donesenog zakona o radu, pošto je u tom periodu zaposlenost povećana za 6,5 odsto – sa 1,62 na 1,73 miliona zaposlenih. Niža brojka u odnosu na premijerovu znači da je ovde reč o formalno zaposlenima, što, drugim rečima, znači da preostalih 800.000 zaposlenih rade u sivoj ili crnoj zoni.

Međutim, podaci o formalnoj zaposlenosti RZS-a govore nešto drugo: u 2014. je prosečan broj formalno zaposlenih bio za 30.000 manji nego u 2012. (pad sa 1,73 miliona na 1,70 miliona), a samo u 2014. taj broj je smanjen za 18.000. Na ovako suprotstavljene podatke, koji su još čudniji ako se zna da se u pojedinim periodima istovremeno smanjivao i broj zaposlenih i broj nezaposlenih, dolaze podaci Narodne banke Srbije, koji govore nešto treće: broj formalno zaposlenih u drugom kvartalu 2015. bio je 1,71 milion (20.000 manje od "Vulinovog" broja), a ukupan broj zaposlenih lica bio je 2,15 miliona (410.000 manje od "Vučićevog" broja) – svemu tome treba dodati i oko 750.000 nezaposlenih, po podacima do kojih je NBS došla ukrštajući informacije iz RZS-a i Nacionalne službe za zapošljavanje.

"U Srbiji je smanjivana nezaposlenost, uz istovremen pad zaposlenosti, što nam govori da se nezaposlenost smanjuje tako što ljudi idu iz Srbije, ili što potpuno lociraju svoje poslovanje u sivoj ekonomiji", kaže Aleksandar Stevanović. "I jedno i drugo su pokazatelji da se uhvatite za glavu, a ne da se hvalite. Podaci koje je ministar Vulin izneo da se povećala zaposlenost za 6,5 odsto u odnosu na prošlu godinu, otprilike se poklapaju sa procenama koliko je zaposleno ljudi po partijskoj liniji. Ja bih mogao i jednu lepu opkladu da dam za onoga ko nađe nekog ko se u poslednje dve godine zaposlio u Srbiji mimo partije. I bilo bi lepo da ministar nađe bar 1000 ljudi koji se nisu zaposlili tako što smo nekome dali ogromne subvencije, ili tako što smo ih partijski zaposlili u javni sektor. Dinkićev model ne samo da se nastavlja, nego je i ubrzan, a poznato je da on ne dovodi do rezultata, što je pokazalo šest godina njegove primene. Ali, taj model je netransparentan i ostavlja lep prostor da vi finansirate svoju partiju na direktan ili indirektan način", kaže Stevanović. Profesor Milojko Arsić navodi i da su podaci o kretanju zaposlenosti i nezaposlenosti od 2009. pa do kraja 2014. – krajnje problematični. "Prvo su pokazivali vrlo visoke i neuobičajene stope rasta nezaposlenosti, pa je ta stopa u jednom periodu dostigla čak 25-26 odsto, a zatim je došao nagli pad, i to prošle godine, u periodu kada je zemlja bila u recesiji. To je više nego neuobičajeno. Trebalo bi da RZS tu seriju podataka rekonstruiše i objavi novu seriju, jer poređenje ovogodišnjih podataka sa tim više nego sumnjivim prošlogodišnjim podacima nema smisla", zaključuje Arsić. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

RUKA RUKU MIJE: Iskreni ili lažni osmesi Aleksandra Vučića i Kolinde Grabar Kitarević
Fotografije: Fonet/AP

Previše istorije i histerije

Hrvatska slavi "Oluju", ne misleći na to da je više od 200.000 njenih građana srpske nacionalnosti moralo napustiti svoje domove. Istovremeno, vlast predvođena premijerom Vučićem govori da u Srebrenici genocida nije bilo, o Ovčari ni slova, o Prijedoru i hladnjačama takođe. Oni bi samo o pomirenju, bez suočavanja

Godinama su nas sve, pogotovo "radnike u kulturi", a još više one "vlasnike u ekonomiji" uvjeravali da su hrvatsko-srpski odnosi u usponu, osim usputne kuknjave o tome što mogu hrvatski privrednici u Srbiji, a što ne mogu srpski u Hrvatskoj. Za razliku od Slovenije, u čijoj čelnoj Ljubljani dužnost gradonačelnika obavlja Srbin: tko je i što je taj sposobni ekonomist, nije bilo mnogo važno.

Ova 2015. godina je sve izmijenila, od marta do novembra sve je prepuno godišnjica: od lani Prvi svjetski, Drugi svjetski rat, oslobođenje Zagreba i Hrvatske, oslobođenje Jugoslavije – njenih republika – od fašističkog terora, godišnjice Blajburga i likvidacije ustaškog logora smrti Jasenovca, godišnjice antirestitucija... Pa onda nove godišnjice: Srebrenica sa 20 godina, Ovčara sa 24 godine, Dejtonski sporazum sa 20 godina, akcija "Oluja" s isto toliko...

Izgleda da je točna ona opaska da mi "na ovim prostorima" imamo previše historije... U svim tim godinama, pak, imamo previše i – histerije, o čemu svjedoči sve ono što smo ovog vrućeg ljeta 2015. čuli sa sviju strana. Razmijenili su politički Srbi i Hrvati ljetos svu raspoloživu tešku verbalnu artiljeriju: Hrvatska je slavila "Oluju", ne misleći na to da je više od 200.000 njenih građana srpske nacionalnosti moralo napustiti svoje domove (vjekovna ognjišta, kako se to tih godina zvalo), Srbija je tek nakon 20 godina tim izbjeglim ljudima poželjela dobrodošlicu. Strašno je svakome od tih unesrećenih izbjeglica zvučalo kad je Aleksandar Vučić, danas premijer, a donedavno radikal, svima njima koji su u nesreći u Srbiji već dva desetljeća, napokon objavio dobrodošlicu. Samo je 20 godina zakasnio, a i danas nema što da im ponudi. Naprotiv.

SVAĐA POLITIČKIH LJUBAVNIKA

U ovim ljetnim mjesecima naslušali smo se, svi zajedno, Srbi i Hrvati (i Bosanci sviju fela) o tome da je vrijeme za pomirenje. Srpski premijer prednjači u tome, ostali odbijaju. Ostali nisu u skladu s vremenom, hoće da ostanu zarobljeni u mitovima. Istodobno, vlast predvođena premijerom Vučićem govori da u Srebrenici genocida nije bilo, o Ovčari ni slova, o Prijedoru i hladnjačama također. Oni bi samo o pomirenju, bez suočavanja za što je Srbija – njeni lideri, među kojima su Slobodan Milošević, Vojislav Šešelj i Aleksandar Vučić – barem politički, ako ne i haški, kriva.

Kako oni, tako i hrvatska vlast.

Tamo se pripremaju izbori (možda i ovdje, ali ovdje izbori ovise tek o volji jednog čovjeka, premijera) i treba voditi računa o tome što se govori. Govore svi: navodna ljevica, socijaldemokrati Zorana Milanovića pokušavaju se "uvući" i svojim glasačima i onima koji bi ponovo da se zaklinju u lik i djelo Franje Tuđmana, pa tako i aerodrom Pleso hoće imenovati imenom "prvog hrvatskog predsjednika". Nema više sprdnje, čak ni kod njih (javno) zbog toga što su mu u Velikom Trgovištu onomad u rodnoj prizemnoj

i jadnoj kući u Zagorju postavili zlatne kvake, niti se spominje "200 obitelji" koje će se obogatiti u hrvatskom kapitalizmu, nema više – što je valjda najvažnije – ni one "Feralove" naslovnice sa u bračnom krevetu zagrljenim političkim ljubavnicima Franjom i Slobom...

Ima, međutim, miksanja kostiju. To je priča u kojoj je Tuđmanov režim tužio tada glavnog urednika "Ferala" Viktora Ivančića i kolumnistu Marinka Čulića, koji su se argumentirano usprotivili Tuđmanovoj ideji – od Franka i Španjolske naslijeđenoj – miksanja kostiju žrtava Jasenovca i inih logora i njihovih ustaških dželata. Tih 90-ih, ipak se pokazalo, čak ni devastirano hrvatsko sudstvo nije moglo preći tu "crtu", pa su novinari oslobođeni odgovornosti, usprkos velikom pritisku "državotvornih" faktora.

Miksanje kostiju nam se, međutim, ponovo događa. Silne rehabilitacije fašista i kolaboracionista u Srbiji, skrivanje svega za što su rehabilitirani "zaslužni" na beogradskom Sajmištu, izjednačavanje partizanskog i četničkog pokreta (kao, i jedni i drugi su antifašisti).

DVA TOMISLAVA I JEDNA KOLINDA

Na sve to dolaze "naše" godišnjice. Predsjednik države Srbije Tomislav Nikolić, bivši radikal, današnji naprednjak i nikad odreknuti četnički vojvoda, kaže da je današnja Hrvatska nastavak onoga što je Ante Pavelić 1941. ustanovio kao državu. Posve je jasno da je veći dio hrvatske javnosti uvrijeđen, bez obzira na predizbornu atmosferu u kojoj Tomislav Karamarko i njegovi pokušavaju – sve pozivajući se na Tuđmana, koji je, kako god bilo, bio Titov partizan – rasturiti, raskoliti, podijeliti hrvatsku javnost i društvo.

Predsjednica države Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović isto tako pokušava pokroviteljstvom nad raznim događanjima, ljetnim uglavnom, da kaže da je desnica u pravu, ona je u Kninu gdje ljigavi Thompson pjeva "Za dom spremni" i gdje – kao i svi ostali – ne čuje poklik "Ubij, ubij Srbina", ona u Loru, taj logor ratno-zločinački, hoće da ode i od tamo obavlja svoje predsjedničke dužnosti, ona – na kraju – izjednačavajući fašizam i komunizam hoće da pomiri "dvije" Hrvatske. Onu ustašku i onu partizansku, među kojima – znamo svi – pomirenja nema i ne može ga biti.

Govori o tome i haranga protiv Milorada Pupovca, Srbina i hrvatskog političara; tek se nedavno on susreo sa srpskim premijerom, ali realne domete nismo vidjeli. Ama, godinama su bili na suprotstavljenim stranama: jedan na nacionalističkim i ratničkim jaslama, drugi na antiratnoj i ljudskoj priči, bilo čijoj.

Ima dosta godina od kad je Zvonimir Berković, hrvatski dramaturg i redatelj, rođen 1928. u Beogradu, umro u Zagrebu 2009, napisao da kad Srbin dosegne savršenstvo u svom poslu, postane toliko nalik na Hrvata, da ga više ne razlikuješ.

Tada je novinar Boris Rašeta – ako se dobro sjećam, u pokojnom "Arkzinu" – napisao tekst u kojem je sarkastično usporedio razne sudbine i *berkovićevsko* poimanje hrvatstva, koje se u startu odnosilo na Radeta Šerbedžiju, koji je *dosegao savršenstvo u svom poslu i postao nalik na Hrvata*. Tu se onda našao i Milorad Pupovac: i on je tada postao nalik na Hrvata, tako fin i pristojan i obrazovan, dobar govornik i hrabar toliko da preuzme i neku političku, osim samo deklarativne, odgovornost za sudbinu svoju i svojih sunarodnjaka.

ZA SVE SPREMNI: Specijalci hrvatske vojske na paradi povodom godišnjice "Oluje"

BROJKE I SLOVA

Sve se ove priče lome preko ćirilice i latinice, naročito preko vukovarske priče. Pritom, Vukovar nije samo grad-stradalnik samo Hrvata, on je i grad u kojem su prije opsade i likvidacije na Ovčari, od ruku "ekipe" Tomislava Merčepa i sličnih njemu, stradali i Srbi. Danas razni ne žele ćirilicu u tom gradu i to je začetak one šatoraško-sramne priče koju gledamo u centru Zagreba, pa je gradsko vijeće Vukovara zaključilo da u ovom trenutku ne treba ćirilica Vukovaru. Ispada da će jedan grad, njegova administracija, odlučivati od godine do godine koliko prava treba dati nekom narodu koji u tom gradu živi, a došlo se čak i do argumenta da Talijani u Istri i nemaju dovoljan postotak stanovništva, a da ipak imaju pravo na talijanski jezik, natpise i medije...

Na kraju, Berković je bio u pravu: ove naše vlasti i vlastodršci se više ne razlikuju, nisu dosegli savršenstvo u svom poslu, ali jesu u propagandi jednih protiv drugih. Isti su: svejedno jesu li Srbi ili Hrvati ili drugi neki.

Treba otići na zagrebački Mirogoj, tamo će se jednima i drugima pokazati tko su. Davno mi je moj otac, porijeklom Rus, to rekao: "Sva povijest koju propagiraju pada ovdje u arkadama." A tamo i ćirilica, i čudna imena, hrvatska i srpska i židovska. Ima toga valjda i na drugim grobljima, beogradskim, novosadskim, pančevačkim...

Kad bismo, po Berkoviću, dosegli savršenstvo u svom poslu i postali nalik na nekoga bliskog nama, bez obzira na naciju, sve bi bilo drukčije u svim državama na "našim prostorima".

Nismo i nećemo doseći; ovdje ćirilica i latinica, tamo Srbi, Hrvati i Bošnjaci, pa vučići, karamarci i dodici i njihovi prirepci, pa svi sluđeni narodi koji za njih glasaju, od kojih većina zgađena ostaje kod kuće i ne glasa uopće.

Kad bismo bar našli nekog našeg ili susjeda koji je dosegao savršenstvo u svom poslu i postao nalik na – poštenog čovjeka. Malo bi bilo... ¶

TATJANA TAGIROV

Biznismen ili бизнисмен

Opstanak jednog pisma nikakve veze nema sa opstankom nacionalnog i kulturnog identiteta jednog naroda. Ja lično pišem ćirilicom, ali to nije niti poruka, niti preporuka, niti uslov za prijateljstvo, a kamoli pretnja. Skandaloznim bih, međutim, smatrao, da neki štampani mediji ili izdavači budu materijalno ili na bilo koji drugi način privilegovani, samo zato što koriste ćirilicu

Piše: **Ivan Ivanji**

Preturajući po starim, zaboravljenim rukopisima na dnu ormana, naleteo sam na svesku sa naslovom "Priče jesenjih noći". Tekst ništa ne valja, bolje je da nikad ne dospe na videlo dana, nekakvo bajagi lirsko naklapanje iz vremena kada sam bio učenik srednje tehničke škole u Novom Sadu. Završava se sa datumom 27. marta 1947. godine. Bitno je za mene danas, međutim, da sam šezdesetak stranica ispunio zelenim mastilom veoma lepim, tehničkim slovima, i to, razume se, ćirilicom

Velike sveske, koje nazivam poslovnim dnevnicima, uredno vodim od 1958. godine. Njih pišem isključivo kao podsetnik šta sam kada radio. Ispisane su, naravno, ćirilicom.

Pored računara na svom pisaćem stolu držim hartije za beleške, podsetnik šta ne smem da zaboravim, adrese na koje treba da se javim, ideje za članke ili romane, koje pišem. Ispisujem ih ćirilicom.

Kada sam 1935. godine krenuo u osnovnu školu, već sam čitao ćirilicu, latinicu i goticu. U prvom razredu učili smo ćirilicu, u drugom latinicu. Nisam imao nijednog druga koji nije govorio najmanje tri jezika, srpski, mađarski i nemački, a mnogi još i slovački, rumunski ili romski. Stari je banatski vic, kada pitaju seljaka: "Znaš li, Lalo, da u Francuskoj sva deca govore francuski?" Lala se bajagi zbunjeno češe po glavi i odgovara: "To ne znam, ali u mom selu sva deca znaju tri jezika." Kao dete nisam mogao ni da zamislim da može da bude drugačije.

Kao nastavnik srednje tehničke škole u Beogradu i Čačku od 1948. do 1950. godine predavao sam i tehničko crtanje, a to znači pre svega i pisanje slova – ćirilicom i latinicom.

IZGUBLJENA GOTICA

Naglašavam te činjenice kao dokaz da niko ne može da me proglasi protivnikom starog srpskog pisma. Naprotiv.

Sve do devedesetih godina prošlog veka na računaru sam imao font i za goticu da bih nemačkim prijateljima pisao tim starim, za mene lepim slovima, sve dok zbog sve češćih protesta nisam shvatio da više niko ne ume da čita to pismo ili da se muči s njim. Konstatujem da je moćna nemačka država napustila to pismo, ali svoj nacionalni identitet naravno nije. U nemačkim školama se davno više ne uči gotica, a nekada su je zvali *die deutsche Schrift* – "nemačko pismo".

To pismo se koristilo od XV veka u raznim varijantama, ali tek 1915. godine ga je standardizovao izvesni Ludvig Ziterlin, pa su tu abecedu nazivali i Ziterlinovim pismom. U korist latinice ga je zvaničnim ukazom definitivno ukinula Hitlerova vlast 1941. godine. "Nemačko pismo" je, dakle, iz praktičnih razloga napustio najnacionalističkiji nemački režim koji se samo može zamisliti.

U poslednje vreme se u Nemačkoj vodi javna diskusija da li da se u školama potpuno ukine učenje pisanih slova, jer je za računare, smartfone i razne nove izume, koje ne umem ni da zamislim, dovoljno poznavati štampana slova, te pisana neće biti potrebna. Velike muke će imati svi oni koji žele da pročitaju šta piše u starim porodičnim hronikama, pismima iz XIX i s početka XX veka, u knjigama, koje nisu nanovo izdavane latinicom. Pretpostavljam da će se bar zbog toga na univerzitetima proučavati razne stare varijante pismenosti.

EGZISTENCIJALNO PITANJE

To nije moj problem, ali jeste potpisivanje računa, priznanica u bankama i drugih dokumenata, jer u Srbiji se, razume se, potpisujem ćirilicom, u belom svetu latinicom. Ako, na primer, potpisujem nalog za moju viza-karticu, koja se vodi na osnovu računa u austrijskoj banci, u Srbiji moram da se setim da za nju važi latinični potpis, inače će odbiti isplatu.

Nisam razmišljao o toj temi sve dok u Srbiji nije počela ova borba za ćirilicu, kao da od njene upotrebe zavisi opstanak srpskog naroda, srpske države i srpskog identiteta. Da nije tako strašno, bilo bi mi komično da u Vukovaru razbijaju table sa ćiriličnim natpisima. Da nije tako glupo, bilo bi mi komično što je u Srbiji opstanak ćirilice postao političko pitanje prvog reda, a ne, na primer, čistota i lepota jezika kojim govore naši političari, a kojim nam svakodnevno paraju uši sa radija i televizije.

Da li će srpska ćirilica opstati? Čini mi se da nemački pri-

mer u najmanju ruku dokazuje da to nije pitanje nacionalne egzistencije. Spadam u redovne čitaoce "Politike", jer uspeva da se ne tabloidizira u potpunosti, a ne zbog toga što se štampa ćirilicom. Ja bih smatrao skandalom da u Srbiji materijalne povlastice štampani mediji dobijaju na osnovu toga kojim tipom slova se objavljuju. Drugo je pitanje da li bi država na tržištu preplavljenom tabloidnim šundom određenim štampanim medijima zbog njihovog kvalitetnog sadržaja trebalo da pruži izvesnu pomoć i olakšice, što je, na primer, slučaj u Austriji.

GRANICE LATINICE

Brojčano veliki narodi imaju veće, ali drugačije probleme.

Daleko više od milijardu i po ljudi, ne samo u Kini, govori kineski, ali sa toliko različitih dijalekata da se mogu sporazumeti samo preko zajedničkog pisma u kome svaki pojam ima svoj znak, postoji ih preko 50.000. Da bi neko bio prosečno pismen i mogao da čita novine treba da zna 600 do 800 znakova, a da bi se čitala književnost potrebno je poznavanje nekoliko hiljada znakova – ne 25 ili 30 slova. U Nankingu sam u pozorištu, u kome se prikazivala stara kineska opera, video da uz pozornicu na duguljastim ekranima ide titlovani tekst koji glumci izgovaraju ili pevaju, jer ih inače svi gledaoci, Kinezi, ne bi razumeli. Pitao sam u Pekingu kako se stvaraju znakovi za nove pojmove koje zahteva moderan život. Rekli su mi da ih izmišlja i propisuje posebna komisija Akademije nauka. Takođe sam pitao da li se razmišlja o uvođenju latinice. Rekoše mi da se o tome diskutuje, ali da bi problem bio kako da se sporazumevaju stanovnici Kine koji govore na preko četrdeset raznih dijalekata, a sad to čine svojim zajedničkim pismom.

Slično je sa arapskim svetom. Pismo je zajedničko, pogotovu što je na njemu zapisan Kuran. Jezici i dijalekti, kojim govori preko 370 miliona ljudi, veoma su različiti, ali svi umeju da čitaju zajedničko pismo.

U Indiji se govori i piše na toliko različitih jezika da su u parlamentu morali kao zajednički jezik da zadrže engleski, jezik negdašnje omrznute kolonijalne sile. Iako postoje ona lepa slova hindu jezika, političke diskusije se vode i zakoni objavljuju na engleskom, znači, latinicom.

Ruskom ćirilicom piše 150 miliona ljudi. Sigurno će opstati, ali ona nije identična sa srpskom, makedonskom ili bugarskom ćirilicom.

Grci pišu lepom, starom grčkom azbukom. Gruzini svojim, za nas čudnim, gruzinskim pismom. Izrael svakako zadržava hebrejsko pismo.

Sve je to pomalo egzotično, simpatično – i nepraktično. Svet je mali, ljudi putuju svuda, pa naravno i širom Kine, Rusije, arapskih zemalja i Indije, korišćenje jednog lokalnog i jednog univerzalnog pisma nije samo poželjno, nego je i svakodnevna praksa.

Neću da razglabam o egipatskim hijeroglifima. Postoje retki stručnjaci koji umeju da ih čitaju. Možda će brže nego što mislimo slični eksperti biti potrebni da se čita gotica. Da li i srpska ćirilica?

БИЗНИСМЕН

Borimo se za ćirilicu, a govorimo biznis, biznismen, umesto na srpskom posao, poslovni čovek. Kažemo da imamo lidere, a ne vođe ili političke rukovodioce. Mučimo se sa problemom da li je pravilno reći vajber ili viber, ali ne da li bismo, na primer, mogli da kažemo štampati umesto printati. Smešno mi je kad kod nas pišu "downlodovati", prvi deo reči na engleskom, drugi bajagi na srpskom.

Literatura se u starom Egiptu, a posle u klasičnoj Grčkoj i Rimu prepisivala na svitke papirusa. Prvih pet knjiga Starog zaveta, koje pripisuju Mojsiju, zapisane su na svicima pergamenta. Fabrike hartije i Gutenbergov pronalazak štampanja pojaviće se tek 4500 godina posle prvih svitaka sa natpisima koje nazivamo literaturom. Od tih pronalazaka prošlo je pet stoleća, samo desetina ukupnog vremena od kada se čuva što su ljudi napisali. Posle su neko vreme štampane knjige bile tako teške da su se čitale stojeći, postavljene na posebne pultove. Mogućnost da se čita zavaljen u udobnu fotelju ili ležeći na kauču postoji tek nekoliko generacija. Knjige u današnjem obliku će nestati kroz nekoliko decenija, sa njima i izdavači, štamparije, knjižare, čak i autorsko pravo u današnjem obliku. Zameniće ih tableti u koje će stati čitave biblioteke. Miran sam pri pomisli na to, jer sam uveren da će literatura opstati, nije mi bitno u kom će se obliku čitati.

Iskreno rečeno, ne verujem da će srpska ćirilica opstati. I žao mi je. Kao što mi je žao za štampane knjige. Ja ću svakako da nastavim da čitam knjige i da svoje lične beleške pišem ćirilicom, ali to nije ni poruka, ni preporuka drugima, a pogotovu nije uslov prijateljstva ili čak pretnja trećima. ¶

Autor je pisac iz Beograda

IMA LI OVDE JOŠ

PARTIZANA

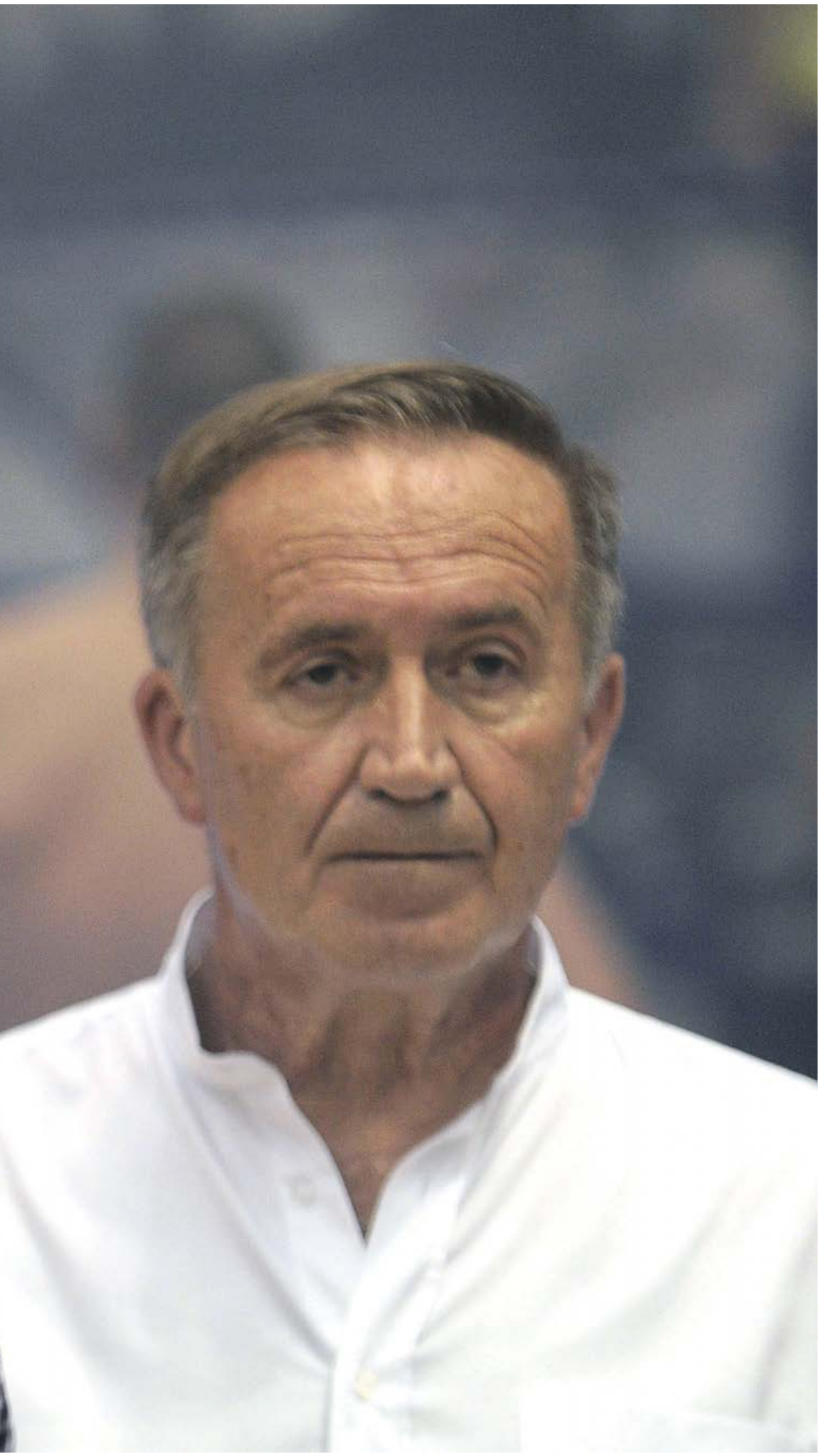

Fotografije: M. Milenković

“Ako pričamo u terminologiji starih Grka, oni su onoga koji se ne bavi politikom smatrali idiotom, odnosno, idiot nije imao prava da se bavi politikom. Meni politika nije sfera interesovanja u smislu da je to nešto čemu bih posvetio život i bavio se time. Ali, u onoj meri u kojoj ona ulazi u sport – u moju profesionalnu oblast – da određuje visinu sponzorstva, prostor u novinama i tako dalje, smatram za svoju obavezu da mogu da iznesem mišljenje pošto u normalnoj državi kritika vlasti ne bi smela da bude nešto što mora da se plati glavom. Vlast mora da pristane na kritiku. Nažalost, ona je kod nas sve više i više apsolutistička i u rukama jednog čoveka”, kaže Duško Vujošević

Šta je sudbina Sportskog društva i Košarkaškog kluba Partizan? Kakva je tu uloga politike i sadašnje vlasti? Šta su posledice iznošenja javne kritike i političkog stava? Zašto predsednik Vlade Aleksandar Vučić mora da se meša u sve pa i u sport? O ovim temama, ali i o Crvenoj zvezdi, antifašizmu, Srebrenici, košarci, apatiji u društvu i mnogim drugim temama razgovara partizanovac i pisac Božo Koprivica sa Duškom Vujoševićem, trenerom Košarkaškog kluba i predsednikom Sportskog društva Partizan.

BOŽO KOPRIVICA: Da bi Partizan pobedio Bate Borisov, šizofreno čitam *Don Kihota*. Tu negde piše – bolje biti mrtav i poginuti u bici nego biti na slobodi u »

"Sećam se jedne utakmice, 3. marta, bio mi je tad rođendan, tad je publika skandirala protiv Vučića, vezano za neke penale i suđenja protiv Fudbalskog kluba Partizan, kad je on meni poslao poruku: 'Hvala ti, jesam ovo od tebe zaslužio?' Odmah sam mu telefonirao – jer kakve veze imam sa skandiranjem"– Duško Vujošević

bekstvu. Između te Don Kihotove, Servantesove lucidnosti i ludosti, malo je i tvoja pozicija kada si počeo ove godine prvi trening i gledao u lice tih mladih ljudi ispred sebe.

DUŠKO VUJOŠEVIĆ: Meni – kada već pričamo o literaturi i kako ona definiše najpreciznije neke situacije koje se u životu dešavaju – ta moja pozicija već dugo liči na poziciju Borisa Davidoviča. Inače, volim jako Kiša i pogotovo tu njegovu pripovetku. Borim se za uspeh i još uvek osećam strast stvaralaštva, pogotovo kada radim sa mladim ljudima koji se još nisu afirmisali, kojima od tog rada zavisi kvalitet života. Ali, borim se i da ne učinim nešto pogrešno što bi moglo da uprlja moju biografiju kada je neko bude sabirao za 15 ili 20 godina.

B. K.: Više te pitam da li si osetio takmičarski naboj; da li je to bilo kao ranije na pripremama, tvoja karijera traje već decenijama. Šta je ovog puta prevagnulo: na jednoj strani je rezignacije što nema pola tima i što je ovakva situacija, a na drugoj radoznala lica, željna da od tebe nešto nauče?

D. V.: Sigurno postoji žal što je više kvalitetnih timova Partizana vrlo kratko trajalo zajedno i što su lako i jeftino rasprodati; sigurno da postoji i strah od izlaganja sa jednim nejakim timom na sve one ljude koje smo godinama dobijali i koji su željni *krvi i osvete*. Kada je sve to negde pomešano, stoji onda i jedna moja obaveza da ostanem na nekom svom nivou i da ne idem ispod njega. To je obaveza zbog koje je Fišer prestao da se bavi šahom. Verovatno nije mogao da podnese da bude stalno na tom šampionskom vrhu.

B. K.: Koliko vidim, kod tebe postoji strast za borbom, za neodustajanjem. Evo sada dok pričamo počinje protest... Ćerka Ivana me je zvala, ide sa momkom na tih *Pet do dvanaest* gde ti publika daje podršku i želi da ti ostaneš da vodiš klub Partizana koji si pretvorio u neku vrstu akademije.

D. V.: Naravno da sam im zahvalan. Truditi se, ustati ranije nedeljom kada može duže da se spava, imati energije i želje da se ode na jedan takav skup... To je nešto što me obavezuje... Puno je bolje, korisnije kada radim. Dešavalo mi se, kada nisam radio, da prosto ustanem i ne znam šta bih, svi odu na neki posao. Verovatno sam već i *overdozirao* košarku, ali osećam da to nije nešto što radim da bih *živeo*, već i da je moj smisao života utkam u to. Sigurno.

B. K.: Čak je i više od života.

D. V.: Ne znam šta može da bude više od života. Svima nama ipak je život ono najviše.

B. K.: Ali ako se uloži u nešto što se radi, u ono, što se kaže, više od života... Da li bi želeo da sada vidiš sva ta lica – bez ikakve sujete – ta lica koja žele da ti daju podršku?

D. V.: Da.

B. K.: Ako oni dolaze, to je neka vrsta i navijačke...

D. V.: Navijačkog hodočašća

B. K.: Ali i neka vrsta otpora ovom što se radi Partizanu.

D. V.: Apsolutno, ja to pre svega gledam kao to.

B. K.: U svim sferama društva zavladala je tolika apatija da prosto nije problem da li ima neke druge političke opcije ili ne, nego ne pamtim da je u Beogradu ikad bilo ovakvog beznađa, ove nepotrebne *predaje* ljudima koji ne da ne zaslužuju da vode državu već i nemaju nikakvu biografiju koja bi potvrđivala da mogu da rade bilo kakav posao. To su ljudi bez zanimanja, a *rade* tako na tako odgovornim funkcijama.

D. V.: Slažem se. Ali gora od njih je ta apatija koja je zavladala u narodu, ta procena o (u)zaludnosti, zaludnosti žrtvovanja, borbi... Energija je potrošena Petog oktobra. Praktično skoro svi koji su dolazili na vlast – a dolazili su ne zahvaljujući svojoj genijalnosti, već raspoloženju i spremnosti naroda da se žrtvuje još više – činili su to da bi imali privilegije, neku vrstu zadovoljstva što su na vlasti i komfora koji nije bio samo materijalni... Vrlo malo ljudi je tu viđeno da su u stanju da se žrtvuju.

B. K.: Ali da bar dobro rade svoj posao, da budu profesionalci.

D. V.: Ljudi su izgubili energiju da se bore za nekoga ko će ponovo, kada dođe na vlast da radi samo u svom interesu. Izgubila se poetika pobune, zavladala je velika apatija i veliki strah.

B. K.: Mislim da je taj strah bezrazložan. U pitanju su ljudi koji su svakodnevno prisutni u nekoj vrsti farse. Gledam ove dočeke mladih fudbalera, košarkašica, vaterpolista i ostalih sportista, za koje imam ogromno poštovanje, vidi se kako oni, ovi *sivi ljudi*, sada sve pokušavaju da prigrabe. To je išlo do groteske da predsednik države govori da je uspeh vaterpolista došao na zamahu uspeha Vlade.

Navikli smo već na te vrste gluposti koje izgovara predsednik države koji je, uzgred rečeno, partizanovac, ali me zanima kako neko od tih sportista ipak ne sumnja, kako neko od tih koji imaju tu inteligenciju druge vrste i građansku hrabrost, ne ode tamo i kaže: nije istina, to je samo naša sportska zasluga. Slično je bilo i pred utakmicu sa Hrvatskom. Dolazili su takozvani premijer i takozvani predsednik. Dobro da nije došao patrijarh da ih posavetuje kako će da igraju. Meni se čini da ovde vlada duh Šešelja, njegove brutalnosti, mala hrabrost u masi, izmišljanje, opanjkavanje, kukavičluk... Pre neki dan pročitao sam da je jedan istoričar, moj drug iz redakcije "Književnih novina", Dušan Bataković, direktor Balkanološkog instituta, ozbiljan poznavalac prilika na Kosovu...

D. V.: Ozbiljan nacionalista.

B. K.: Da, i vrlo ozbiljan nacionalista – to si dobro primetio – izjavio da je eto konačno Zvezdin stadion dobio ime po jednom ravnogorcu. Prvo ne znam baš da li je Rajko Mitić bio na Ravnoj gori – znam da je nešto malo bio pripadnik tog pokreta – ali valjda je Rajko Mitić izabran da stadion Crvene zvezde nosi ime po njemu zato što je bio veliki fudbaler i zato što je bio stvarno gospodin; imao sam prilike da s njim razgovaram. Jedan veliki

gospodin koji je služio na primer svima, Bobekov prijatelj. A onda ti *ozbiljni* ljudi, istoričari, od te zaslepljenosti nacionalizmom, počnu da lupaju gluposti... I mislim da je ta podela na partizanovce i zvezdaše, podela na četnike i partizane.

D. V.: Nažalost, u dosta dobrom broju slučajeva to je tako. Pogotovo, kada instrumentalizuju uspeh sportista kao da je to uspeh vlasti, retki su ljudi koji naprave neki gest otpora... Sećam se jednog primera Vanje Grbića, posle osvajanja zlatne olimpijske medalje. Na nekom prijemu kod Miloševića rekao mu je otprilike da ne manipulira narodom... Sportisti su mladi ljudi, znate, vole da se popnu na taj balkon koji je simbol nekoga velikog trijumfa i opštenarodne radosti. Ali ponekad to postane čisti kič.

B. K.: Kakvo je to stanje opozicije ako tebe krste kao poslednjeg opozicionara? Šta govori to o stanju opozicije u našem narodu? U kom smislu si ti opozicionar? Ti si sada profesionalni opozicionar, boriš se za svoju profesiju, ali malo ima esnafske solidarnosti.

D. V.: Nema uopšte esnafske solidarnosti. Znaš šta su grnčari u staroj Grčkoj govorili za grnčare....

B. K.: Jeste, ali su priznavali ako je neko dobar grnčar.

D. V.: Jeste, i u okviru esnafa se znalo ko je koji. Nije se priznavao nerad. Mislim da, ako pričamo u terminologiji starih Grka, oni su onoga koji se ne bavi politikom smatrali idiotom, odnosno, idiot nije imao prava da se bavi politikom. Meni politika nije sfera interesovanja u smislu da je to nešto čemu bih posvetio život i bavio se time. Ali, u onoj meri u kojoj ona ulazi u sport – u moju profesionalnu oblast – da određuje visinu sponzorstva, prostor u novinama i tako dalje, smatram za svoju obavezu da mogu da iznesem mišljenje pošto u normalnoj državi kritika vlasti ne bi smela da bude nešto što mora da se plati glavom. Vlast mora da pristane na kritiku. Nažalost, ona je kod nas sve više i više apsolutistička i u rukama jednog čoveka. Gledajući njegovu biografiju, verovatno je moglo da se pretpostavi da će on, ako dođe na vlast, imati tu vrstu tendencije.

B. K.: On je izabran zahvaljujući prethodnim vlastima, pre svega Borisu Tadiću koji je izmislio tu partiju i time postigao užasan autogol, a ovima je više odgovaralo da budu večita opozicija, ali su ovi sa Zapada tipovali na njih jer su znali da će sve potpisati – i ono što im ne traže. Ne vidim da sada Tomislav Nikolić sa sinovima vodi Kosovski boj kao što je obećavao. Niti da čovek koji je bio potrčko Šešelju brani granicu Karlovac–Karlobag–Virovitica. Vidiš ovu fotografiju iz Potočara, i vidiš lice telohranitelja koji stoji direktno pored Vučića, vidiš jedno kameno lice, kao da je na nekoj promenadi, nema straha na tom licu, a mlad je čovek. A kao kontrast, Vučić se potalaušio, u licu nema kapi krvi, a zubi kao da su krenuli da ispadnu iz vilice. Nekoliko dana kasnije on je taj svoj hod opisao kao marš ponosa i demonstraciju hrabrosti. Najbolji komentar je onaj kišobran iznad njega i neka akten-tašna. Scenografija je važan komentar u toj farsi.

D. V.: Dobro, ja imam razumevanja za tuđe strahove.

B. K.: Imam i ja, plašim se i sam – plašim se pasa. Ja sam levičar, ali znam kako bi reagovao kralj Aleksandar. Sklonio bi sve telohranitelje i rekao: "Evo, ako hoće neko da me ubije, neka puca." Ili De Gol, koji je ušao u Pariz dok su trajale borbe – njegova dva ordonansa padaju pored njega mrtvi, a on stoji uspravan, ni da polecne, ni da trepne. Ne govorim da ti ljudi kojima je došao u goste nisu bili primitivni. Ali da dođe da se pokloni žrtvama u Srebrenici čovek koji je pre godinu dana lepio preko imena Zorana Đinđića ime Ratka Mladića za kojeg se zna da je ratni zločinac...

D. V.: Nije bilo pre godinu dana.

B. K.: Dobro, pre tri, četiri godine, nije to bilo tako daleko. Kakvo pravo on onda ima? Vidim da mu je u nekom tekstu Cvetičanin zamerio što ne pominje Miloševića, a ne zamera mu što ne pominje sebe, taj Karlobag–Karlovac–Viroviticu, granicu za koju su se borili. Da se ona prokleta lustracija desila, oni ne bi mogli da se bave politikom, bilo bi im zabranjeno. Nego, da se vratimo Partizanu pošto bi čitaoce ipak najviše trebalo da zanima tvoj položaj predsednika Sportskog društva. Ajde da zanemarimo fudbal i košarku. Ako postoji institucija u Partizanovom sportskom društvu, a postoji dosta institucija, onda je to Vaterpolo klub koji je sedam puta bio prvak Evrope, pa je 2011. čak i u ovako bednim uslovima, u finalu protiv Pro Reka u Italiji, sa Milanovićem kao trenerom, postao prvak Evrope. Umesto da se pomogne tom klubu, da se vrate ti igrači koji su bili otišli – Filipović, Udovičić, Prlainović, Pjetlović, Mitrović, Aleksić – i da se napravi najbolji klub na svetu, oni prave dva kluba – Zvezdu koja ima neku tradiciju i Radnički iz Kragujevca. Nemam ništa protiv Kragujevca i da se pomognu fudbal, košarka, atletika, boks... Čak su i Dodika zvali da u Banjaluci formira vaterpolo klub. Tako je počelo da se kruni Sportsko društvo Partizan. Samo, neće im uspeti.

D. V.: Jeste, ja se sećam, neposredno posle inauguracije naprednjačke vlade, u "Sportskom žurnalu" bio neki intervju »

sa Vučićem gde je on rekao da će na svaki način gledati da pomogne Košarkaškom klubu Crvena zvezda i prosto od jednog momenta, bez elemenata manije gonjenja, imam utisak da se na važna mesta u državi postavljaju ljudi koji između ostalog moraju da budu zvezdaši i koji se onda javno i deklarišu, da li je to gradonačelnik, da li je to premijer, da li je to direktor BIA, da li je to Goran Vesić. Vučić na početku svojih aktivnosti ide u Crvenu zvezdu uveče u 12 sati, televizija to direktno prenosi, dolazi kasnije francuski predsednik, Vučić mu daje dres Zvezde. To je jedini klub koji reprezentuje Srbiju i stvarno je tačna ona priča – jedan narod, jedan klub, jedan vođa. Prema Partizanu počinje da se zauzme takav stav, možda i prvo prema vaterpolu, a ubrzo zatim košarka dolazi kao nešto što je u njegovoj žiži interesovanja broj jedan, Čović inteligentno priključuje njegovog brata Andreja Vučića u upravu i tu stižu velike pare. Formalno se drži neka ravnoteža između Partizana i Crvene zvezde kada su u pitanju državni sponzori odnosno društvene firme. Privatne firme, firme koje su praktično uslovljene na kooperaciju sa društvenim preduzećima tipa Telekoma, ucenjene su da moraju da upućuju pare prema Crvenoj zvezdi.

Odnos para koje realno dobijaju Crvena zvezda i Partizan nesrazmerno je veći na strani Crvene zvezde. Ja koji imam i funkciju predsednika Sportskog društva Partizan smatram za obavezu da to objavim i tu počinju prvi ozbiljni problemi. Pominjanje da je Vučićev brat član uprave Košarkaškog kluba Crvena zvezda tumači se kao prozivanje familije, u sukobu koji nastaje unutar Crvene zvezde jer Čović odlučuje o sredstvima koja druga strana donosi koristi se moj i Čovićev konflikt da se kao izađe iz Košarkaškog kluba Crvena zvezda a da se sponzorstva ukinu, da se sada te pare daju bolesnoj deci. Valjda bolesna deca uvek treba da imaju brigu društva. Košarkaškom klubu Partizan se ukida sponzorstvo Telekoma, o čijim aktivnostima takve vrste odlučuje isključivo Vučić. Svedeni na Gasprom, čije je sponzorstvo manje od poreskog duga, praktično ostajemo bez sredstava za finansiranje. Danas, nažalost, u vrhunskom sportu bez velikih para nema rezultata. Mi ostajemo totalno bez para, igrači su primili tri plate od deset za celu sezonu, verovatno je bila neka intencija da se tim raspadne i da odu svi, kao što je Gagić otišao usred sezone, i verovatno su bili iznenađeni što se tim borio do poslednjeg daha. U klubu se izazivaju sukobi jer Vučić ne kaže to direktno, ali priča svojim saradnicima koji prenose da dok sam ja trener, Partizan neće dobijati sponzorstva. Ja sam prosto mislio da je kritika to što je higijenski potrebno vlasti. I nedostatak tih finansijskih sredstava stvara i loše odnose unutar kluba – ko je odgovoran, zbog čega, kako, neredovno primanje plata, i sve to sigurno narušava odnose jer svi pokazuju kolika im je tačka topljenja. Sport ne bi trebalo da bude situacija u kojoj se testiraju karakteri te vrste. Ali uglavnom jedan klub kao što je Košarkaški klub Partizan – koji je bio institucija na svetskom nivou, proizveo najviše igrača za NBA poslednjih godina, proizveo toliko igrača reprezentacije koja je pravila toliko uspeha, toliko se puta penjala na taj balkon – praktično se uništava. Čak ima i neopreznih izjava – rešili smo da stavimo tačku na crno-beli svet – koje su samo neoprezne što su u javnosti izašle i javno izrečene, ali to je ono što u tim kuloarima i dogovorima tih ljudi postoji kao takva tendencija i plan. Partizan postaje klub koji je torpedovan i spolja i iznutra. Fudbalski klub Partizan je doživeo da ga preuzmu ljudi iz Napredne stranke, to je bilo na tim zborovima iznenadnom pojavom novih članova, da bi ljudi mogli da postanu punopravni članovi tog zbora, ali pokazalo se da su ti ljudi koji su došli ipak ljudi koji vole Partizan i prave dobre rezultate. Imali su sreću da je Čović ušao u dil sa delom severa i hoće da ulaže u Fudbalski klub Crvena zvezda, pa je Vučić, pošto je taj deo severa vikao "Uprava napolje", praktično povukao te ljude iz uprave, koji su direktori javnih preduzeća, i otprilike rekao Čoviću: "Ako ti treba da preuzmeš klub, i ti ljudi sa severa, sad vi nalazite pare."

Smatram nepotrebnim da čovek koji je premijer treba da brine o sportu na taj način. Treba da se uspostavi sistem finansiranja vrhunskog sporta, merom poreskih zakona, olakšica onima koji daju donacije, koji daju sponzorstva za sport, kulturu, zdravstvo, školstvo, da se motivišu ljudi koji imaju višak para da te pare idu

u sport. Da od tih nekih fondova, lokalne samouprave i tako dalje, da se određene pare dele prema rezultatima, da se napravi rang-lista najznačajnijih sportova i klubova koji u njima prave najbolje rezultate, pa na osnovu tih rezultata da se sredstva dele, a ne ovako na osnovu ličnih simpatija za koga navijaš ili ko priča protiv tebe ili ko ne priča protiv tebe; da pare, kao da su tvoje, daješ ili uzimaš. Čovek koji je na čelu države treba da shvati važnost sporta za državu na pravi način, da se sport razvija, a ne da se određuje ko će da bude prvi, ko će da bude trener, ko će da bude funkcioner, da se manipuliše navijačima, da se s njima prave dilovi i da na taj način pokušava da se kontroliše celokupna situacija.

B. K.: Poslednjih tridesetak godina u Srbiji postoji prefarbavanje istorije, laganje, eliminisanje značaja partizanskog pokreta, tih mladih ljudi koji su ginuli da bi ova zemlja bila slobodna. To ide do karikaturalnosti te vrste da nakon nesumnjivih rezultata Crvene zvezde jedan glumac, s kim sam ja i radio, Stefan Kapičić, iz partizanske porodice, kaže kako bi trebalo da Boban Marjanović dobije ulicu u Beogradu. Pa šta bi onda trebalo da dobiju Kićanović, Dalipagić, Danilović,

“Ne pamtim da je u Beogradu ikad bilo ovakvog beznađa, ove nepotrebne *predaje* ljudima koji ne da ne zaslužuju da vode državu već i nemaju nikakvu biografiju koja bi potvrđivala da mogu da rade bilo kakav posao. To su ljudi bez zanimanja, a *rade* na tako odgovornim funkcijama”
– Božo Koprivica

Đorđević, Paspalj, Simović, Slavnić, čitava ta plejada? Mislim da taj sukob s tobom počinje dok Vučić još nije na vlasti, u vreme kada si ti proglašen za najboljeg trenera Evrolige. Oni su i tada kontrolisali neke tabloide u kojima su pisali da si ti dukljanska svinja.

D. V.: Jeste. “Pravda” je tada objavila taj tekst da sam ja dukljanska svinja. Kada kažem politika, naravno da ima mnogo i toga, opredeljenja za partizanski pokret, za četništvo, identifikacije ta dva kluba u tom nekom kontekstu. Partizanski, jugoslovenski, to je negativan predznak... Omalovažavanje svega što nosi to ime – jugoslovensko sportsko društvo, to valjda nije dovoljno arijevski, nije dovoljno srpski. Ima svega toga.

B. K.: Sada kada si bio na odmoru, kada ti se sve to malo slegnulo, da li ti je padalo na pamet da si trebao trenerski da uradiš nešto drugačije? Znam da je tu bilo otežavajućih okolnosti, odlazak Gagića i neisplaćene plate igračima, tvoji zdravstveni problemi... Gagić mi je sam priznao na Tašu da mu je Čović nudio velike pare da napusti Partizan, ali on nije pristao...

D. V.: Sa naknadnom pameću za koju svi znamo da nema težinu, neke stvari bih sigurno drugačije uradio.

B. K.: Bila je ta nesrećna utakmica protiv Cedevite...

D. V.: Problem je bio što smo mi bili uslovljeni da moramo prvo bez para da napravimo rezultat, pa iz tog rezultata da proizvedemo nešto malo para za tu sezonu, pa da prodamo igrače da se taj budžet od prethodne sezone nekako zakrpi. Umesto da bude obrnuto. Da materijalna sredstva budu baza za pravljenje rezultata. I onog momenta kada je izostao rezultat, automatski se taj neki lanac održivog razvoja prekinuo.

B. K.: Ni to nije bilo dovoljno nagrađeno, kad se napravi ta vrsta uspeha... Uostalom, kao i kad se išlo na Fajnal for.

D. V.: Ne, pa sto puta su obećavane i sala i raznorazne druge stvari... Menjan je pravilnik grada o nagrađivanju po već postignutim rezultatima, kada je Partizan postigao rezultate kojima je trebalo da dobije nešto. Čak te pare i nisu toliko velike koliko je velik uspeh koji je napravljen i pokazuje koliko je beskrupulozna želja da se radi protiv Partizana.

B. K.: Ti znaš bolje od mene, postoji ta priča kako je Zvezda krenula u tu neku vrstu oporavka pre pet godina? Zar nisu već pokušali sa Sagadinom, sa Šakotom, sa Pešićem, sa tom proneverom sredstava – reč je o 12–14 miliona evra koji su uloženi? Gde su te pare? Zar nisu ta imena garantovala neki uspeh? Zar nisu dovedena sa ambicijom da se Zvezda rehabilituje?

D. V.: Pa jeste, ali očigledno da je to bilo teško dokle god Partizan ima neke normalne uslove. Bilo je potrebno Partizan potpuno ugušiti, da nema para uopšte...

B. K.: Zvezda je bila mrtva. A zbog čega je bila mrtva?

D. V.: Zvezda je uvek, osim jedno godinu-dve, imala bolji tretman države. Druga je stvar što nisu mogli ta sredstva da iskoriste na pravi način. Oni nisu imali dovoljno vremena i strpljenja kad je u pitanju jedna ličnost...

B. K.: Misliš na trenera?

D. V.: Jeste, da se izgura neki program i neki plan. Ona je oporavljena, praktično, državnim kriminalom. Urađen je UPPR...

B. K.: Šta ti je to?

D. V.: Unapred pripremljeni plan reorganizacije. Znači, način kako se dozvoljeno ide u stečaj. Proglašen je stečaj u firmi i u samoj toj strukturi gde je Đilas najviše doprineo da to može da prođe. U to vreme je bio na vlasti, i kao zvezdaš, on je odradio taj posao.

B. K.: A nije mu smetalo da dođe kad je Partizan bio u Parizu?

D. V.: Nije mu smetalo. Mislim da je određeni broj dugova tu bio, kako da ti kažem, fiktivno proizveden da bi se napravila većina dužnika – ne po broju, nego po veličini duga. Onda su oni pristali da glasaju da dug bude sveden na 2,5 posto. Znači, ako se nekome dugovalo 100.000 evra, svedeno je na 2500. Interesantno je da je porez prihvaćen onoliki koliki je prijavljen, a to je nesrazmerno manje od količine duga.

Partizan je ostao da plaća pun iznos tog poreskog duga, sa kamatama. A kažem, Zvezda je od onoga što je prijavila, nesrazmerno malo u odnosu na glavnicu, i od toga nesrazmerno malo je svedeno na 2,5 posto. Tako je omogućeno da se klub koji je bankrotirao restartuje i krene sa potpuno novim poništenjem dugova. Ušla su nova sredstva, velika sredstva, i neka priča da će ljudi biti srećniji kad Zvezda bude prva, pa da je za državu dobro da ne bude stalno jedan prvi, nego da se menjaju, a pritom se radilo na tome da se svi drugi osim tog kluba ugase, da postanu efemerni i neko ko ne može da se takmiči na tom nekom nivou.

B. K.: Postoji i ta fama kako je Partizan jedno vrijeme bio favorizovan klub odmah poslije rata, mada ta priča ne pije vodu zato što je posle ‘48. opao uticaj vojske u Jugoslaviji. Koliko je ta armija bila slaba, pokazala je 90-ih. Udba je odavno preuzela glavnu ulogu tako da je Zvezda uvek bila u povoljnijem položaju. I sad pričaju njegovi ljudi u Partizanu kako će nam Aleksandar, valjda je Veliki, vratiti stadion. Da nije možda stadion Zvezde napravljen od privatnih para zvezdaša?

D. V.: Smešno.

B. K.: Zapanjujuće je kako je nestalo građanske hrabrosti i kako se svi zatvaraju u te male ćiftinske priče. Kad je ukinuta emisije Olje Bećković, na proteste pred B92 dolazili su svi ti njeni prijatelji onako radi reda. I ja sam bio jednom. Ali niko nije napravio neki gest, da neki list danas ne izađe, da drugi list sutra ne izađe, da to bude vrsta građanskog protesta. Dobro je Primo Levi govorio da se ljudi dele na svinje i ravnodušne. Ja se plašim da se ta ravnodušnost ne pokaže na »

delu i kad je u pitanju pokušaj gašenjem jedne institucije. Nije Partizan samo košarkaški klub, Partizan je sportsko društvo – sad ću ja navijački malo da preteram, ali i neću da preteram: Partizan je Svetozar Gligorić, i Milunka Lazarević, i Aleksandar Matanović, i Franjo Mihalić, i Ivan Gubijan, i Branko Zebec, i Stjepan Bobek, i Milan Galić, i Velibor Vasović, i Fahrudin Jusufi, i Milutin Šoškić, i Vojislav Marković, i Zoran Janković, i Milan Mušketirović, i Mirko Sandić, i Vlaho Orlić, i Ratko Rudić, i Nikola Stamenić... Svi ti ljudi koji su proneli slavu ove zemlje, i bivše i sadašnje, kao što nijedno sportsko društvo nije. A sa druge strane je Vučić taj koji je unutra, kobajagi svemoćan je, koji može sve... On pred Angelom Merkel, javno uhvaćenom u raznim malverzacijama i koja je sama priznala da su je Amerikanci prisluškivali – dakle ona je američki sluga – pezi kao da je njen sluga, pa čak izjavljuje: mali sam ja da me primi Angela Merkel. Neće oni meni sad popovati da više od mene vole ili poznaju Direra, Helderlina ili Rilkea ili Gotfrida Bena, ili Fazbindera, ili Vendersa, ili Gerda Milera. Puziti? Pred zemljom koja je u XX veku izazvala dva najstravičnija rata? I sad gledati u tu zemlju kao u uzor? U zemlju koja je razorila Jugoslaviju, pa sad nagovara da se takozvani region pomiri. Gdje je tu taj ponos? Srbija je zemlja koja je srazmerno svojoj veličini u dva svetska rata dala ogroman doprinos i to na pravoj strani. I nema razloga ni pred kim da se stidi niti da saginje glavu. Ali Zapad je instalirao te ljude da bi oni mogli da upravljaju. Sve što su govorili da neće da urade, oni su uradili. Gde je Vučić svemoćan? U čemu je svemoćan? U lažima? U dovođenju na najnižu *točku* socijalne bede? Evo, kažu da on čita pa ima nešto za njega u *Don Kihotu*, druga knjiga, strana 313 – da mu olakšam posao; ovako kaže Don Kihot Sanču Pansi kad je njegov skutonaša dobio arhipelag *na upravu:* "Nikad se nemoj povoditi za zakonom samovolje koji je obično privlačan neznalicama što zamišljaju da su oštroumni." I sad on ima pretenziju, pošto ne zna dobro da radi svoj posao, da se meša u sport. I to iz te neke ostrašćenosti... Zanima me taj tvoj lični odnos prema njemu, da li je bilo nekog kontakta?

D. V.: Pa on je ostrašćeni zvezdaš...

B. K.: Dobro, nemam ništa protiv.

D. V.: Bilo je to, kako da kažem, pre nego što je došao na vlast... Sećam se jednom kad je bila ona hajka na navijače od strane B92, kad sam se ja stavio na stranu ne navijača, nego sam hteo da se identifikuju oni koji su povezani sa kriminalcima... On me nazvao telefonom, ne znam otkud njemu moj telefon, i evo, videćeš kako će Radikalna stranka da te uzme u zaštitu... Mislim ono... To je drugi kontakt koji sam imao s njim. Prvi je bio kad sam radio u Radničkom i kada je pro forme Radnički bio kupio Pinki od strane zemunske opštine, verovatno su neke pare bile date ovim radikalima, i on je došao tamo. Ja sam bio sa Mrkom pred Pinkijem, ne znam šta je tad bio u rukovodstvu te stranke, i tako, obratio mi se u smislu: interesantno, vi pričate drukčije od drugih trenera, i tako dalje... To je bio prvi susret, a drugi ovaj kad sam generalno branio navijače, u smislu da to nije masa na koju se stavlja negativan predznak. To je vodio B92, pa se nisu razgraničili oni koji imaju kriminalne veze od onih koji vole i prate sport. Ima naučnih definicija da je čovek homo ludens – čovek igre.

Posle te njegove izjave, kako će se pomoći Zvezdi u svakom slučaju, kad je postao potpredsednik Vlade, ja sam imao određene reakcije, neka prozivanja... Situacija je išla ka nekom zategnutom odnosu. Onda je napravljen neki sastanak na kom je bilo rukovodstvo Partizana sa premijerom Dačićem i potpredsednikom Vučićem. Tu je došlo do određenih dogovora, i ja sam izjavio da ako se ostane pri tim dogovorima, Partizan je dovoljno pomognut i da je to korektno od strane vlasti. Neki ozbiljni problemi su počeli onog momenta kad je počelo da se odstupa od tih dogovora. Sećam se jedne utakmice, 3. marta, bio mi je tad rođendan, tad je publika skandirala protiv Vučića, vezano za neke penale i suđenja protiv Fudbalskog kluba Partizan, kad je on meni poslao poruku: "Hvala ti, jesam ovo od tebe zaslužio?" Odmah sam mu telefonirao – jer kakve veze imam sa skandiranjem? Uz to poštujem dogovore koje smo napravili, ali on više nije poštovao te dogovore, u smislu finansija, mi smo ostajali bez sredstava. Moram da kažem, kad sam bio u bolnici, imao sam problema sa bubrezima, on je sa Koraćem došao da me

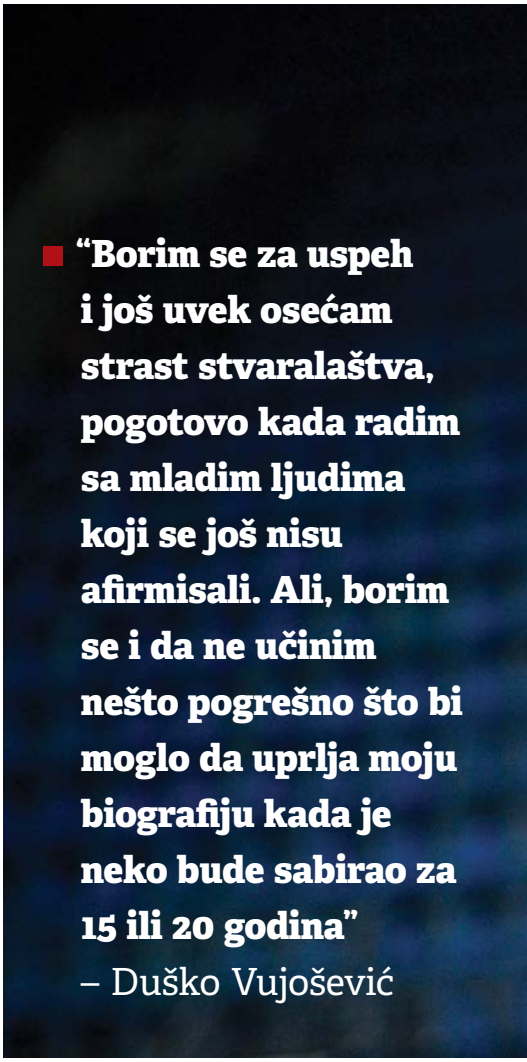

"Borim se za uspeh i još uvek osećam strast stvaralaštva, pogotovo kada radim sa mladim ljudima koji se još nisu afirmisali. Ali, borim se i da ne učinim nešto pogrešno što bi moglo da uprlja moju biografiju kada je neko bude sabirao za 15 ili 20 godina"
– Duško Vujošević

poseti. Taj odnos je mogao da krene i u drugom smeru, ali ja sam smatrao da dogovori moraju da se poštuju.

B. K.: Kako si tumačio tu posetu? Kao ljudsku brigu?

D. V.: Uopšte ne želim to da tumačim. Dajem joj pozitivan predznak i gotovo. Da se sad tu tumači kontekst, sa naknadnom pameću, može i ovako i onako, jebiga. Možda i preciznije. Ali, prosto ono što mu zameram jeste da je apsolutista, ne trpi kritiku, ličan je, meša se u sve, kad je sport u pitanju hoće da određuje ko je finansiran, ko nije, kakav ko tretman ima, ko je uspešan, ko neuspešan, da se direktno meša u ono što sportske organizacije u svetu zabranjuju: da politika ulazi u sport na taj način.

B. K.: Pa kad on ima vremena da se bavi svojim poslom? Onda ga loše radi?

D. V.: Ne znam, hiperaktivan je, valjda.

B. K.: Možeš ti da radiš svoj posao 20 sati, a da to nema nikakvog efekta. Šta znači, na primer, pojava na televiziji, otvaranje 200 radnih mesta u Subotici, a nebriga za 500.000 mladih ljudi koji zauzimaju vrlo važna stručna mesta u svetu,

koji su pobegli iz ove zemlje? Pa kad bi *oni* ovde došli na vlast da su ti mladi ljudi tu? Nikad! Ali zanima me kako to niko, neko od Borisa Tadića, Čede Jovanovića, Rasima Ljajića, Ivice Dačića, kako niko od tih partizanovaca nema hrabrosti... Od čega je njih strah?

D. V.: Problem je što ne postoji definisan sistem finansiranja vrhunskog sporta, nego se to radi *ad hoc* na osnovu ličnih procena ljudi koji su na vlasti. Oni se ponašaju kao da daju svoje pare, iz svog džepa.

B. K.: Meni je rekao Boris Tadić kako je dao pare Partizanu u salonu Jugoslovenskog dramskog pozorišta kada sam pitao zašto ne dolazi na utakmice. Pitao sam ga – jesi li dao pare iz svoga džepa ili oslobađanjem neke firme od poreza. Ali i te pare su bile nedovoljne. Da je ekipa koju ste poslednjih godina stvorili ti i Danilović igrala tri-četiri godine zajedno, bili biste svake godine u Fajnal foru. Evo sad će na Evropskom prvenstvu biti pet igrača iz Partizana: Bogdanović, Milosavljević, Lovern, Veseli i Milutinov. Kakva bi to bila petorka! Da li postoji kod tih ljudi gram ljubavi prema poslu koji rade ili se sve svodi na moć. Ima Arsen onu pesmu *Jezik ljubavi* gde kaže da je to dečji jezik, jezik igre... Ili si ti postao u očima vlasti crna ovca, što Arsen kaže "nikom nisam bio sličan, zakonu sličnosti nisam vičan", tako nekako?

D. V.: Arsen kaže i "tko mnogo daje, malo prima". Što je čovek stariji i otkako Arsena nema, sve više se vidi koliko su mu tačne te pesme. Veliki pesnik.

B. K.: A koji su ti još njegovi stihovi bliski?

D. V.: Pa ovo, "tko mnogo daje, malo prima" i ono kad priča o svom grobu, gde da bude moj grob, ne znam kako se zove ta pesma.

B. K.: Šta očekuješ od ove skupštine?

D. V.: Ta skupština je glasačko telo. Vrlo je teško u ovoj konstelaciji obezbediti minimum sredstava za funkcionisanje kluba. Voleo bih, ako Danilović ne ostaje, a smatram greškom da ne ostaje...

B. K.: Ja mislim da Danilović mora ostati.

D. V.: Sigurno je u svom delu posla i on, kao i ja, pravio određene greške, ali u suštini, predstavljao je ipak neku vrstu otpora.

B. K.: I otpora i imena i uloge i podrške tebi.

D. V.: Ne znam u kom roku će da bude formirana ta komisija koja između vanredne i redovne skupštine vrši određene funkcije.

B. K.: Da li je neka krtica inicirala taj sukob? Normalno je da između ljudi koji su prijatelji 30 godina dođe i do nesuglasica.

D. V.: Ma ovaj finansijski deo je izazvao sve to, a onda je, naravno, ovoliko preko štampe rađeno, vidi se i Vesićev rukopis i jedan veliki rad ljudi koji su bliski Zvezdi i politici.

B. K.: Dobro, ali ja sam ubeđen da vas dvojica ništa ne biste radili jedan drugom iza leđa. To je prijateljstvo jače od svih mogućih...

D. V.: Apsolutno. Videćemo. Teško je predvideti šta će biti.

B. K.: Ti rezervnih varijanti nemaš, ostaješ u Partizanu?

D. V.: Da, dok me ne izbace.

B. K.: Postoji i ta mogućnost?

D. V.: Naravno da uvek postoji ta mogućnost. Da li će to biti sad na ovoj ili nekoj narednoj skupštini... Niko nije večan...

B. K.: Ali to nije partizanski, partizanski je da se borimo.

D. V.: Smrt fašizmu – sloboda narodu!

B. K.: Prvo da eliminišemo Bate Borisov, evo ja ću da pročitam peti put *Don Kihota*. To je moj doprinos, tvoj je da dobiješ utakmicu.

D. V.: Biće.

B. K.: Partizan je nešto što bi služilo na ponos svakoj državi i to mora da bude iznad svega ličnog.

D. V.: Tačno.

B. K.: Meni se čini da sam živ dok se nerviram zbog Partizana. Koliko smo mi dali malo Partizanu, Partizan ti je uvek više vratio.

D. V.: Ne samo meni, nego svima koji su prošli kroz Partizan.

B. K.: U Partizanu imaš šta da poštuješ i moramo se nadati čudu, da Partizan opet bude u košarci ono što je bio.

D. V.: Šta je potrebno za čudo?

B. K.: Nemam odgovor na to, to je stih Brodskog. Potrebna je vera i potrebna je ljubav. Ljubav pre svega. Ljubav i Partizan sve pobede. ¶

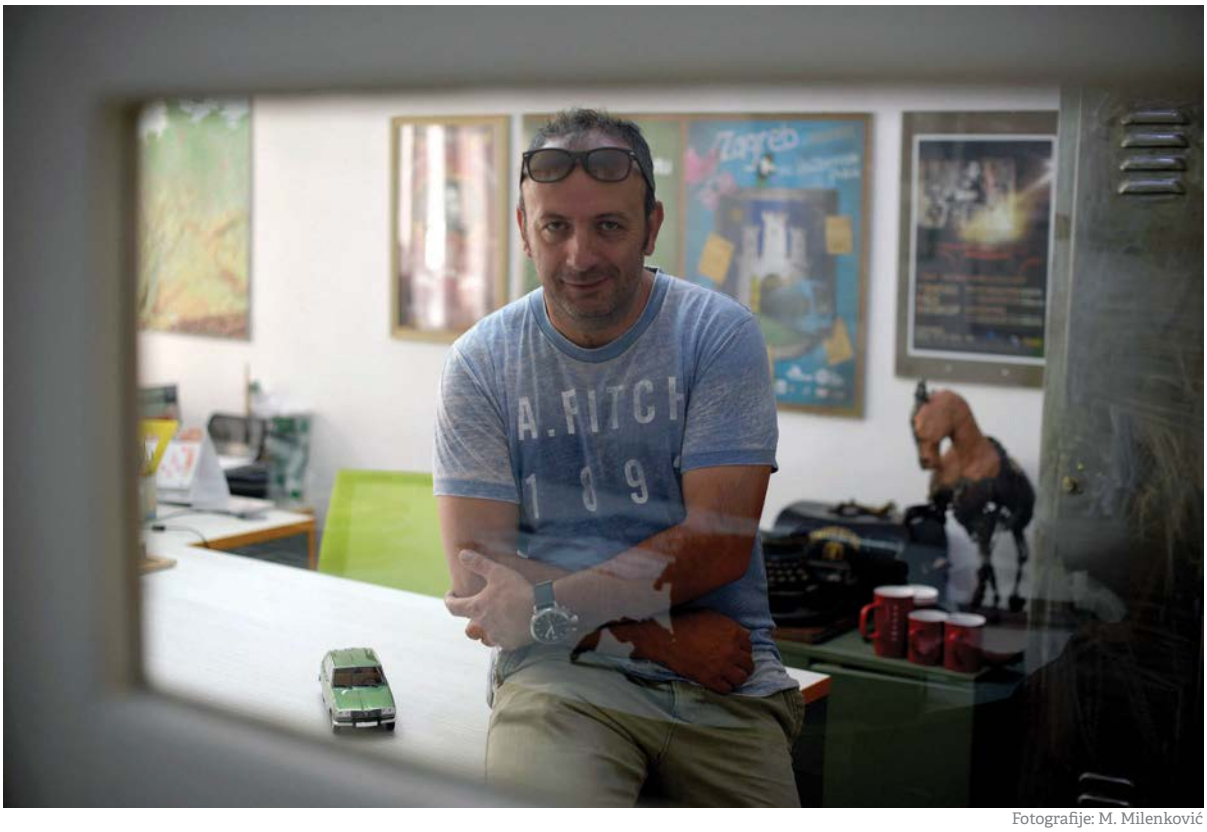

Fotografije: M. Milenković

Naš program je jugo-empatija

"Kulture u medijima ili nema ili je ima na jedan elitistički način u kom se tretira kao da ovde još žive i rade nadrealisti, pa šta ćemo drugo čitati u kulturnom dodatku 'Politike', nego Marka Ristića koji nije živ već ne znam koliko godina. Dao bih jedno banalno poređenje: volim i ja da jedem u Maderi, ali Madera odavno nije epicentar društvenog života Beograda, već je to npr. Savamala ili Beton-hala"

Ove godine navršava se pet godina rada Ustanove kulture Parobrod, osnovane 2010. u beogradskoj Opštini Stari grad. Za samo pet godina, Parobrod je od male opštinske ustanove kulture postao jedan od tri glavna centra u kojima se odvija kulturni život Beograda. O toj evoluciji razgovaramo sa Zlatkom Crnogorcem, izvršnim producentom UK Parobroda.

"VREME": Sa kakvom ste ambicijom krenuli?

ZLATKO CRNOGORAC: Ambicija je direktno u vezi sa trenutkom u kom smo i krenuli. Negde 2008. i 2009. u svetu je počela ekonomska kriza, kod nas se o njoj još nije razmišljalo. Ja sam se u tom trenutku bavio industrijom zabave i bio na vrhuncu karijere. Koncert Rolingstounsa sam radio 2007, onda 2008. Polis, a 2009. sam dobio poziv Lajv nejšn menadžmenta i radio sam U2 u Zagrebu. Tada sam shvatio da ekonomska kriza neminovno dolazi i kod nas i da tih velikih "entertainment" događaja neće biti, te da je potrebno preći u branšu koja je slična, ali u kojoj čovek ima veću autorsku slobodu. Pri tome sam koristio svoja ranija iskustva, jer sam imao privilegiju da odem na "hodočasništvo" u Njujork i Berlin i da vidim šta su novi trendovi. Shvatio sam da će mastodonti u kulturi, bilo da su veliki festivali ili kulturni centri, vremenom promeniti svoj format, da će doći do svog kraja i da je potrebno nešto novo.

Paralelno sa tim, u Beogradu se otvara Kulturni centar "Grad" uz pomoć donacije Kraljevine Holandije. Mi se često oslanjamo na tu pomoć stranih fondova i donacija, ali zahvaljujući KC "Gradu" desila se revolucija na beogradskoj umetničkoj sceni. Stigli smo do momenta kada je samo trebalo uspostaviti pozitivnu konkurenciju, što se i desilo. Dakle, nastaje KC "Grad", nastaje "Parobrod", nešto kasnije nastaje i Mikser. Ove tri institucije odmah su uspostavile jedan tandemski odnos. U KC "Gradu" su bili Dejan Ubović i Ljudmila Stratimirović, u Mikseru Maja i Ivan Lalić, a ovde u Parobrodu kao neemotivni tandem smo bili sada bivša direktorka Milena Rajković i ja.

Naša osnovna prednost bila je što smo osnovani kao lokalni kulturni centar

Opštine Stari grad i mislim da je to bio jedan odličan politički dogovor između tadašnjeg gradonačelnika Dragana Đilasa i Dejana Ranđića, koji je bio njegov saradnik. Bilo je takvih dogovora i u drugim opštinama.

Za ovih pet godina Parobrod je imao apsolutnu autorsku i uređivačku slobodu, da nam niko nikad nije nijedan program zabranio, niti nam je neki program ili pojedinca nametnuo. S druge strane, imali smo finansijsku podršku, jer je Opština Stari grad jedna od bogatijih.

Kako biste definisali uređivačku politiku UK Parobroda?

Mi smo nastali u trenutku kad se u svetskoj pop kulturi dogodio jedan evolutivni momenat. Govorilo se da je to vreme hipstera, mada taj fenomen niko nije ozbiljno proučavao, a danas već pričamo da ni oni više ne postoje. Hteli smo, dakle, da prigrlimo tu novu scenu i novu društvenu grupu čiji smo nastanak prepoznali. Vezali smo se za Fakultet primenjene umetnosti jer smo uočili da su grafičari najproaktivniji kreativni segment – veliki broj beogradskih grafičara su istovremeno i di-džejevi, i sl. Od početka smo hteli da alternativnu kulturu prevedemo u mejnstrim. Naš prvi programski imperativ bio je da podržimo mladu scenu, da sve vreme ima otvorena vrata u Parobrodu, da nema prepreke u vidu programskih saveta, zakazivanja termina, već da svako može da se "izmeri" i odredi šta će i kako dalje raditi. Omogućavali smo ljudima inicijaciju. Vremenom, kao što smo i očekivali, uplivali smo u mejnstrim, samim tim što smo privukli ovoliku količinu publike. Fejsbuk stranice su adekvatno merilo za to do kog broja ljudi dosežete, a Parobrod je po broju pratilaca na Fejsbuku treća ili četvrta kulturna institucija u Srbiji. Sa bazom publike koja meri 25.000 do 30.000, naravno da ste mejnstrim i to zahteva drugačiju programsku orijentaciju. Današnju programsku orijentaciju bih krstio kao "SFRJ empatiju".

Šta je "SFRJ empatija"?

I dan-danas na radio-stanicama se EKV emituje, iako te stanice slušaju ljudi koji se nisu ni rodili kad je EKV prestao da postoji. Takođe, kada je reč o filmskim i pozorišnim citatima, veliki deo naše publike živi u toj prošlosti, iako je nije živela. Za poslednjih 20 godina nisu se dogodili veliki dometi ni u kulturi ni u umetnosti, pa živimo u empatiji prema prošlosti, crpeći odatle i inspiraciju i programsku sadržinu.

Da li je kod mlade publike koju privlače vaši programi reč o nostalgiji za nedoživljenim?

Da. Uslovno rečeno, tu postoje dva fenomena. Imamo generacije koje su uspele delimično da zakače tu bivšu državu, pa da se nečega delimično sećaju i na osnovu toga uspostave neki standard. S druge strane, nove generacije nisu imale tu privilegiju, ali su imale na raspolaganju sve tehnološke mogućnosti, od torenta do Jutjuba i da samim tim, u odabiru i konzumaciji imaju veći izbor. Mislim da se u ovom trenutku događa prožimanje ta dva momenta. Zvuči jeretički, ali mislim da mi, nažalost, ni u jednom segmentu kulture nemamo više velike formate. Neće više biti čitani veliki romani, niti snimani veliki filmovi ili pravljene velike predstave. Neće biti hitova koji će se slušati decenijama. Zato nove generacije, publika kojoj se obraćamo, a to je publika od 20 do 40 godina, treba da dobiju

Prof. dr Slađana Jovanović, Pravni fakultet Univerziteta UNION u Beogradu

Primena alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne pravde u Srbiji

Alternativne krivične sankcije imaju za cilj izbegavanje (kratkotrajnog) lišenja slobode okrivljenog, te svih negativnih efekata boravka u zatvoru, ali i rasterećenje zatvorskih kapaciteta koji su u Srbiji odavno predmet kritike. Ipak, njihova primena morala bi težiti ostvarenju ciljeva proklamovanih krivičnim zakonodavstvom i zaštiti interesa oštećenog, što u praksi često izostaje. Uslovna osuda je zastupljena sa preko 50 odsto u strukturi izrečenih krivičnih sankcija, dok se njena modifikacija sa zaštitnim nadzorom nedovoljno primenjuje. Nedovoljno se primenjuje i kazna rada u javnom interesu, bilo kao posebna sankcija bilo kao zamena za neplaćenu novčanu kaznu. Najavljene izmene Krivičnog zakonika favorizuju "kućni zatvor" i šire mogućnosti njegove primene, ali ostaje bojazan da će i u ovom slučaju osnovni cilj biti rasterećenje zatvorskih kapaciteta, dok će izostati ostvarenje specijalno-preventivnih efekata i briga za oštećenog i njegove interese. Podaci prikupljeni u okviru projekta Fondacije Centar za demokratiju i Viktimološkog društva Srbije "Promocija alternativnih krivičnih sankcija i mera restorativne

pravde" potvrđuju da pri izricanju sankcije veliku ulogu igraju rutina i postupanje po šablonu, a ne briga o smislu sankcije i interesima oštećenog. Tako se dešava da se u kućnom zatvoru nađe osuđeni za nasilje u porodici, iako je to izričito zabranjeno ako on i oštećeni dele isti prostor. I u slučajevima maloletnih učinilaca preovlađuje postupanje po ustaljenim obrascima, te obavljanje društveno korisnog rada nema naročitu primenu. Problem sa primenom alternativnih sankcija usložnjava nedovoljno uvažavanje oštećenog i njegovih interesa, iako je zakonodavac predvideo da sud prilikom sankcionisanja mora voditi računa o odnosu učinioca prema žrtvi, a i brojni međunarodnopravni akti insistiraju na zaštiti žrtve krivičnog dela.

kvalitetan sadržaj. Onda će oni sve više slediti odrednice koje im dajemo kroz sadržaje. To su, pre svega, omaži velikim glumcima koje radimo zajedno sa "Trezorom" RTS-a, debate o najznačajnijim aktuelnim svetskim serijama, ali i o domaćim koje se repriziraju. Za nas je referentno bilo ogromno interesovanje koje je publika pokazala za tribinu o seriji "Bolji život" ili "Povratak otpisanih", jednako kao za "House of Cards" ili "True Detective".

Takođe, kontinuirano se trudimo da tim stvarima iz prošlosti damo nov pristup. To je nešto između pop-arta i popikonografije prema određenim ličnostima iz naše kulturne prošlosti, bilo da je u pitanju Branko Ćopić ili Toma Zdravković. Pre četiri godine počeli smo sa Tomom Zdravkovićem, tako što smo pozvali naše najpoznatije grafičare da urade memorabilije na tu temu i tu su učestvovali ljudi od Lazara Bodrože do Slavomira Stojanovića. Otišli smo korak dalje, pa smo okupili najznačajnije džez muzičare Beograda koji su obradili pesme Tome Zdravkovića. Nažalost, na tome se stalo. Da smo imali više kapaciteta, od te svirke je mogla da se napravi kompilacija na CD-u. Kasnije smo to uspeli, kada smo pokrenuli muzički program, u periodu 2010. i 2011. Pokrenuli smo nešto što je zamišljeno kao intimna muzička priča, nazvana Rock'n'Dorćol, što je super prošlo. Onda smo od toga napravili unplugged kompilaciju. Ove godine, prema karikaturi Dušana Petričića uradili smo stensil Branka Ćopića, kao jedini javni spomenik Ćopiću u godini kada bi trebalo slaviti 100 godina od njegovog rođenja.

Šta sledeće planirate na tom polju?

Moje mišljenje je da javnom televizijskom servisu već 20 godina nedostaje jak dokumentarni program, koji bi se bavio bilo važnim događajima iz nedavne prošlosti, kao što to rade "Vreme Film" i Filip Švarm, ili važnim ličnostima iz kulture. I evo, javno upućujem poziv Nebojši Bradiću kao novom uredniku kulturnog programa RTS-a da tome posveti veću pažnju.

Mi od jeseni pokrećemo sopstvenu video-produkciju. Nije nam prvi put, već smo radili filmove na temu evropskih prestonica kulture, a sada ćemo se pozabaviti ličnostima iz televizijske prošlosti. Konkretno, reč je o glumcu Đorđu Jelisiću koji puni 90 godina i koji je možda jedan od najznačajnijih domaćih glumaca, koji ništa nije snimio od 1986, ili o Voji Miriću, glavnom glumcu u filmu "Derviš i smrt" ili o Đuzi Stojiljkoviću u čijem se slučaju tek kad je umro shvatilo koliko nam je značio. Nakon dužeg vremena aktivnog tribinskog programa, shvatili smo da treba da meandriramo i u pravcu drugih medijskih izraza. Format kulturnih centara ima budućnost ili na mikrolokalnom nivou, mesnih zajednica, ili da se seli u viralni prostor interneta.

Parobrod je po broju pratilaca na Fejsbuku treća ili četvrta kulturna institucija u Srbiji. Sa bazom publike koja meri 25.000 do 30.000, naravno da ste mejnstrim i to zahteva drugačiju programsku orijentaciju

Koje su najveće frustracije kada se čovek u Srbiji bavi menadžmentom u kulturi?

Naravno, pre svega novac. Naravno, kao što rekoh, mi imamo finansijsku podršku Opštine Stari grad, ali se od prvog dana nismo oslanjali samo na nju, već smo za sve svoje programe tražili i nalazili komercijalnu podršku. Možda od svih sličnih institucija imamo najviše uspeha u tome, baš zbog toga što su nam programi raznoliki, ali i činjenice da smo nudili dobre sadržaje, počev od Filmstreeta koji je nadrastao nas same.

Daleko je momenat kada ćemo mi svoje programe nuditi evropskim fondovima. Prošle nedelje sam se vratio iz Poljske. Poljaci su prvaci u korišćenju evropskih fondova, jer su svaku poštu u svakom selu obnovili, a da ne pričamo o pozorištima, galerijama, muzejima...

Najveća frustracija svih nas u vezi je sa medijskim segmentom. Kulture u medijima ili nema ili je ima na jedan elitistički način u kom se tretira kao da ovde još žive i rade nadrealisti, pa šta ćemo drugo čitati u kulturnom dodatku "Politike", nego Marka Ristića koji nije živ već ne znam koliko godina. Dao bih jedno banalno poređenje: volim i ja da jedem u Maderi, ali Madera odavno nije epicentar društvenog života Beograda, već je to npr. Savamala ili Beton-hala. U tom smislu, kulturni jelovnik mora da dobije drugačiji medijski tretman, mimo tog elitističkog.

Kada je menadžment u pitanju, u Beogradu se dešava fenomen da ono nešto malo sposobnih ljudi, beži u profesuru ili na pozicije asistenata na fakultetima, pre svega na FDU. Dakle, njima se ne daje dovoljno prostora. Ali namerno ću pomenuti konkretna imena, uz najuspešnije događaje, kad izuzmemo Exit i Guču. To su Cinema City i Lovefest u Vrnjačkoj Banji. Ko vodi te manifestacije? Dve devojke koje nemaju ni trideset godina. Toj Mini Padežanin koja vodi Cinema City ili Zlatani Pavlović koja vodi Lovefest, neko bi trebalo sutra da kaže: dođite na intervju, želimo da vi vodite Dom omladine ili Kulturni centar Beograda, jeste da nemate ni trideset godina, ali imate iza sebe velike referentne projekte.

A mi ćemo nastaviti da u bioskopu ekskluzivno emitujemo domaći film, u pozorištu evoluiramo javna čitanja neizvedenih dramskih dela u autonomne off-off produkcije glumaca, dramaturga i reditelja, u džez klubu da snimamo lajv sešn kompilacije, kroz galeriju da se urbanistički obrazujemo, kao na primer, kroz posvetu Đorđu Gecu ili težnji da ustanovimo nacionalni *Pricker junior* kroz podkast portal namenjen mladim arhitektama. Da budemo i ledolomac i remorker, a ne samo parobrod. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

LJUBOMIR ŽIVKOV

Back to normal

Otputovao bih još jednom na mesta koja znam, ali i u nastambe koje nisam video, ah, kad bi se još moglo o trošku kakve kulturne ili dobrotvorne ustanove, ili Sv. matere (koja takođe čini dobra dela), avaj, još nijedna naučna ustanova nije ispoljila zanimanje za ono što ja istražim kud god da otputujem, te podvoz plaćam iz svog kakav je da je džepa, a onda prijatelje stavljam na kušnju: hoćete li moći da me sa početnom blagonaklonošću gledate tri sedmice?

U Njujork sam otputovao preko Amsterdama, prtljag mi ide pravo na JFK, odlično, samo da mi ne pokidaju opet zatvarač na mojoj morn. vreći... Stignem blagopoluchno u ulicu Lafaytte, otvorim ranac i ugledam nepoznatu cipelu za planinarenje i slične vangradske aktivnosti, uh, ako su mi dali tuđu obuću, možda su nekome dali moju cenj. garderobu, istresem grozničavo sadržinu, prepoznam dosta svog tekstila, da li fali nešto, pitaju domaćini, ne znam, kažem, zato i nosim ovaj pa-

Ne bih ni mrtav otišao u Ameriku, zaklinje se moj prijatelj, drugi će pak: nikad me Rusija neće videti, a ja – ja još nemam srca da sebe uskratim bilo kom kontinentu ili državi

ravojni mornarski ruksak, naguram u njega sa svake police u ormaru po nekoliko stvari, tja, izgleda da mi je dosta rublja i stiglo, nema međutim druge cipele!

Daj odmah zovi Holandiju, zemlju dalečnu, da prijavimo ono što je službenik obezbeđenja ili carine greškom ubacio u pogrešnu vreću, ne možeš međutim da dopreš do homo sapiensa, samo veštačka inteligencija koja po mom nestruč. mišljenju ne da nije visoka, nego nije ni dovoljna; uključiše se u vraćku cipele i domaćini i vaskolika moja porodica, jedni preko ajpoda, drugi imejlom, da se nadlež. službi preda nađeni predmet, avaj, svi formulari pružaju priliku da se potužim na gubitak, ali nema načina da nepoznatom ljubitelju prirode vratim cipelu, nego ću njega, njegovu aviokompaniju, ili sam aerodrom izložiti nepotr. trošku. Kanio sam se i docnije da poštom pošaljem paket (LOST AND FOUND, Airport Schiphol, Holland, Europe), pa neka vide šta će, ali su me prijatelji odvratili: behu minule već dve nedelje (tamo vreme izuzetno brzo prolazi, zato je toliko i na ceni), oštećeni je verovatno već dobio odštetu, ili je digao ruke i od pravde i od planinarenja, samo ću bez veze platiti poštarinu koja za cipelu br. 43 može da bude znatna.

Vratio sam se juče preko Kopenhagena, da sam presedao u Amsterdamu poneo bih svakako tu cipelu, prvih sam nekoliko dana bogme i strepeo zbog nje: šta ako sam našao nešto što će mi presesti, kao onaj lovac u "Nema zemlje za starce", što je našao u pustinji silan novac, a ta svota u celosti naravno pripadala organizovanom kriminalu? Nisam razvalio štiklu ni đon da vidim ima li koji dijamant unutra, a svaki čas je mogao neko zakucati na vrata mojih domaćina govoreći: "Vi imate nešto što je moje, dajte mi to i možda vas neću sve do jednog poubijati!" iako ju ja na jeziku naših otaca odvraćah od toga.

U nedeljno jutro, desetak minuta pre nego što je dogovoreno javlja se Šaja, ispred zgrade je, strčim i ja da prisustvujem primopredaji, doneo je dogovorene umjetnine i prilaže još dva besplatna uratka za sve što je klijentkinja pretrpela, dadoh mu CD sa mojim muz. umotvorinama, kak hudozhnik hudozhniku, sve je dobro što se dobrim svrši.

U Kopenhagenu se sa izvesn. zakašnjenjem ukrcasmo u letelicu Air Serbiae (ovo kao latinski!), posedasmo gde ko hteo, dosta nam je zuluma onih koji su prodali sva sedišta još pre dva meseca, pilot nas izvesti da iznutra prisustvujemo točenju goriva, da dok to traje budemo vezani, da se suzdržimo od telefoniranja i od odlaska u toalet, posle se još jedared izvini najpre na srpskom, kasnimo, reče, zbog sporosti zemaljske službe; na engleskom reče samo da kasnimo zbog ovozemaljaca, ali ne reče da su bili spori, ne htede da ogovara Dance. Šta imate od novina, pitamo stjuardesu, ništa, kako ništa, ne bi mi kao posleniku pis. medija pravo, tako lepo, kaže, nemamo, ima samo u biznis klasi, ali to je baš moj biznis, zaustih, ali se vala i suzdržah.

Naš avioprevoznik ako ništa drugo ima i dalje metalni escajg, doklen je konkurencija odavno i zanavek prešla na kletu plastiku: stanovnici današnje EU zubima kidahu krmenadlu držeći krajeve kosti neopranim rukama, mi jeđasmo zlatnim escajgom.

Escajg.

Prvo što stajaše na početku naše slave sada je pa neću reći baš poslednje, ali prati nas, evo, i danas, kada je slava naša umnogome potamnela. ¶

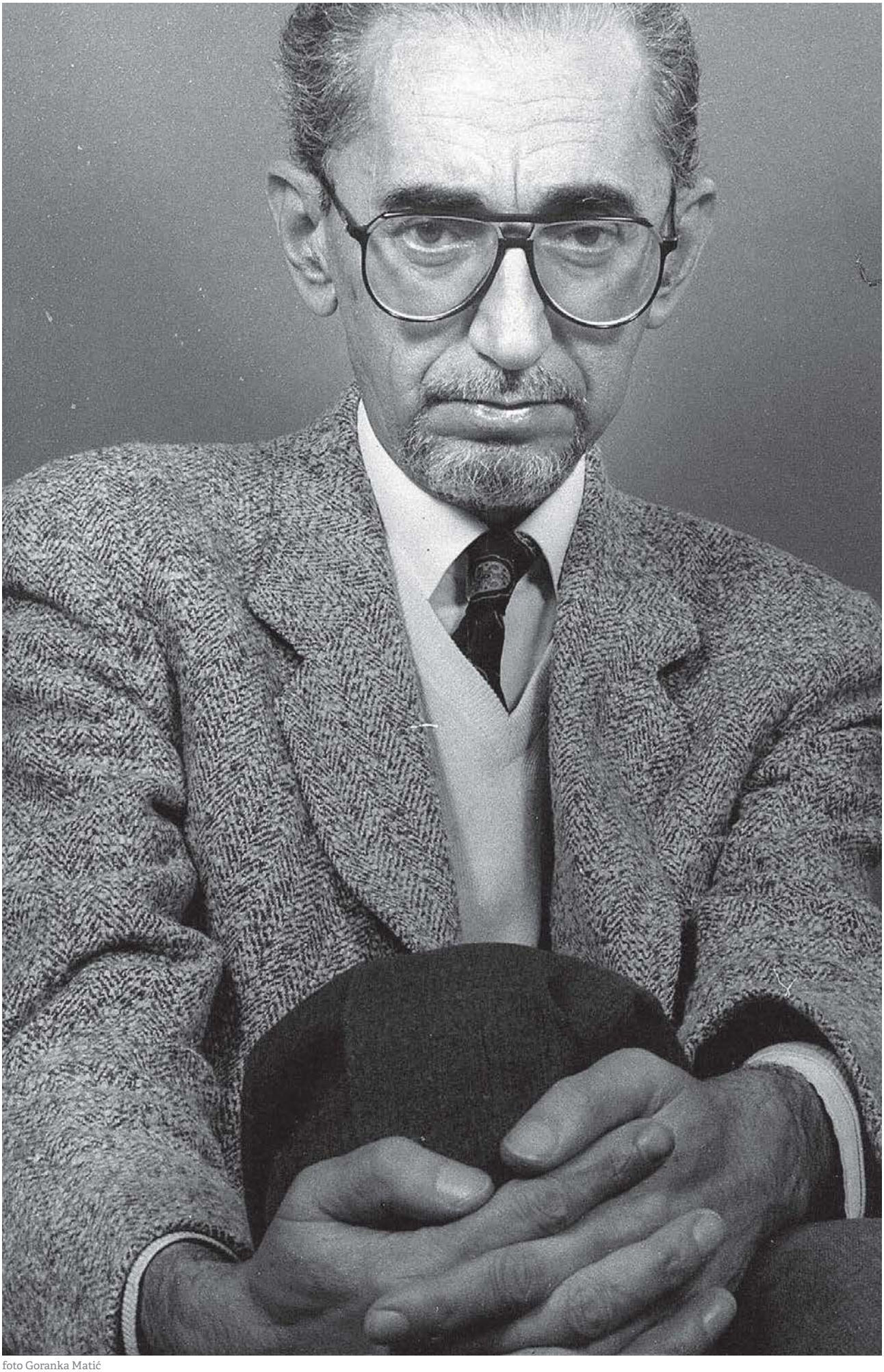

foto Goranka Matić

ČUDNOVATA VREMENA

Ove godine navršilo se osamdeset pet godina od rođenja Borislava Pekića i pola veka otkako je romanom *Vreme čuda* na velika vrata ušao u svet književnosti, a izdavačka kuća "Laguna" upravo je završila objavljivanje Pekićeve celokupne književne ostavštine. Stranice koje slede mali su omaž ovom velikom piscu

"Mi ne govorimo samo rečima, mi govorimo čitavim životom." To je rečenica koju je Borislav Pekić izgovorio u intervjuu sa pokojnim Aleksandrom Ćirićem ("Vreme", 18. mart 1991).

Istrgnuto iz konteksta, ovako ogoljeno, zvuči to kao opšte mesto kojima je Pekić bio nesklon, ali je malo ličnosti u Srbiji kojima bi ova definicija ukupnog pregnuća, pa i književnog, bolje pristajala.

Odrastao sam u Ulici prote Mateje, to je ona što se od Slavije penje do beogradskog Pravnog fakulteta. U njoj je do odlaska u London stanovao i Borislav Pekić. Kućni broj 20, drugi sprat.

U to doba, sredinom šezdesetih, svi smo sve o svakom sve znali. Svaki kraj je imao svoje priče. Legendarni Bora Kostić, u herojsko doba fudbala, kad se igralo za hranarinu, svaki dan je dolazio na broj 34 na ručak kod tadašnje kuvarice starog restorana "Lovac", i nije se libio da dečarcima puca penale u obližnjem dvorištu. Ali, nikad nije pucao jako.

Dvojica ljudi, međutim, oko glave su nosili poseban oreol. Čika Voja, čijeg se prezimena ne sećam, i Borislav Pekić. Bio je tu u kraju i neki Ždroka koji je ubio čoveka pa dopao robije, ali ova dvojica nosili su auru političkih zatvorenika.

Čika Voja, predratno desno krilo BSK-a, stradao je istina po IB-u, dok je Pekić, kako se tada govorilo, bio u "Belim orlovima". Bili su u svemu sušta suprotnost. Voja nije imao metar i sedamdeset, a Pekić nam se, onako mršav, činio ekstremno visokim, kao motka za podupiranje konopca na kojem je u dvorištu visilo oprano rublje.

Voja je svako malo izlazio, iz svog suterenskog stana, pred kapiju s brojem 27, držao pod miškom spakovano ćebe, pomiren s činjenicom da će otići u Padinsku Skelu dok kroz grad ne prođu neki važni gosti druga Tita. Bilo je to teatralno kako i dolikuje jednom desnom krilu, dok je Pekić išao zagledan uvis. Posle me je život naučio da shvatim da je išao uspravnije i više zagledan ukoliko bi malo više popio. Tek mnogo docnije shvatio sam zašto se uvek pojavljivao iz pravca Krunske ulice, tadašnjih Proleterskih brigada (vidi roman *Graditelji*). Zastao bi ponekad da pogleda na dečurliju koja je igrala ulični fudbal.

Teško je današnjem čitaocu da zamisli kako je nama s tek razvezanim pionirskim maramama izgledalo kada se skoro svaki dan susrećeš s narodnim neprijateljima. Za razumevanje doba valja reći i da je omiljena rasprava bila ko je Titu bliži – Ranković ili Kardelj, dok to Tito nije sam odgonetnuo.

Godine su prolazile. Mislim da sam o Pekiću i od Pekića pročitao sve što se moglo pročitati i ostao sam do današnjeg dana zapitan samo nad jednim pitanjem. Zašto se čovek sklon demistifikovanju istorije, politike, pa i biblijskih čuda, duboko svestan površnosti bilo kakvog političkog angažmana, uključio u ono, naoko prevratno vreme, u potragu za zlatnim runom srpske politike.

Verujem da nije hteo da izda, duboko svestan svih ograničenja – pobogu, već je bio ostvaren pisac – ideju o višestranačju i da odbije drugove s kojima se uhvatio u kolo promene toka društvenih odnosa. Mislim da je smatrao obavezom intelektualca da govori "čitavim životom".

Sedeo sam posle dva puta s njim. U starom "Trandafiloviću", blizu nekadašnje Maglajske, slepe uličice na Vračaru, koja danas nosi njegovo ime. Nije bio bučan, osećao je "beogradski limb" koji ga odvlači od grozničavog pisanja, nije učestvovao u bučnim kafanskim književnim nadmetanjima iza kojih ostaju anegdote a dela teturaju bez čvrste arhitekture koja se ostvaruje svakodnevnim i predanim radom. Mislim da mu je laknulo kada ga je Miloševićev gaulajter pobedio na čuvenim rakovičkim izborima, a posle sam i iz pouzdanijih izvora čuo da on ne bi znao šta da radi s eventualnom pobedom.

Tek smo završili osnovnu školu. Neko je dobio iz Londona ploču Rolingstonsa. Muzika je treštala na trećem spratu zgrade broj 20 u Ulici prote Mateje. Nešto ispred ponoći o prozor je tresnuo portviš. Neko s drugog sprata lupao je u okno. Na motci poruka: "Tiše, pišem!"

Verujem da je Pekić radio na poslednjoj korekciji romana *Vreme čuda*. Od tada je prošlo pedeset godina. ¶

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Radionica Pekić

Gospođa Ljiljana Pekić, arhitekta, delila je život sa Borislavom Pekićem skoro četiri decenije. Godinu dana nakon njegove smrti osnovala je Fond "Borislav Pekić", i od tad brine o književnom i neknjiževnom delu svog supruga.

Kada je objavljivanje romana *Vreme čuda*, pre tačno pedeset godina, najavilo Borislava Pekića našoj književnosti, gospođa Ljiljana Pekić i on znali su se već desetak godina.

"VREME": U vreme nastajanja *Vremena čuda*, Borislav Pekić je pisao filmske scenarije za Lovćen film. Kako je uspevao da se istovremeno bavi i knjigom?

LJILJANA PEKIĆ: Pekićev rad na filmu nam je bio od velike materijalne pomoći, mi smo tada živeli od tih honorara i od moje plate, ali mu je istovremeno bio i ogroman gubitak vremena. Tako isto, šta god da napiše u scenariju, to se promeni u produkciji. Zato je govorio: "Kad sednem za pisaću mašinu, to je onda isključivo moje delo." Uvideo je da ako hoće ozbiljno da se bavi literaturom, mora da batali film, pa je to i učinio nakon objavljivanja *Vremena čuda*. Baš kad je knjiga trebalo da bude štampana, on se teško razboleo. Već izvesno vreme se nije osećao dobro, pa smo otišli u antituberkulozni dispanzer na pregled. Kad je lekarka videla rendgenski snimak, bila je zgranuta: *"Ovakvu tuberkulozu danas imaju još samo Cigani,* u životu nisam videla da neko ima tako zapuštenu bolest." Ona je bila supruga slikara, pa je znala da umetnici nisu disciplinovani i zato je Pekića poslala u vojnu bolnicu, tamo gde je vladao veći red. Pekić je ležao sedam meseci u bolnici, pa je sa lektorom na *Vremenu čuda* radio Danilo Kiš. Inače, prva priča iz te knjige je objavljena u listu "Vidici" jer ju je jedan naš prijatelj odneo u redakciju. Bila je potpisana pseudonimom Adam Petrović, i svi su se čudili ko je sad taj pisac koji tako dobro piše. Bio je nepoznat javnosti zato što pre toga nije objavljivao ni pesme ni bilo šta drugo što obično rade mladi pisci. Kad je priču pročitao Borislav Mihajlović Mihiz, javio se i rekao mu: "Pekiću, vi ste pisac." Mihiz je tada bio veliki autoritet, a za Pekića je to ostao do kraja života. Ta priča je posle objavljena sa ostalim pričama u *Vremenu čuda* u Prosveti.

foto Marko Rupena

Da li se Pekić radovao prvoj knjizi?

Da, svakako, ali je bio i nezadovoljan. Korice su bile prljavoroze, a ako postoji neka boja koju je Pekić mrzeo, to je bila roze. Takođe mu je i ime bilo pogrešno odštampano, pisalo je: Borisav. On je bio veoma pedantan i uvek je obraćao pažnju i na sitnice i na formu. Stvarno je taj previd pokazivao našu poslovičnu aljkavost.

Kako su u to vreme dočekivane nove knjige u javnosti?

Ne kao sad, tada se osećalo prisustvo nove knjige. Knjiga je bila na pijedestalu. O knjizi su vodili računa čak i političari, budno su pratili šta pisci rade i pišu

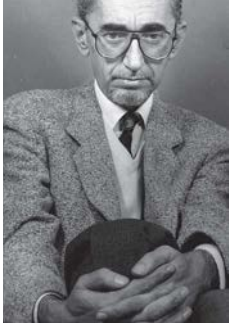

"Pekić obogaćuje svakog ko ga čita, daje mu nove ideje, uči ga da misli, a svakako će ga i nasmejati"

(mada, naravno, ne iz estetskih razloga). Znam da je 1968. godine, u vreme studentskih nemira, baš kad je Pekić bio u uredništvu "Književnih novina", bilo problema sa Gradskim komitetom zato što je list "Student" bio zabranjen, a "Književne novine" su pristale da štampaju sav njihov materijal. I tako, s Pekićem je uvek bilo i interesantno i puno iznenađenja. Sećam se da mi je, kad sam se udavala, moj teča rekao: "S njim možda nećeš imati para, ali ti nikad neće biti dosadno." I tako je i bilo.

Kad je Pekić bio na vrhuncu književne karijere, ako se upravljamo NIN-ovom nagradom koju je dobio 1970. godine za *Hodočašće Arsenija Njegovana*, u zemlji je bilo veoma burno: studentski nemiri, maspok u Hrvatskoj, liberali u Srbiji... Na koji način su ti događaji uticali na njegov rad?

Veoma, zato je i odlučio da će mu bolje biti ako se skloni iz zemlje i ode negde gde može da na miru piše. On je voleo da izlazi, da se viđa sa ljudima, da bude u toku stvari, pa se zato stalno borio između onoga što je smatrao da mu je građanska dužnost (potpisivanje raznih peticija i protesta) i onoga čemu je želeo da posveti vreme – pisanju, čitanju i prikupljanju dokumentacije. Odlučili smo se za London zato što sam ja tamo dobila posao. Bilo je to 1970. godine.

Na ovom mestu sledi detalj sa oduzimanjem pasoša. Da li ste ikad saznali zašto se to desilo?

Ne, a nismo ni očekivali da ćemo saznati. To je bilo diskreciono pravo Udbe. Pekić je svoje stavove o dešavanjima u zemlji uvek jasno i glasno iskazivao, pa vlastima to verovatno nije odgovaralo. Za tih godinu dana koliko je trebalo da mu vrate pasoš često je bio pozivan na takozvane informativne razgovore. Ispitivali su ga o svemu i svačemu. Ne znam mnogo o tome zato što sam ja tada već bila u Londonu, ali pamtim jednu sitnicu. Pekić im je rekao da će on morati i da hoće da razgovara sa raznim ljudima, pa i sa emigrantima, zato što mu je to potrebno za njegov rad. Rekli su mu: "Dobro, ali da nam saopštavate o čemu ste razgovarali", a Pekić se nasmejao i pitao: "Koliko vi to plaćate?" Pekiću su ta ispitivanja bila izuzetno mučna, pogotovo što je na osnovu detalja o kojima su ga pitali shvatio da ga neko blizak neprestano "otkucava" službi. Bilo mu je jasno da u takvoj atmosferi ne može da na miru piše, i da mora da ode. Pasoš mu je vraćen tek pošto je dobio NIN-ovu nagradu za roman *Hodočašće Arsenija Njegovana,* ali je još nekoliko godina nakon toga bio persona non grata. Neki ljudi, pisci, izmislili su da on piše tekstove u "Tajmsu" i da daje izjave na BBC-ju protiv Jugoslavije, pa zbog tih intriga nisu hteli da ga štampaju. Nolitxd je platio honorar za knjigu *Kako upokojiti vampira*, držao rukopis skoro dve godine i na kraju odustao, dok je Srpska književna zadruga trebalo da objavi Pekićeve drame, slog je bio urađen, ali i rasturen. A Pekić je tek 1986. godine postao honorarni komentator na radio-talasima BBC-jeve jugoslovenske sekcije. Svake nedelje je čitao svoja *Pisma iz Londona* u kojima dva izmišljena lika – Živorad, tipičan Jugosloven, i gospodin Džons, tipičan Britanac, razgovaraju i komentarišu aktuelnosti iz Britanije i porede sa Jugoslavijom i Jugoslovenima. Znam da Pekić nikad nije ni sanjao da će ti njegovi tekstovi, pisma, biti štampani kao knjiga, a još manje da će biti štampani kod nas. Međutim, desilo se da ih prvo objavi zagrebački izdavač Mladost, a zatim Dereta, i to još za njegovog života. Sad je, baš ovih dana, *Pisma iz tuđine* objavila i Laguna kao poslednju knjigu njihovog izdanja Pekićevih celokupnih dela.

U nekom intervjuu Pekić je izjavio da je on mogao da piše u Londonu zato što ste vi radili, kao i da mu nije jasno zašto ste to radili.

Preteruje! Pisao je on u Londonu i radio drame za nemačke radio-stanice, i dobijao lep honorar za njih. To što on priča. to je više kao...

... iskazivanje ljubavi.

Pa jeste, više je to što vi kažete nego što je činjenica. Od kako sam ga upoznala, smatrala sam da je on izuzetan čovek, talentovan i veliki radnik. To je moja slaba tačka. Ja volim ljude koji mnogo rade, a on je radio non-stop, meni je to bilo fantastično. Cenila sam naravno to što piše, znala sam da je ispravan čovek, da je visoko moralan, da uvek zauzima poziciju koju treba braniti, beskrajno sam mu se divila. On je bio oličenje onoga što bih volela da sam ja mogla da budem. Bio je, recimo, borac za slobodu i demokratiju i nalazio je načina kako da o tome piše i govori javno, a ja sam samo u svoja četiri zida iskazivala svoja negodovanja i mišljenja.

Ali, vi ste se zalagali za osnivanje Demokratske stranke i učestvovali ste u njenom nastajanju.

Ja sam samo prisustvovala nekim sastancima, neformalnim, i naravno, podržavala tu ideju. Tada sam još uvek radila u Londonu i o svemu sam bila obaveštena samo na osnovu naših telefonskih razgovora. Interesovalo me je kako se razvija ta nova stranka, bila sam oduševljena, zadovoljna što se stvara nešto što sam oduvek želela, a nisam verovala da će se ikada ostvariti. Pekić nije mislio da će demokratija kod nas brzo da se uspostavi. Znao je kakve su dugotrajne posledice jednog totalitarnog sistema koji je kod nas trajao od 1944. godine. Naša građanska klasa je potpuno uništena odmah posle Drugog svetskog rata, a nova se ne može brzo vaspostaviti. Sećam se da je studentima rekao da moraju da budu strpljivi: "Osnovna stvar je ne gledati na sat. Pobede se ne dobijaju za sekund, ni za dan, ni za godinu." Znate, kad zaplašite narod toliko da on ne sme slobodno ni da misli a nekmoli da govori, onda je potreban dugačak period da bi se oslobodio duh i da narod bude u stanju da slobodno rezonuje.

Pobedivši Pekića na dopunskim opštinskim izborima u Rakovici, koji su organizovani u junu 1991. godine nakon smrti pisca Miodraga Bulatovića, poslanika SPS-a, Vojislav Šešelj je ušao u Skupštinu.

Nemojte biti naivni, pa ušao bi Šešelj u Skupštinu i da tada nije pobedio Pekića! Znate, da je Demokratska stranka kandidovala Pekića na Vračaru ili Starom gradu, sumnjam da bi izgubio. Međutim, Pekić je znao da će izgubiti na tim izborima. »

Sećam se da mi je telefonom javio: "Hvala bogu, nisam izabran!" Ja, pošto znam koliko je savestan i studiozan, bilo mi je jasno da bi potrošio silno vreme na iščitavanju skupštinskog materijala, a na sednicama bi umro od dosade slušajući kojekakve gluposti, a ne bi mogao ništa da postigne.

Vi ste najviše doprineli da Pekićeva književna i neknjiževna dela budu prisutna u našem kulturnom životu...

Ne ja, nego Pekić, zato što je bio takav pisac! On nam je ostavio blago, takve bisere koji su od trajne i univerzalne vrednosti. Jednostavno je to moralo da se obelodani. U tome sam videla cilj u životu. To mi je dalo snage i energije da nastavim da živim, naročito prvih godina kada nas je on napustio. Preslušavanje Pekićevih magnetofonskih traka, sređivanje dnevnika i beležaka bilo je za mene spas. Ja moram priznati da sam sumnjala da će se to ikada objaviti. A onda se desilo da je BIGZ, odnosno Radoslav Bratić, objavio Pekićeve intervjue, beleške o *Zlatnom runu* i studije o *Atlantidi*, kao i *Sentimentalnu povest Britanskog carstva*, što mi je sve dalo ogroman podsticaj. Kad je posle toga Slobodan Gavrilović izjavio da će Službeni glasnik štampati Pekićeve dnevnike, bila sam presrećna! "Šta god da je Pekić napisao, mi ćemo štampati", rekao mi je. To je fantastično. Zaista mogu da budem zadovoljna što o Pekiću sada vode računa i Službeni glasnik i Laguna sa direktorom Dejanom Papićem. Laguna je objavila celokupan literarni opus Pekića u 23 toma. A i mi se trudimo. Cela familija radi na onome što je on sam stvorio. Ja već desetak godina svakodnevno vodim blog, a unuka Mari-Luiz Fejsbuk stranicu koja sada već ima 35.000 fanova. Aleksandra, moja ćerka, priređuje knjige zajedno sa mnom i polako preuzima posao. Zet se stara o stranim izdavačima i promoviše Pekića u inostranstvu. Trebalo bi da se nazovemo "Radionica Pekić"! Pored toga postoje i brojni drugi poslovi: koordinacija sa prevodiocima, stranim izdavačima, rad na dramama koje se izvode širom sveta, razni intervjui, sastanci.

***Srebrna ruka* je jedan od retkih rukopisa koji još nisu objavljeni.**

Nisu objavljeni sinopsis i beleške za taj roman, pa nekoliko scenarija, drama ima za još jednu knjigu, komentari za *Vreme čuda*... ima još stvari, prosto izviru. *Srebrna ruka* je trebalo da bude roman o borbi ikonoboraca i ikonoklasta iz sedmogosmog vizantijskog veka. Najkraće rečeno: dva talentovana slikara, jedan uspeva da napreduje zato što se prilagođava vlasti, a drugi ide protivu poretka i trenutne ideologije, i postepeno gubi jednu, pa drugu ruku. To je jedan veoma interesantan period. I Mihiz i Predrag Palavestra, dugogodišnji predsednik Fonda "Borislav Pekić", smatrali su da Pekić treba da napiše taj roman, ali on se odlučio za *Atrantidu* i *1999*. Smatrao je da je važnije pisati o njegovoj viziji budućnosti nego o prošlosti.

Da li bi Pekić objavio baš sve svoje spise koje je nakon njegove smrti objavio Fond?

On i sam negde kaže da svi pisci računaju da će jednog dana biti objavljeno sve što su napisali. Prema tome... Zatim, njegovi dnevnici i beleške nemaju mnogo intimnog sadržaja da ne bi mogli da se objave. U njima dominiraju opšte teme. On je i inače bio diskretan čovek. U knjizi *Godine koje su pojeli skakavci* navodi inicijale a ne puna imena ljudi o kojima piše. Nedavno su mi tražili da ih dešifrujem, ali neke nisam uspela. Sad mi je žao što ga, dok sam mogla, nisam o tome pitala. U svemu što je napisano oseća se njegova svest da će jednog dana to neko pročitati. Pisma koja mi je slao u London i koja sam objavila u knjizi *Korespondencija kao život,* bila su složena po rednim brojevima u jednoj fascikli – gde ćete veći dokaz da ih je spremio i za neke druge oči?

Osobenosti Pekićevog fonda su godišnje dve stipendije mlađim piscima za književno delo u nastajanju i nagrada beogradskim gimnazijalcima za literarni rad. Nastojite i da Pekićevo delo postane deo školske lektire. Sve te aktivnosti su dodatni napor i angažman za Fond. Kako uspevate?

Poslednje dve godine nismo davali stipendije, zato što nakon smrti Predraga Palavestre, predsednika Fonda, pokušavamo da se reorganizujemo. Takođe, sad je i moja ćerka Aleksandra u Beogradu pa ona preuzima posao zato što mislim da godine prirodno nameću takvu promenu. Drago mi je što naš Fond u Trećoj beogradskoj gimnaziji već više od 20 godina dodeljuje nagrade svim beogradskim gimnazijalcima i imamo odličnu saradnju sa njima. To je gimnazija koju je pohađao Pekić. Dodeljuju se po tri nagrade za prozu, poeziju i esej. Naše nastojanje da Pekić postane deo lektire je za sada na mrtvoj tački. Znam da se u pojedinim gimnazijama radi fakultativno na njegovim tekstovima, ali to je zahvaljujući inicijativi retkih profesora. Jedino je *Sentimentalna povest Britanskog carstva* deo obavezne lektire na Filološkom fakultetu, na katedri za engleski jezik i književnost.

I za kraj, po vašem mišljenju, kakvo mesto danas zauzima Borislav Pekić u srpskoj kulturi? Da li je i koliko on danas "pročitan" pisac? Kakva je njegova književna i politička baština? Kako biste ga preporučili mlađim čitaocima, u čemu je njegova današnja aktuelnost?

Pekić je svakako jedan od naših najznačajnijih pisaca. On je živ iako je već prošlo preko dvadeset godina od kako nas je napustio. Nikada nije mislio da će ga mnogi čitati, govorio je da će njegovi čitaoci svi moći da stanu u jednu sobu. Međutim, iznenađujuće je da ima dosta mladih ljudi koji ga razumeju i vole, neki su čak sva njegova dela pročitali, pored naravno i onih starijih koji su ga od početka pratili. Pišu se doktorske disertacije, magistarski radovi. Prevodi se, mada to nije lako. Ne samo što su mu rečenice duge, nego su i reči koje upotrebljava često neobične, nesvakidašnje. Pored toga, prevodilac treba ne samo da odlično zna jezik na koji prevodi nego i srpski, da shvati melodiju njegove rečenice, njegov duh, a to je ipak retko. Osim toga, Pekićeva dela zahtevaju zaljubljenike, jer se prevodi slabo plaćaju, a knjige su mu obimne. Imam utisak da njegovo vreme tek dolazi. Pekić je živeo i pisao za buduće generacije, njegova zapažanja od pre 30 godina, kao da su juče zabeležena. Njegove drame, recimo, imaju ideje koje nisu do kraja prostudirane, a da ne govorimo o romanima. *Besnilo* – roman koji je najviše čitan ipak nije do kraja "pročitan". Ima u njegovim delima i filozofije i politike koja nije još dovoljno proučena. Svaka njegova misao, svaka njegova rečenica je značajna i savremena.

Pekić obogaćuje svakog ko ga čita, daje mu nove ideje, uči ga da misli, a svakako će ga i nasmejati. ¶

SONJA ĆIRIĆ

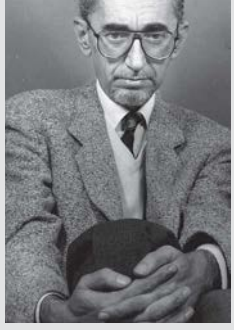

Novo izdanje *Pisama iz tuđine*

Stanje stvari

Pekić u *Pismima iz tuđine* ne proriče apokalipsu; uveren da se ona već dogodila, on daje njenu dijagnozu

Četrnaesti tom dela Borislava Pekića koji Laguna objavljuje donosi piščeva *Pisma iz tuđine*. U njemu su sabrana Pekićeva pisma – mini eseji, koja je on pisao i lično čitao od 1985. do 1990. preko Jugoslovenske sekcije BBC-ja i u kojima se bavio temama kojima nije bilo mesta u njegovim knjigama. U njima su protagonisti dva imaginarna lika: Živorad, koji je oličavao Jugoslovene, i gospodin Džons, koji je predstavljao tipičnog Engleza. Teme za svoja pisma Pekiću i nije bilo teško da nađe u knjigama, novinama i događajima, bilo iz Londona i Beograda, bilo iz drugih evropskih zemalja i svetskih centara. Tri ciklusa pisama iz tuđine, sabranih u ovoj knjizi, pravi su esejistički biseri, prozne minijature koje još jednom potvrđuju Pekićevo suvereno vladanje svim književnim žanrovima. "Bilo da je reč o karakteristikama vlasti, demokratiji ili korupciji, Pekićeva pisma su brevijar situacija i karaktera, kako naših tako i engleskih", napisala je u pogovoru ovog izdanja Ljiljana Pekić. "To su pisma pričana i pisana za ljude koji žive u Jugoslaviji, kojima je pisac želeo da pomogne da shvate i svet i vreme u kome žive, istovremeno opisujući i Engleze i Englesku. Univerzalnost njegovog tretiranja događaja i situacija vidi se iz svakog pisma, a njih je Pekić uočio i na duhovit način prikazao ne štedeći ni sebe ni druge."

"Pekić je govorio kako je njegov odlazak u London bio motivisan pre svega željom da se udalji od pogubnog, pretežno ciničnog, a velikim delom i spletkarskog dokoličarenja beogradske 'književne čaršije', koje piscu otima vreme i razara nervni sistem, ne nudeći ništa zauzvrat", rekao je o ovoj knjizi Zoran Paunović. "Postojao je, međutim, i jedan manje vidljiv, a za njegovo pisanje svakako značajniji razlog: Pekić je blagovremeno shvatio da je za pisca perspektiva posmatranja važnija od svega; ona određuje ne samo način gledanja, već i šta ćemo gledati, a onda i šta ćemo videti.

Tako je on odabrao perspektivu stranca, a s njom i stanje nepripadanja. Jer, onaj ko pripada bilo kojoj kolektivnoj ideji ili zajedničkom, zadatom modelu viđenja sveta i čoveka u njemu, nema prava na ironiju i kritičko mišljenje u onoj meri u kojoj tim pravom raspolaže onaj ko ne pripada nijednom obliku kolektivne svesti. Kritika onog prvog mora, makar na trenutke, da zazvuči pristrasno ili licemerno. Ovaj drugi, i kad greši, zvuči iskreno.

Stoga za Pekića to što nije u svojoj zemlji nije (mada u *Pismima iz tuđine* tvrdi suprotno) 'neprirodno', već upravo prirodno – zato što je pisac. On sam, uostalom, navodi primere Džojsa, Odna, Markesa, Kundere, Beketa, ali i Vuka Karadžića, Crnjanskog i Rastka Petrovića – primere pisaca koji su pisali 'jezikom zemlje koja ih je odbacila ili koju su oni odbacili'.

Pisac je, suštinski, uvek stranac. No da bi se to i formalno ozvaničilo odlaskom iz takozvane otadžbine, potrebna je nemala hrabrost i spremnost na odricanje. Posebno onda kad je status stranca odabran svojevoljno, kao u Pekićevom slučaju. A stranci su, istina znatno manje svojevoljno, i njegovi junaci: Ikar Gubelkijan, Arsenije i ostali Njegovani, Andrija A. Gavrilović, Konrad Rutkovski i mnogi drugi, svi odreda obdareni patnjom koju sa sobom nosi stranstvovanje, ali bez umetničkih plodova kao nadoknade, kakve-takve.

Pekić u *Pismima iz tuđine* ne proriče apokalipsu; uveren da se ona već dogodila, on daje njenu dijagnozu."

Dva Pekićeva pisma iz tuđine (London, avgust-septembar 1990)

"K pitanjima" povesti Velike Britanije i male Jugoslavije

U ovoj emisiji ispričaću kratku povest dve zemlje u kojima živim. Ne živim, u stvari, ni u jednoj. U prvoj kao ludak radim, u drugoj se kao ludak jedem, a vi, ako vam je do toga, pogađajte kako se koja zove. Pošto se, posredstvom BBC-ja, pritom Engleskom već bavim, odmah ću preći na moju zemlju koja se bavi mnome. Za povest Britanije biće mi potrebno dvadeset šest desetominutnih emisija. Priču o prošlosti, sadašnjosti (možda i budućnosti) Jugoslavije nastojaću da ispričam u četiri šestominutne, a da još mesta preostane za poređenja s Britanijom.

Postoji geografska zagonetka koja glasi: "Šta je to što ima tri boga, šest naroda, osam država, a jedno ime?" Odgovor je – Jugoslavija. "Šta je to", glasi druga, semantička pitalica, "što nešto znači, a ime mu ne znači ništa?" To je opet Jugoslavija. Kruži, najzad, i treća politička enigma: "Koja je to najsavršenija zemlja na svetu koja nikako da se iz tog savršenstva izvuče i stane na svoje noge?" I po treći put je to Jugoslavija.

Jugoslavija je, navodno, zemlja Južnih Slovena jer je po njima dobila ime. U poslednje vreme, međutim, doznajemo da u njoj Slovena jedva da ima. Hrvati su Goti, Slovenci Veneti, Crnogorci Iliri, Bosanci Turci, a neki Makedonci potomci Aleksandra Velikog. Ni Cigani nisu Sloveni i, ruku na srce, nisu »

(čak ni počasni), iako su od arijevskih ss eugeničara određeni da im po koncentracionim logorima prave društvo. Razume se, takođe, da Šiptari nisu Sloveni, nego Albanci i da ostale nacionalne manjine etnički pripadaju svojim neslovenskim narodima. Sloveni su, možda, samo Srbi, premda ni to nije sasvim sigurno jer postoje teorije o Srbima kao Atlantiđanima koji su, negde s početka sveta, preživeli deukalionski izliv Posejdonovog gneva.

Jugoslavija je i u pogledu geografskog položaja neobična zemlja. Nalazi se u Evropi, što dokazuje teritorijom presečenom priznatim evropskim meridijanima, a tvrde da je u Aziji, dok za Izrael, koji je u Aziji, tako nešto nikad nije rečeno. Jugoslavija je neobična zemlja jer i postoji i ne postoji. Postoji kad je treba razbijati, ne postoji kad u njoj treba živeti; postoji kad od nje treba nešto uzeti, ne postoji kad joj nešto valja dati. Kad postoji, Jugoslavija ima rđavu istoriju. Kad ne postoji, uopšte je nema jer njena istorija pripada tada narodima koji je naseljavaju. Ali je njen najveći paradoks u tome što kad postoji – uopšte postoji.

Rođena je 1918. ujedinjenjem Kraljevine Srbije, Crne Gore i Južnih Slovena, živućih na bivšoj teritoriji demontirane Austrougarske imperije. Učili smo da je Jugoslavija remekdelo solidarne želje njenih udruženih naroda i pobednika Velikog rata. Doznajemo, prilično ravnodušno, rekao bih, da smo obmanuti. Jugoslaviju, izgleda, niko živi nije hteo – pogotovu je nisu hteli mrtvi – pa se, budući da je ipak stvorena, može smatrati čudom. Što ona, ako je bolje zagledamo, i jeste. Pravo pravcato istorijsko čudo. Najpre istorijsko, što bismo nekako i podneli; ali i aktuelno, što nam već teže pada.

Doznajemo da nju nisu hteli Srbi, pobednici u Prvom svetskom ratu; hteli su, priča se, Veliku Srbiju. Nju nisu hteli Hrvati, želeći Nezavisnu Državu Hrvatsku, ni Slovenci jer tada još nisu znali šta hoće. Nisu je hteli ni Crnogorci jer su u njoj izgubili sopstvenu državu, a Makedonci što je s njom nisu stekli. Pogotovu muslimani jer kao priznat narod još nisu postojali.

Na strani zaraćenih sila, pobednika i poraženih, otpor je još žešći. Jugoslaviju neće saveznici, naročito Englezi, koji bi da sačuvaju Austrougarsku. Da je Austrougari nisu želeli, da su izgubili rat samo zbog njenog stvaranja, dosta je jasno. Nisu je baš sanjali ni Rusi, držeći da im novi drugoverni narodi u Jugoslaviji neće biti verni kao stari jednoverni Srbi i Crnogorci. Nisu je, naravno, hteli naši susedi jer je svako od njih, umesto nje, hteo po jedan njen deo. Katolička je crkva neće zbog dominacije većinskog pravoslavnog življa, pravoslavna zbog manjinskog katoličkog, islamska što kao faktor uticaja nije postojala. Kasnije je neće Kominterna jer preza od jakih državnih celina, otpornih na revolucionarne viruse, i što zbog držanja u Mađarskoj buni od 1848. neki od naših naroda nisu bili pri srcu Očevima utemeljivačima naučnog socijalizma.

Pa ko je onda nju, osim Boga, hteo?

Verovatno Amerikanci, i to samo zato što nisu tačno znali gde će biti, pa su se nadali da ih ništa neće koštati. Htedoše da povesni idealisti budu zabadava. I u pravu behu sve dok na vlast u Jugoslaviji ne dođoše socijalisti, koji su držali da je prirodno od kapitalista biti izdržavan, pa su im naknadno taj Wilsonov pionirski idealizam skupo naplatili.

Pa ipak, država koju niko nije hteo stvorena je kao da su svi za njom čeznuli. Stvorena je kao brak po želji, da postane veza iz nužde a ostane možda jedna velika istorijska zabluda. Od te morbidne činjenice polazimo, ne pokušavajući da je objasnimo. Kad je objasniti ne mogu oni što je hteli nisu a ipak su je napravili, kako da je objasnimo mi koji je, izgleda, takođe više nećemo, ali moramo da je kakvu-takvu trpimo, jer ćemo u njoj trajati sve dok ne sklopimo neku bolju zemlju, bolji život u ovoj napravimo ili, ako ništa drugo, bar bolje ime za nju nađemo.

London, 26. VIII 1990.

Quo vadis Britanijo i Jugoslavijo?

Kuda Britanija ide, jasno je. Htela ili ne, volela ili ne, ide u Evropu. Cela njena povest za Evropu je vezana, ali jedino tako da svoje autentične državne ciljeve pronađe u osvajanjima daleko van ovog konfliktima i protivrečnim nacionalnim interesima razaranog kontinenta. Danas, osim na ekonomskom nivou, to više nije moguće. A Britanija nikad ne radi što moguće nije. Ona samo nemoguće mogućim čini. I eto, nešto najnemogućnije upravo se zbilo. Britanija je ušla u Evropu. Pokušala je, doduše, po albionskom običaju, najpre da ne uđe, zatim i uđe i ne uđe, ali je, spoznavši gde u kolaču leži zlatnik a gde olovni kalp-dukat, na kraju krajeva ušla. Britanija je u Evropi. Tu je brigu prebrinula. Ostaje da Evropu uveri kako je zaista u nju ušla. I razume se, spreči Evropu da uđe u Britaniju. Jer, tradicionalni otpor Engleske napoleonskoj ideji ujedinjenja Evrope nije poticao iz straha od ulaska u nju, već od panike pred mogućnošću da u sasvim logičnom reverzibilnom procesu Evropa uđe u Britaniju. A onda ostaje ovoj samo – okean.

Uvod od tri emisije nije bio potreban da se objasni kuda ona ide, jer ona uvek ide tamo gde su joj interesi, nego da vidimo kuda se to uputila Jugoslavija, zemlja koja po trezvenim povesnim kolovozima nije čuvena. Priznajem da to nisam znao i četvrte emisije na temu ne bi bilo da nisam upoznao jednog cinika. Cinik je genetički Jugosloven. Ne spada, dakle, u Jugoslovene iz neprirodnih ubeđenja, nego iz prirodne nužnosti. U žilama mu teče krv svih naših konstitutivnih naroda, uključujući jake pritoke krvi nacionalnih manjina. Kako je, takav, sačuvao smisao za humor ne znam, ali ga u celosti citiram.

Misli se da se Jugoslavija raspada, kaže taj cinik, i da će u njoj, kad se proces dezintegracije okonča, ostati samo Bosna i Hercegovina, jer, osim u Jadransko more, nema kud, i Makedonija, koja zbog bugarskih, grčkih, albanskih i srpskih istorijskih aspiracija na njenu teritoriju ne sme da je napusti. Tada će se Jugoslaviji u obliku saveza Makedonije i bosanskohercegovačke republike, ali tek naknadno, kad iz nje

U TUĐINI: London, 1978.

SKUPŠTINA DEMOKRATSKE STRANKE, 29. SEPTEMBAR 1990: Ljubomir Tadić (desno od Pekića), Vojislav Šešelj (dva reda iza)

MITING OPOZICIJE U BEOGRADU 27. MART 1991: Marko Janković, Ivan Đurić, Nebojša Popov, Dragan Veselinov, Vuk Drašković, Borislav Pekić, Mirko Kovač, Borislav Mihajlović Mihiz, Nikola Milošević i Dušan Kovačević
foto Draško Gagović

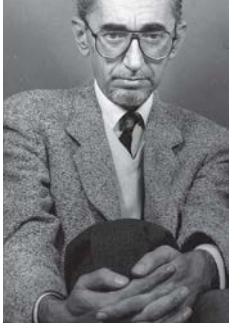

Srbija i Crna Gora izađu, priključiti otcepljena Slovenija, da bi imala gde prodavati skupu robu a kupovati jeftine sirovine. Pošto će te tri republike međusobno teritorijalno biti separirane prostranim srpskohrvatskim koridorima, cinik tvrdi da će se tročlanoj Jugoslaviji pridružiti Hrvatska i tako postati večno žuđeni most između katoličkog Zapada i muhamedanskog Istoka, a i Crna Gora da bi imala od čega živeti i kome iseljenike slati. Najposle će se, noću verovatno, ili pod kakvim nevinijim pseudonimom, uvući i Srbija da vrši stvaranje velike Srbije, što je balkanskim vojnama i Prvim svetskim ratom započela pa je Drugim u tome ometena. Jugoslavija će se, elem, raspasti samo da se ponovo sastavi. Jer to je, veli cinik, jedini način da se održi.

Po njemu je za Slovence optimalno rešenje da se pripoje Evropi, a da Srbi odu u Aziju, jer dok su u blizini, preti opasnost da i oni u Evropu uđu, a onda će Slovenci i odatle morati pakovati ruksak, pa im neće ostati ništa drugo nego da se, kao njihovi koruški kompatrioti, proglase Austrijancima i tako konačno Srba spasu. Hrvati su, međutim, drži on, za to da se Srbi u Evropu bezuslovno prime. Bez njih će im u nepoznatom svetu biti dosadno. Neće imati s kim da se prepiru oko toga ko koga izrabljuje. Moraće optužiti Nemce i verovatno biti u pravu. Bez Srba, osim toga, neće imati gde povesno da se šire, jer se alternative, prema Italiji ili Mađarskoj, nisu pokazale oportunim. Srpsko stanovište je kao i uvek kinetički jednosmerno i kosovsko: hoćemo li u Evropu još ne znamo, ne znamo da li to odgovara idejama demokratskog socijalizma koji trenutno uzgajamo, ali da na Kosovo hoćemo to je izvesno. I tu između večne komunističke vlade i jutrošnje demokratske opozicije nema razlike. S druge strane, pošto je domaćim Šiptarima Albanija od Evrope najbliža, oni bi tamo. Srbi i Crnogorci nemaju ništa protiv, pod uslovom da sa sobom ne ponesu zemlju. Cinik, međutim, veruje da ima Šiptara koji bi u Albaniju preneli samo zemlju, a sami kod nas ostali. On tvrdi da se izvesni naši narodi s tim slažu. Srbi se ne slažu s tim našim narodima. Srbi se, takođe, ne slažu ni među sobom. Zato je srpska najveća briga da nađu nekog s kim će se složiti, makar se taj s njima i ne slagao.

Tako misli jugoslovenski cinik. Kako misli običan građanin, kome ružna stvarnost ne dopušta engleski optimizam ni na tempiranoj bombi, ne znam. I misli li uopšte? Neko kome toliko dugo nije dopušteno da išta misli, samo da izgovara šta drugi misle, mora se tome najpre naučiti. Za učitelje preporučujem Britance. Ne moraju biti Englezi. Mogu i Škoti. Mogu oni mrzeti Engleze i vatreno propovedati nezavisnu Škotsku, ali će na izborima u velikoj većini glasati za stranke koje štite integritet Ujedinjenog Kraljevstva. Englezi, takođe, mogu ismevati besmislenu težnju siromašnih Škota za samostalnošću, ali im nikad neće braniti da je zastupaju.

Vaš komentator, u međuvremenu, misli na žalosnu činjenicu koja nikog ne optužuje, ali i nama mnogo govori: sedamdeset dve smo godine zajedno, a dalji smo jedni od drugih nego ikad.

Teši me da su jedni od drugih daleko Škoti i Englezi, pa su ipak zajedno. ¶

Kontekst koji su pojeli skakavci

U Pekićevom proznom opusu postoje "ozbiljni" i "žanrovski" romani te jedna jedina zbirka priča koja funkcioniše kao karika koja spaja te dve struje Pekićevog romanesknog opusa. A unutar "Novog Jerusalima" je i jedna od najlepših beogradskih priča svih vremena i jedna od najboljih kratkih priča srpske književnosti uopšte, paradni primer Pekićeve umetničke proze: "Svirač iz zlatnih vremena"

Ove godine se navršilo osamdeset i pet godina od rođenja Borislava Pekića kao i tačno pola stoljeća od njegovog trijumfalnog ulaska u književnost. Godine 1965, naime, Pekić je objavio svoju prvu knjigu – roman *Vreme čuda*. Bilo mu je trideset pet godina i već je bio zreo pisac. Vrijeme između svoje osamnaeste i dvadeset i treće godine, kad većina budućih pisaca uživa u bezbrižnoj boemiji studentskog života, Pekić je proveo na robiji. Poslije izlaska iz zatvora studira eksperimentalnu psihologiju, a književnost kao vlastitu sudbinu otkriva zaobilaznim putem, preko filma. Prije nego se pojavio kao romansijer, pisao je sinopsise i scenarije (za filmove *Dan četrnaesti* i *Ne diraj u sreću*). U tom smislu, možda i nije nelogično i nepravedno ući u Pekićev (književni) svijet preko filma. Za moju generaciju, generaciju rođenu između polovine sedamdesetih i početka osamdesetih godina, hronološki najraniji kontakt sa Pekićevom umjetnošću često je zapravo predstavljao Paskaljevićev film *Vreme čuda*.

ŠTA JE KOMUNIZAM

Čudno je zapravo koliko je taj film dio intimne memorije čak i onih mojih vršnjaka koji ga uopšte nisu gledali. Tajna je u tajmingu – godine su 1989. i 1990. – i u, današnjim rječnikom govoreći, snažnoj marketinškoj podršci. Foršpan za taj film i pripadajuću mini-seriju vrtio se na televiziji nemilice, a neke scene i replike ušle su direktno u rezervoar popkulturnih opštih mjesta: od momenta kad uniformisani Miki Manojlović pred vratima crkve, kao u citatu nekih prethodnih i nekih budućih uloga, naređuje: "Razvaljuj!", do onog dijaloga učitelja i učenika koji više nije bio dnevnopolitički subverzivan, ali je u vickastom ključu dobro demonstrirao šta je s komunizmom zapravo pošlo krivo ("Šta je komunizam?" "Komunizam je kad imam da jedem." "Samo ti?" "Samo ja."). Nedugo poslije ovog filma, ili tačnije reći približno u isto vrijeme, otkrivamo Pekića kroz još dva kanala: kao pisca koji je prethodno nadahnuo *Idole* za naslov albuma *Odbrana i poslednji dani*, odnosno kao autora *Besnila*. Na prvi pogled, priča o Pekićevom uticaju na album koji se po pravilu smatra jednim od ključnih u istoriji jugoslovenskog rokenrola usporediva je sa pričom o filmu *Vreme čuda* – u oba slučaja nije, naime, riječ o književnosti kao takvoj, nego o filmu i muzici sa nadahnućem unutar književnosti. Na isti taj prvi pogled, svi mi kojima je prva pročitana Pekićeva knjiga bila *Besnilo* i svi mi kojima je ona, barem na neki način, u cijelom ogromnom Pekićevom opusu ostala privatno najdraža, trebali bismo reći da smo "pravog Pekića" otkrili kad smo ga počeli čitati, odnosno preko *Besnila*. Ali ako se samo malo bolje zamislimo o sadržaju pojma "pravi Pekić", vrlo brzo ćemo spoznati da to zapravo nije tačno. Jer "pravog Pekića" – a pod tim podrazumijevamo dominantnu auru kojom njegovo ime i njegov opus utiču na našu kulturu – u većoj mjeri pronalazimo u Paskaljevićevom filmu ili pomenutom albumu *Idola*, nego u ovom njegovom romanu. Toga je, izgleda, bio svjestan i sam Pekić kad se podnaslovom "žanr roman" na neki način ogradio od kontekstulizovanja *Besnila* u "glavni tok" njegovog opusa, što se vidi i iz nekih intervjua gdje djeluje iskreno zbunjen (i obradovan) pozitivnim prikazima *Besnila* od ozbiljnih kritičara i u ozbiljnim medijima. S *Besnilom* je Pekiću zapravo uspjelo ono što nije uspjelo Kišu sa *Grobnicom za Borisa Davidoviča* – da se čuvajući reputaciju ozbiljnog i umjetničkog relevantnog pisca po tiražu i popularnosti približi Momi Kaporu, Pavlu Pavličiću, Goranu Tribusonu i inim koriferima Crnkovićeve *Biblioteke Hit*. Amblem toga je i činjenica da će prva izdanja *Pisama iz tuđine* i *Atlantide* objaviti upravo Crnković u *Hitu*. Žanrovski Pekić, onaj koji je napisao *Besnilo*, za većinu čitalaca ove knjige nije bio važan kao disident Pekić, antikomunista Pekić, odnosno "pravi Pekić" čija je aura obasjala Paskaljevića i *Idole*.

BIĆE VAZDUHA

Za najveći dio Pekićevih savremenika, do 1983. godine (kad je *Besnilo* prvi put publikovano) on je već bio klasik. I *Vreme čuda* i *Hodočašće Arsenija Njegovana* i *Uspenje i sunovrat Ikara Gubelkijana* i *Kako upokojiti vampira* i *Odbrana i poslednji dani* i najveći dio *Zlatnog runa* (prvih pet tomova) već su bili objavljeni, uz silne fanfare pohvala. (Ne treba zaboraviti ni činjenicu da je u tom vremenu Pekić jedan od najproduktivnijih i najizvođenijih naših dramskih pisaca.)

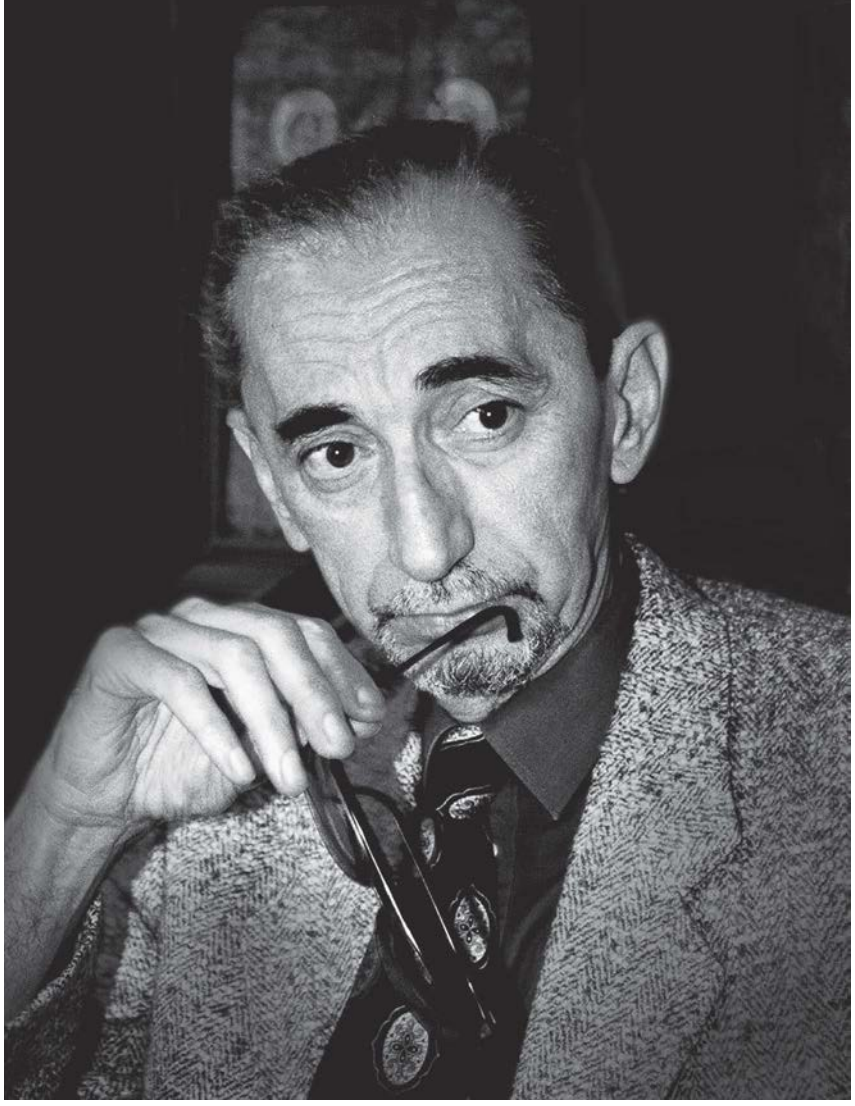

Nakon *Besnila*, međutim, ako izuzmemo dovršavanje *Zlatnog runa*, odnosno objavljivanje posljednja dva toma, najveći dio Pekićevog fikcijskog opusa nastavlja se na brazdu započetu *Besnilom*: tu, naravno, mislim na romane *1999.* i *Atlantida*. I tu je još i knjiga koja je u dobroj mjeri maketa i paradigma cijelog njegovog opusa, jedina Pekićeva knjiga priča: *Novi Jerusalim* (s podnaslovom *Gotska hronika*), prvi put objavljena u Nolitu 1988. godine.

Možda je to samo moje subjektivno osjećanje jer sam ja, u generacijskom ključu u kome zapravo pišem u ovom tekstu, najprije pročitao *Besnilo*, *1999.* i *Atlantidu*, a tek poslije Pekićeve romane iz šezdesetih i sedamdesetih, ali za mene je *Novi Jerusalim* zapravo karika koja spaja dvije struje Pekićevog romanesknog opusa. A unutar *Novog Jerusalima* je i jedna od najljepših beogradskih priča svih vremena i jedna od najboljih kratkih priča srpske književnosti uopšte i paradni primjer Pekićeve umjetnosti proze: *Svirač iz zlatnih vremena*. Na primjeru *Novog Jerusalima* mogao bi se napisati veliki esej o Pekićevom odnosu prema Danilu Kišu. Božo Koprivica je negdje već primijetio da je *Novi Jerusalim* nezamisliv bez *Enciklopedije mrtvih*. Kišovu ideju o zbirci priča koja istorijski obuhvata nekoliko hiljada godina, a geografski se prostire po cijelom svijetu Pekić programski usvaja. U središte cijelog tog kompleksa ubacuje jednu beogradsku priču ispripletenu s vlastitom biografijom. Ipak, Pekićev postupak bliži je Kišu iz *Jurija Goleca* i *Laute i ožiljaka* nego onom iz priče *Enciklopedija mrtvih*. Zanimljivo je da su i *Jurij Golec* i *Lauta i ožiljci* do posljednjeg trenutka trebali biti dio knjige *Enciklopedija mrtvih*, kao i da je epizodni lik *Jurija Goleca* – prisutan samo kao glas snimljen na telefonskoj sekretarici – Kišov prijatelj pisac sa londonskom adresom B.P. U svakom slučaju, u knjizi objavljenoj 1988. godine je i priča kojoj se najveći dio radnje dešava 1987. godine u Beogradu, koja govori o *bićima vazduha* (Pekić je bio Vodolija u horoskopu, a to je vazdušni znak) i koja se zove *Svirač iz zlatnih vremena*.

STRMINA MAKENZIJEVE

Kao i gotovo sva najveća i najsugestivnija umjetnička djela, *Svirač iz zlatnih vremena* je priča na arhetipsku temu, ali ukorijenjena u vrlo konkretne vremensko-prostorne koordinate. To je isto ono osjećanje koje je Maka Dizdara, recimo, navelo da napiše *Zapis o izvoru*, a Sergeja Aleksandroviča Jesenjina odvelo do *Crnog čovjeka*. Lakše je to zapravo naslutiti lirikom nego opisati u prozi.

Kad bismo to osjećanje banalizovali u svakodnevnu kolokvijalnu frazu moglo bi se reći da je to priča o iznevjeravanju mladalačkih ideala, o faustovskom prodavanju sopstvene duše i predstaračkom razočaranju spoznajom da je trampa bila pogrešna i da smo jeftino i budzašto prodali jedino vrijedno što smo imali. Tu arhetipsku situaciju, međutim, Pekić vješto i efektno kontekstualizuje u dileme sopstvene generacije u Beogradu nakon Drugog svjetskog rata. I zato je ta priča dvostruko katarzična. S jedne strane nas dira kao svaka dobra bajka ili mit, a s druge – konkretnom istorijskom tragedijom. Kaže se na jednom mjestu u *Sviraču iz zlatnih vremena* ovako: "Posmatrao sam ulicu kojom sam prolazio na putu do škole. Gimnazija se nalazila u Njegoševoj. Put strminom Makenzijeve bio je brži, ali smo išli Krunskom. Ne verujem zbog drvoreda koji nas je štitio od sunca i kiše. Pre će biti da je to bila jedna od retkih beogradskih ulica koja je preživela hitro prilagođavanje arhitekata novom dobu. U njoj smo se osećali u svom gradu, iza čijih je niskih, secesionističkih kuća bio tuđinski, ružan, neprijateljski." U vrijeme kad je Pekić pisao priču i u vrijeme kad je *Novi Jerusalim* prvi put objavljen, ulica koju on zove Krunska se zvala Proleterskih brigada. Sada se (opet) zove Krunska. Nezavisno, međutim, od čitaočevih ličnih političkih ili ideoloških preferencija, ono što je u ovom pasusu i ovoj priči najljudskije i najdirljivije jest neka čežnja za kontinuitetom u sopstvenom životu, čežnja koju nam možda i najkompletnije ostvaruju gradovi koje volimo i velika umjetnost. A umjetnost, koliko god bila velika, uvijek ima i kontekst u kome se prvi put usvaja. Danas kad je Pekićev opus zaokružen i kad se percipira sa sviješću o njegovoj cjelovitosti, ovako se prisjećam jedne specifične generacijske recepcije njegovog opusa. ¶

MUHAREM BAZDULJ

Izvodi iz dnevnika Borislava Pekića

Petak, 17. decembar 1982. godine

Krležina doživotna robija
(Osnov za esej o Krležinom ropstvu jednoj ideologiji)

Razmišljam o Krleži kao o zarobljeniku jedne ideje. Tačnije jedne ideologije. Jednog nižeg oblika ideje. Postavlja se sada pitanje da li je Krleža u deset do petnaest poslednjih godina svog života još uvek bio prinudni zarobljenik te ideje ili je već postao njen dobrovoljni zarobljenik. Nije li se on osećao onako kao što se oseća čovek koji je gotovo ceo svoj život proveo na robiji, a onda jednoga dana mu je saopšteno da je slobodan? Dakle nije li se osećao kao čovek koji u datom trenutku kao takav robijaš osetio da njegovo pravo jedino moguće mesto robija, te da je poželeo da s te robije ne izađe i da je sve učinio da zaista ne prođe kroz ta vrata koja su se za njega u jednom trenutku otvorila. I kao što taj vremešni, dugogodišnji robijaš sasvim dobro zna da ne poznaje svet van zatvorskih zidova, da se u njemu neće snaći, da ga u njemu čekaju opasnosti na koje nije navikao, nepredviđenosti i konfuzije kojih se grozi, tako je i Krleža pretpostavljam morao sumnjati u svoju sposobnost da se snađe u slobodnom svetu ideja i da ponovo iskoristi svoju zadobijenu duhovnu slobodu. To je jedan tragičan položaj. Ja verujem da je Krleža njega bio svestan i da njegova rastuća sardonija pri kraju života predstavlja u stvari kodirano saopštenje takvih osećanja.

Sa ocem Vojislavom 1940; u zatvoru u Nišu 1953; sa suprugom Ljiljanom u Veneciji 1961; uoči izlaska *Vremena čuda* 1964.

Moguće su i druge metafore njegovog nemogućeg položaja. Pronašla se jedna istina s kojom se kako tako živelo čitav svoj život. Onda se pokazalo da je ta istina lažna. Na zalasku života, na ruinama jedne ideje kojoj je čovek posvetio čitav svoj život, ali što je još bitnije svoju umetnost, svestan da je upravo ta ideja i ta lažna istina, ta zabluda, ta ideologija, uništila najveće vrednosti njegove umetnosti, sprečila ga da postane ono što bi u svetu umetnosti svakako bez nje bio, saznanje svega toga, tragično je za jednoga pisca. Poći ponovno u duhovni svet na tom zalasku života i tražiti nove istine i nove ideje svakako je prevazilazilo njegove snage. To je dano samo malom broju ljudi čija snaga duhovna prelazi Krležinu duhovnu snagu.

Uostalom Krleža nikada nije bio mislilac u onom smislu u kome je to bio Dostojevski. Krleža je bio čovek empirije, čovek realnosti i čovek politike. Ako se čovek u ravni politike, u ravni tzv. realnog života razočara u jednu ideju, on najčešće prelazi u neke suprotne ideje za šta Krleži ne samo da je nedostajalo snage, nego je on bio suviše inteligentan da bi u takvom jednom preobratu tražio neko opravdanje, odnosno neku ravnotežu, za svoju staru zabludu.

Ali zašto je onda ostao, bar na izgled, veran idejama za koje je bilo očito da ih je napustio, odnosno da u više njih nema poverenja. To ostaje kao pitanje koje će večno mučiti istražioce Krležinog dela. Da li je moguće da je njegovo ćutanje bilo neka vrsta perverznog samokažnjavanja, cinizma koji se okrenuo i okretao protiv njega samog? Da li je moguće da je njegovo ćutanje i njegovo pristajanje, njegova solidarnost sa idejom koja je za njega već bila mrtva, u najmanju ruku ovakva realizacija te ideje, da li je dakle moguće da je njegovo ćutanje bilo tek konformizam? Ja lično ne verujem. Lično ne verujem zbog toga što, premda u načinu Krležinog života i u njegovoj naklonosti prema izvesnim udobnostima tog života ima za to izvesnih razloga. Ja ne verujem da su oni dovoljno jaki da bi jednog Krležu držali u dobrovoljnom zarobljeništvu jedne ideje, a da za to ne postoje i neki dublji razlozi. Da li je moguće da se on u krajnjoj konzekvenci u samu ideju socijalizma nije razočarao nego u njenu balkansku varijantu, u balkansku varijantu njene realizacije? U tom slučaju njegova taktika, njegovo ponašanje i njegovo ćutanje bila bi paradoksalno velika žrtva koja se podnosi za tu ideju da se ona u toj njenoj kompromitovanoj varijanti ne bi još više kompromitovala njegovim istupima.

On je morao znati da iskoračenje iz ovakve ideologije kao što su sami marksisti i komunisti, pripadnici realnog socijalizma uvek tvrdili, samo malo iskoračenje ume lagano da vodi u potpunu herezu. On je suštinski čak i onda kada je bio vernik bio u stvari heretik. Sa njegovom verom hereza je spojena isto onako kao što je dobro i zlo, đavo i Bog, kao što su spojeni u nekim teozofskim sistemima, dakle ta bipolarnost njegova, crno i tamno dato u jednoj dimenziji u jednom planu bila je oduvek karakteristika Krležina. Krleža je jedan od onih eklatantnih primera humaniste na koje se obara Berđajev, čak i bez obzira što bi mogao imati izvesnih olakšica kao pobunjenik ili heretik. Jer njegov humanizam baziran je na totalnom i apsolutnom preziru

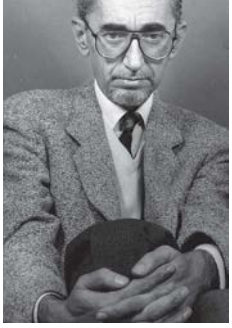

čoveka. Ima malo pisaca u nas koji je o čoveku i o njegovoj planetarnoj avanturi koji se zove istorija izrekao tako oštrih i tako neumoljivih reči gnušanja, prezira i beznadežnosti.

(Jedna ispravka koja se i tiče Krleže. Nije tačno da najveći broj ljudi koji se razočaraju u jednu ideologiju pristupaju nekoj drugoj, veoma često sasvim suprotnoj. Najveći broj ljudi koji se u jednu ideologiju razočaravaju ostaju u stvari u njenim okvirima, pokušavajući da bilo na koji drugi način nađu alibi za ovakvu izdaju svog osećanja da su bili u zabludi i da su u zabludi i sada. Za napuštanje, javno napuštanje, jedne ideologije potrebno je mnogo ne samo unutrašnje, duševne već i izvesne građanske hrabrosti, jer su često posledice vrlo opasne za takvu vrstu ljudi. Dakle ono što sam rekao o Krleži nije u stvari tačno. Kad čovekov život ispunjava ideologija, a ne neki viši duhovni sistem, neko misaono, filosofsko saznanje o svetu, onda je mogućno, čak i ako se čovek u tu ideologiju razočara da se ponaša kao da se nije razočarao i da deluje u ime njeno i za nju. Ako se čovek međutim razočara u višu ideju, u jedan misaoni sistem kome je pripadao, nije nikada i nipošto moguće da još uvek ostane u njegovom okviru. Onda tada mora da traži neki drugi, on je tada prosto izbačen u svet ideja da traži nešto što će zameniti njegove razorene misli i naći nov smisao za svoje postojanje. To je ogromna razlika između ljudi koji su ideolozi i ljudi koji su mislioci. Krleža je bio onaj prvi. Zbog toga je mogao da ostane u okvirima svoje razorene ideje i da ne bude prinuđen da izađe iz zatvora čiji su se zidovi oko njega svuda već bili srušili.)

fotografije iz porodične arhive

Ovo bi moglo biti osnova za jedan esej o Krleži.

Sreda, 30. mart 1983. godine

Istorija u obliku metka

Moja najveća osveta je u tome što me nikada nisu uspeli primorati da ih mrzim. Prezira je bilo. Prezir je bio moja pobeda, ali taj prezir bio je i moj poraz. Jer su me na taj prezir oni naterali i time stvarali situacije u kojima sam bio primoran da prezirem i sebe. Bez obzira na sve teškoće, nevolje, neprilike, nepravde, gimnazijski teror 1945–1948, robije, primoravanje na ćutanje i građansko i umetničko, nepravde što mi se nanose u javnom životu, u kome da bih bio ovo što jesam, da bih opstojao, zapravo moram ulagati višestruko više napora od ljudi bez moje prošlosti. Čitava jedna godina bez pasoša, i nasilno odvajanje od porodice, političke intrige koje su mi skinule četiri ugovorene knjige, uvrede, besprimerna čekanja pred vratima PEN kluba, prisilna emigracija u kojoj se nalazim, bez obzira na to, ja sam prema uzrocima svojih nesreća uvek uspevao zadržati jedan podrugljiv stav, u kome je bilo obilno mesta i za podrugljivost na sopstveni račun. Ja sam uvek na istoriju gledao kao na metak koji ide na mene, on i jeste metak koji ide na čoveka i koji se od drugih metaka razlikuje samo po tome što promašiti ne može. Pitanje je samo hoće li vas taj metak okrznuti, raniti lakše ili teže, obogaljiti za čitav život ili ubiti.

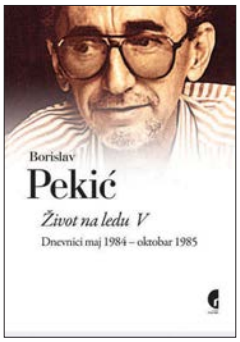

Ponedeljak, 6. juni 1983. godine

O moralnoj nezavisnosti

Ako dopustim da po povratku budem vraćen u histerično i duhovno infaustno stanje iz koga sam pobegao, ako dopustim da me tuđa histerična stanja kao nekada opet zarobe, a tuđi ciljevi koji i načelno mogu biti i moji, ali u nevreme, tuđi projekti opet sebi podrede, onda je moj povratak odlazak u duhovnu, moralnu, pa možda i fizičku smrt. Ja znam da je stacioniranje u Dubrovniku pokušaj da se ta proba odloži i modelira i da je to uprkos beogradskoj zagađenoj klimi, onoj stvarnoj mislim ne duhovnoj, kukavičluk. Ali se nadam da već i to što ne nudim sebi alibi već uočavam gde je moj pravi problem, da to predstavlja dobru bazu za odbranu. Neću izbegavati da učinim ništa na šta me upućuje moj moral, ma mi to i štetu nanosilo, ma koliko me to koštalo. Ali neću dopustiti da mi značenje, obim ili momenat ispoljavanja određuju drugi, ma koliko me i to koštalo.

U Jugoslaviji je sada u toku novo duhovno, moralno i političko buđenje, ko zna koje po redu, pored onog od 1948. i od 1968, da spomenem samo ova dva, bilo pa prošlo. To je lepo za one koji se tek sada bude i oni su dužni da to vlastito buđenje dovedu do vlastitog kraja. Lično nikada nisam spavao, pa se nemam šta ni buditi. Spreman sam da tome dam podršku, ali ne i saradnju. Spreman sam da branim ljudska prava, ali ne i ljudska mišljenja. Da branim svačije pravo na mišljenje, ali ne i svako mišljenje. Zajedničke akcije u okvirima Ustava kako ga ja shvatam, akcije na moralnom, duhovnom, idejnom, kulturnom planu dolaze u obzir isključivo s ograničenim brojem ljudi, i to ljudi od apsolutnog poverenja, koji dele moja bazična uverenja. Sve ostalo može se pratiti s blagonaklonošću, dati se tome moralna podrška, ali se s time ne može sarađivati, u tome se ne sme učestvovati. Sem u krajnjim slučajevima za koje ne vidim u čemu bi se mogli sastojati. Zajedničke peticije se više neće potpisivati. Ako imam protivu čega da protestujem, činiću to sam pismom ili na drugi način i na način koji meni odgovara, s argumentima koji su moji, s idejama koje su moje, i s posledicama koje mogu da padnu samo na mene.

Sit sam kolektivnog morala, kolektivnih činova i kolektivnih zabluda. Vraćam se svom moralu, svojim činovima i svojim zabludama. Međusobno podupiranje pomaže jedino slabima. Mogu ih podupirati, ali mi njihova potpora ne treba. Gide i Nietzsche bar ovde su bili u pravu. Priznajem da je ovo stanovište sebično, ali želim da broj stvari zbog kojih bih se na samrti morao izvinjavati bude što manji. Pogotovo ne želim da provedem ostatak života u objašnjenju njegovog prvog dela, u izvinjavanju njegovih zabluda i opravdavanju njegovih grešaka.

»

Ponedeljak, 11. jul 1983. godine

Sloboda ili benzin
(jugoslovenska kriza uslova privređivanja ili duha)

Retko kada je od početka te tzv. krize ili kako komunisti vole da kažu složene situacije, retko kada je dolazio neko iz Beograda a da ovu situaciju nije nazvao, između ostalog, uz sve lamentacije još i ponižavajućom. Kad god sam pokušavao, i dok sam bio u Beogradu, da toj krizi bar u pogledu njenog uticaja na način života tamo dam neke proporcije i ukažem na to da uprkos svemu sada se živi, bar najveći broj ljudi u krugu u kome se ja krećem, bolje nego što se živelo ranije i da sve te neprilike, tehničke neprilike s kojima se ljudi suočavaju u Beogradu, tu i tamo nedostatak svetla, ovde nedostatak benzina, tamo nedostatak šećera ili ulja, u poređenju s onim kroz šta smo mi prošli 1945. do kasnih pedesetih godina nije zapravo ništa i da je trivijalno, da su te sve nestašice u stvari i sve te tegobe trivijalne, čak i uzimajući u obzir to da čovek ima pravo da posle toliko godina posle rata takvu krizu i takvo stanje ne očekuje. Dakle uzimajući u obzir i takvu jednu primedbu, uvek su mi kazali: "Tebi je lako. Ti ne živiš ovde. Ti ne znaš." Međutim, ja sam znao. Ja ako sad ne živim tamo, ja sam živeo onda kada je znatno bilo teže. Ali onda, tada, kada sam ja tamo živeo, a mislim na period od 1945. pa do početka ili sredine pedesetih, onda nama nije bilo bitno što nam je nedostajao šećer, nije bilo bitno što nam je nedostajao benzin, nije bilo bitno što nam je nedostajalo ništa od ovih potreba koje danas ljudima nedostaju. Mi nismo imali slobode i ona nam je jedina trebala. Bojim se da danas ljudi čak i kada bi slobodu dobili, tražili bi pored nje i s vrh nje još i nešto više – benzina. Ili još jedna teža pretpostavka. Ako bi ih pitali šta bi rađe slobodu ili benzin, bojim se da bi se dobar deo opredelio za benzin.

Sa Matijom Bećkovićem...

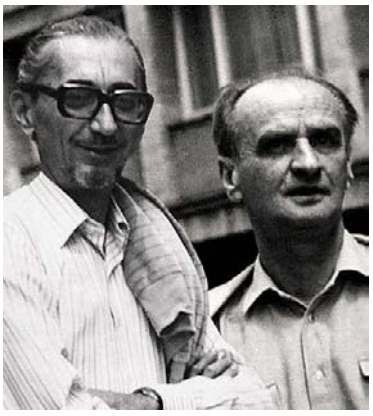

Mihizom...

Mirkom Kovačem...

Utorak, 2. januar 1984. godine

Pisac kao antagonist

Mi nemamo pisce koji bi kao George Orwell pošteno i otvoreno pisali o svom narodu. George Orwell, a i mnogi drugi Englezi, a da nisu tek Irci, koji kao Shaw govore engleskim jezikom samo da bi Engleze ismejali. Njegovih 76 ogleda pod zajedničkim naslovom *As I Please* u socijalističkom *Tribunu*, uzor su kritičke žurnalistike. Nemamo ih bar danas. Nekada smo ih imali, kao na primer – Krležu. Premda, istini za volju, ovaj je više bio zainteresovan za klasne osebujnosti hrvatske buržoazije, nego za hrvatske nacionalne osobine i "modele etničke" i etičke. Tu i tamo, neizbežno je morao pisati o svim Hrvatima, pa ih sve i povrediti. Leva književnost gledana u celini nije bila zainteresovana za narod, jer se on, izvan realnih klasa, javljao za nju kao idealistička apstrakcija, u najboljem slučaju kao izmišljotina buržoaske propagande u cilju maskiranja eksploatacije. On je kao i komunisti, koji su se na narod najviše pozivali, ali ga nisu videli kao Celinu, pa narodne osobine nisu za njih mogle ni postojati. Ukratko oni su videli srpsko seljaštvo, srpsku radničku klasu ukoliko je postojala, i srpsku buržoaziju. Ali srpski narod nisu videli. I Orwell naravno kao levičar, premda ne i marksista, često polazi od klasnih razlika, ali preko njih stiže i do nekih opštih osobina rase.

Mi Srbi nikad nismo imali jednog Krležu, pa ni Orwella, Manna, Koestlera, Sartrea, Solženjicina. I to se oseća u ravnodušnosti naših pisaca i njihovih dela prema najbolnijim traumama i zagonetkama vremena. A i oni koji misle da se njima bave, klize po površini, po političkom prividu (refleksiji) tih trauma i tih zagonetki.

Savremeni srpski pisci još traže svoje čitaoce. A tada je taj posao nespojiv sa njegovim – vređanjem. Kad od nekog očekujete pažnju, nije mudro početi sa time što ćete mu reći šta vam se sve na njemu ne dopada.

Tek kad pisci u narodu prestanu gledati samo čitaoce od kojih se živi i kome treba neprestano antišambrirati, dobiće šansu da o svom narodu kažu i neku neprijatnu istinu.

Četvrtak, 3. maj 1984. godine

Smeh kao samoodbrana
(Analiza jedne uspomene iz 1945-ih godina)

Mi se nismo plašili komunista ni režima čak ni posle 1946. godine i februarske "defašizacije" koja je u Trećoj muškoj gimnaziji naročito pokazala do kakvih divljačnosti može da dovede ideologija koju razum prestaje da kontroliše. Šok je učinio da ujedinimo samoodbranu stvaranjem Saveza demokratske omladine Jugoslavije, koji je nastao 1948. godine spajanjem nezavisnih ilegalnih grupa što su već uveliko radile od 1945. godine, svaka za sebe, ali bez nekih spektakularnih rezultata više u smislu očuvanja dostojanstva i psihološke samozaštite

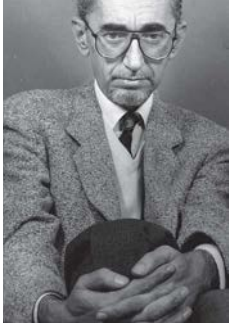

savesti. No i dalje se ničega nismo plašili. Ja verujem da je osnovni razlog bilo opšte raspoloženje u gimnaziji većine učenika koje je išlo u našu korist ili činjenica da smo živeli van gimnazije u dobro izolovanim enklavama, u kojima se brutalnosti i stvarnosti jednostavno nisu osećale, odnosno ako su se i osećale one su se putem jednog naročitog mehanizma pretvarale u izvore smeha.

Naše najsnažnije oružje bilo je zapravo taj smeh, prezir i poruga. Mi se komunista nismo plašili, mi smo im se smejali. Aktivisti SKOJ-a, sumanuto, fanatično, obavljali su svoje dužnosti, ali i lišeni i našeg razumevanja i našeg poštovanja, a šta je njima očevidno najviše smetalo našeg straha, jer su se oni već tada osećali kao nosioci istorije i bili prosto u neverici kako je mogućno da ih se ni u tom pogledu ljudi niti plaše niti ih kao takve osećaju. Oni su bili u stvari za nas nepresušan izvor anegdota i viceva i o njima se na jedan srećan način spajala ideološka klasna netrpeljivost sa prezirom prema – provinciji, jer je najveći njihov broj dolazio iz te mutne provincije i provincijski se ponašao, provincijski mislio.

Osećaj ugroženosti koji bi izazvao bojazan i mogao se pretvoriti u jedan permanentan razoružavajući strah, javljao se samo sporadično u vreme nekakvih izuzetnih kampanja kao što je na

Žikom Pavlovićem fotografije iz porodične arhive

primer kampanja za odlazak na "dobrovoljne radove", pri čemu taj strah i bojazan je i mene obuhvatao, jer ja sam spadao u one koji je želeo da na dobrovoljne radove ide i da na taj način izbije oružje iz ruke komunistima da samo oni žele dobro, i da žele napredak ovoj zemlji. Ali on je neprestano bio i nesvesno prisutan u našim roditeljima koji su bolje poznavali istorijsku prirodu komunizma, uostalom komunizam je za tih nekoliko godina nakon takozvanog oslobođenja već izgradio svoju bazu i mi smo već iskusili mnoge njegove teorijske osnove na najgori od svih mogućih načina.

Strah kao neko stalno stanje nije se javio ni kada su mnogi od nas već duboko ušli u aktivnu kontrarevoluciju, pa ni onda kada nam je svima bilo jasno da ćemo biti pohapšeni. Mislim da sam prvi stvaran strah osetio tek prilikom hapšenja. On se kasnije izgubio. Valjalo je pametno misliti, biti koncentrisan, stvoriti jednu čitavu odbrambenu strategiju zasnovanu na laži i za neka strahovanja, za besane noći, za to tonjenje u besputnu neizvesnost, prosto nije bilo vremena.

Na robiji je bilo svega i svačega, i čamotinje, i tuge, i ljutnje, i razočarenja, i žaljenja što se uopšte dospelo na robiju, ali nikada stvarnog straha.

Čini mi se da je on nastao tek onda kada sam ušao u javnost i poverovao, potpuno pogrešno, da imam nešto važnije da štitim od svog integriteta i svoje savesti.

Strah je tada samo zamenio moju mladost koja je iščezavala.

Petak, 12. oktobar 1984. godine

Trideset dana u čistilištu

– jedan mali uvod u sećanje na moj boravak u Beogradu od 10. oktobra do 10. novembra

Čistilište je mesto gde duše odlaze kad se ne zna gde stvarno pripadaju. Nije to još ni raj ni pakao, to je ničije, brisano polje između privida jednog života i stvarnosti drugog u kome nas muči neizvesnost.

Moj boravak u Beogradu bio je život u čistilištu, u limbu.

Ovde ga dajem po sećanju, ukoliko i ono nije poremećeno koliko sam tamo mislio da je moja pamet.

Opšti utisak je boravak u zajednici koja permanentno održava sesije psihodrame. Sesije su uvek iste i sadržaj psihodrame uvek jednak. Ali terapija očigledno ne uspeva. Pacijentima je sve gore. Ispovesti ne postižu svrhu. One samo učvršćuju bolesnika u formi ludila koja je izabrana.

Raspadanje za koje sam do sada mislio da je tek moralnog, mentalnog i nervnog tipa, postaje najzad i biološko.

Ljudi su naglo ostareli, gube fizičku orijentaciju, pokreti su im nekontrolisani, čula zarđala ili fiksirana *samo* na vlastite opsesije.

Logoreja je šizofrena. Ona više ne izražava potrebu da se što više iskaže, nego da se pravi što veća buka. Buka je alibi za stvarnost. Stvarnost koja se odbija i u tom odbijanju prihvata u stvari na neki mazohistički način. Stvarnost se u međuvremenu takođe raspada.

Iz zemlje izlazi prljavština, upravo onakva prljavština čiji šum čujem u ovom trenutku iznad sebe u stanu gospođe Ryan. Ta prljavština izvesno vreme bila je pseudo- civilizacijom saterana pod koru. Ona ima metafizički karakter. Sve je prljavo i sivo, kao kod mrtvaca koji je tek počeo da se putrifikuje. Od automobila do ljudi, od kućnih fasada do jesenjeg pejzaža. Samo je nebo ovih dana bilo plavo. Kao osveta stvarno nedodirljive prirode.

Iz zemlje, iz pramulja, izlaze horde ljudi gruba lica i nekontrolisanih glasova koji lutaju gradom naoružani očigledno jedino – instinktom preživljavanja.

Smrt visi u vazduhu. Ubistva su tu, samo ih se treba setiti.

Osetio sam se kao nekad 1944. godine kad se govorilo da dolaze Rusi.

Šta će sada doći niko ne zna.

Neizvesnost je u pogledu budućnosti razornija od izvesnosti u pogledu nesrećne sadašnjice i nesrećne prošlosti.

Idemo li prema rumunizaciji, sovjetizaciji, vijetnamizaciji, amerikanizaciji, polandizaciji? Prema čemu?

Očigledno je: Bedu s idealima može izmiriti samo Sila. Bedu sa Silom – samo Ideali. Ali ko će izmiriti Ideale sa Silom. Sila?

Naša 1984. je na pola puta od prave. I Beda i Sila nisu totalne. Ali seme je tu. ¶

Odlomke iz Pekićevih dela objavljujemo zahvaljujući ljubaznosti Ljiljane Pekić

Niko se ne može sakriti

Gospel bluzer Blajnd Vili Džonson jedan je od najvećih umetnika u popularnoj muzici. Za razliku od svog savremenika Roberta Džonsona, za njega se pouzdano zna da nije prodao dušu đavolu, nego dobrom bogu, pa se uveliko priča da će vaskrsnuti jednog septembra, možda baš na 70. godišnjicu odlaska. Kroz dolinu muka, sledeći svetlo u sebi – njegova ostavština osnova je svega pozitivnog u rokenrolu

Te godine završio se Drugi svetski rat, svakako najveće intelektualno dostignuće civilizacije u kojoj živimo i njena najrečitija paradigma. Tog leta pala je teška kiša nad Teksasom, prekasno da ugasi požar koji je krajem avgusta uništio kuću od dasaka na kraju gradića Beomont, dom slepog uličnog propovednika i gospel-bluz pevača Blajnda Vilija Džonsona. Kiša je pala ipak na vreme da ga ubije – kako nije imao drugi krov nad glavom, sveštenik sa izgorelom gitarom spavao je danima pod vedrim nebom, na zgarištu, dok ga mokrog i smočenog nije ubilo zapaljenje pluća. Drugi kažu malarija, ali jedino sigurno jeste ono što je njegova tadašnja žena saopštila nekom mladom istoričaru mnogo godina kasnije – kad se razboleo, bolnica nije htela da ga primi jer je bio crnac. 18. septembra 1945. godine to se nije lečilo.

Navodno je svojevremeno rekao: "Pevanje i prosjačenje su jedine dve stvari koje slep čovek može da radi, ako hoće časno da živi." Blajnd Vili je namerno proveo na ulici veći deo života, susrećući se sa ljudima, ona mu je bila jedini pravi stejdž, na njoj je prošao sve tesne puteve života i tamo je ostavio svoje dirljive putokaze koji su vodili kroz veru.

MUZIKA ISTINE

Robi Robertson u čuvenom citatu iz knjige *Tajanstveni voz* Greila Markusa kaže sledeće: "Jug je jedina oblast gde sam bio, u kojoj – kad se voziš putem noću – stalno čuješ muziku iz daljine. Ne znam da li to dolazi od ljudi ili iz vazduha, ali muzika tamo živi, tamo je ukorenjena."

To je oblast u kojoj je svojevremeno rastao mali Vili, koga zatičemo kako već sa pet godina izjavljuje da će kad poraste biti sveštenik, i u isto vreme pravi svoju prvu gitaru. Sa sedam godina gubi vid kad mu maćeha zaspe oči kiselinom, slučajno ili

namerno, tokom ili posle jedne porodične tuče sa njegovim ocem. Na prvi znak talenta, isti otac ga potom vodi i ostavlja da peva na ulici, s nadom da će eventualno zaraditi neki dolar. Njegov omiljeni stil bio je, već tada, sviranje džepnim nožićem.

Ova teška tehnika bila je i te kako poznata, ali je zahtevala visoku spretnost, zauzvrat dajući snažnu ekspresivnost i držeći intenzivan ritam – upravo ono što je Blajnd Vili svakako želeo: reski zvuk okidanja žice oštrim metalom bio je razorni kontrapunkt njegovom dubokom glasu kojim je propovedao kroz pesmu. Zajedno, morali su delovati uživo kao da te grom neprestano drma, a onda ti se lično neko sa neba obrati.

Vili, naime, nije želeo da bude bluzer; bluzeri su za njega bili neodgovorni vagabundi, sebi je namenio misiju veću od muzike. Da prizove ljude istini, i samo istini.

MUKE ĆE USKORO BITI GOTOVE

Bio je korak bliže tom cilju kad je postao baptistički sveštenik – pažljivo je birao pesme među najstarijim crnačkim spiritualima i gospel standardima, dodajući svoje. Pevajući često sa svojom aktuelnom ženom – Vili B. Haris, pa potom Andželine Džonson – uvek i samo po ulicama gradova, Blajnd Vili brzo je izgradio reputaciju koja je stizala pre njega.

Ona je delimično nastala zbog njegove hipnotičke, opasne uverljivosti u interpretiranju biblijskih tema uživo, ali i zbog savršenog umeća *bottleneck* sviranja gitare, kao i neverovatnog, pomalo odranog vokala, tzv. "lažnog basa". U duhu propovednika, Blajnd Vili javno je oživljavao neke osnovne hrišćanske priče igrajući ih na uglu ulice kao da se dešavaju tad i tu, u okolišu teksaškog podgrađa. Možemo samo zamisliti kakvo je strahopoštovanje moglo obuzeti prostog crnog radnika sa polja kad bi u centru svog gradića ugledao ovog verskog čoveka kako označen slepoćom baje gitarskim žicama, dok kao vlasnik neopisivo moćnog glasa ispevava te reči kao da su zapovesti. O da, crni ljudi su vrlo dobro znali o čemu se tu radi – o tome da su mnogo grešili i da sledi kazna, ako se ne poprave. Blajnd Vili je bio tu da ih uplaši i povede za ruku ka spasenju, sve urličući "Muke će uskoro biti gotove" ("Trouble Soon Be Over").

No, jednaka je atrakcija bio duel sa ženskim glasom, koji je dodavao na tenziji i dinamici, a u nekim slučajevima i vodio pesmu u dotad nepoznatom pravcu. Ova gospel praksa uključivanja pratećih ženskih vokala nije bila nepoznata kod putujućih propovednika, ali činjenica da je bar jedna od dve njegove poznate supruge snimala sa njim, daje nam drugačiji uvid u realnost Blajnd Vilijevog pristupa svojoj umetnosti. Naime, u njegovim zabeleženim pesmama žena je često potpuno *ravnopravna učesnica* – tako nam snimci na kojima se ona pojavljuje ostavlja snažan utisak izjednačenosti sa glavnim pevačem, kao da će se pesma srušiti bez potpore u jednako jakom ženskom glasu. Činjenica je da je Blajnd Vili, prva ulična zvezda i verski čovek sa pop misijom, kroz svoju umetnost tretirao ženu kao ravnopravnu u prenošenju osećanja i poruke.

Verovatno ga zato danas čujemo glasnije nego ikad.

JEDNA PESMA, JEDAN DOLAR

Dvadesete godine su bile godine kad su se prvi put individualni glasovi nekih ljudi probili kroz snimljenu muziku do miliona. Blajnd Vili je prvi put snimao za Kolumbija rekords 1927. za uobičajeni jednokratni honorar od 25 dolara, a onda će do 1930, u Dalasu, Atlanti i Nju Orleansu, na pet sesija ukupno zabeležiti 29 pesama – slučajno ili ne, to je tačno onaj isti broj koji će kasnije snimiti navodno ukleti Robert Džonson. Kao i Robertovi, Blajnd Vilijevi snimci čine jednu dovršenu viziju sveta i mitološku osnovu budućeg rokenrola – ovog puta onu koja naslućuje da posle svakog greha može postojati iskupljenje.

Svi njegovi singlovi bili su manji ili veći hitovi "rasne" muzike, uz više ponovljenih reizdanja. Čak i u vremenima potonje ekonomske krize, kad je došlo do oseke u izdavaštvu vinilnih ploča na 78 obrtaja, njegove su se dobro prodavale kod bele publike, te je nejasno zašto ga velika Kolumbija nije angažovala za još neko snimanje, kao najuspešnijeg izvođača uličnih gospela. Umesto toga, uvek siromašni Blajnd Vili i dalje je ćoškario po teksaškim gradićima, kao nešto između koncertne atrakcije i *freak showa*, još jedan čudak u dobu punom čudaka koji su pisali ranu istoriju popularne kulture.

Ponovo je otkriven tek kad je 1952. njegova numera intrigantno savremenog ritma – *John The Revalator* – zasijala u moru starih singlova koje je Hari Smit skupio za *American Folk Music*, jednu od najuticajnijih antologija svih vremena. Konačno prepoznavanje nastupilo je sa prvom kompilacijom njegovih snimaka, pod imenom Blajnd Vili Džonson (1957, Folkvejs), ploči koja je definitivno vratila svetu ovog velikog pop proroka, baš na vreme da ga Dilan skine.

SAMO MOJA KRIVICA

Mnogo toga nejasnog, netačnog, izmišljenog, nemogućeg i apokrifnog može se pročitati o Blajnd Vili Džonsonu svuda, pa i u ovom tekstu. Kao da je i sam došao iz neke zaturene biblijske priče, živeo kao udaljena enigma i delio sudbinu mnogih crnja koji su opasno svirali gitaru u svetu napravljenom za belca – osim muzike, koju je eksploatisala naravno striktno belačka muzička industrija, bilo mu je suđeno da privatno ostane nezabeležen. O njemu skoro da nema pouzdanih pisanih tragova i dokumenata, ostala je samo jedna fotografija, isto kao i u slučaju Roberta Džonsona – obojici je bio poklonjen samo jedan jedini pogled iz budućnosti, u kojoj se mi zalud pitamo ko je bio taj neverovatni umetnik. Ne znamo koliko se puta ženio, koliko je dece imao, gde je sve nastupao, kao i kako je sastavljao kraj s krajem. Ne znamo kako je naučio da svira gitaru na način na koji to skoro niko u Teksasu nije radio, kako je razvio svoje jedinstvene veštine i uklopio ih u novu, modernu viziju *muzike sa porukom*. Ne znamo zasigurno kako je provodio dane i zašto su »

ga izdavačke kuće prepustile sudbini ruralne anonimnosti posle 1930.

Ali kad Džek Vajt nastupa u Lone Star državi, on počinje koncert rečima: "Dobro je biti u Teksasu, gde je rođen Blajnd Vili Džonson." Kad slušate Boba Dilana, Led Cepelin ili Erika Kleptona, znate da su oni izvodili pesme iz zaostavštine Blajnd Vilija kao da su samo jevanđelje. Uostalom, pogledajte sudbinu njegovih prvih zabeleženih snimaka, koje je ostavio za sobom jednog dalekog dana godine 1927: *Nobody's Fault But Mine* obradili su Led Cepelin, Erik Klepton je isto uradio sa *Motherless Children*, Bob Dilan je pretvorio *Jesus Make Up My Dying Bed* u svoju *In My Time of Dying* na debi albumu, a Cepelini su je potom uzdigli na neslućeni nivo na *Physical Grafitti*, dok su *If I Had My Way I'd Tear the Building Down* izvodili svi živi, od Grejtful Ded do Stejpl Singers. Blajnd Vili pisao je svoju Bibliju na ulicama dubokog Juga, ne znajući da će ona jednog dana zaista biti Biblija još neizmišljene popularne muzike.

Ključna mitska priča koja opisuje njegovo mesto na ovom svetu, vezana je baš za jedno izvođenje *If I Had My Way I'd Tear The Building Down*: navodno je Blajnd Vili uhapšen kad je suviše uverljivo pevao tu pesmu ispred sudnice u Nju Orleansu. Mada tekst govori o Samsonu i Dalili, dežurnom policajcu se učinio nekako previše savremen, pa je priveo pevača, da ne pokrene masu da udari na instituciju iza njega. Čak i ako ta storija nije sasvim tačna, ovo je svakako jedan od najranijih rokenrol događaja.

Blajnd Vili je pevao svoju istinu i snosio njene posledice, jer je verovao da se sakriti niko ne može. Nastupanje i rad sa živim ljudima bili su njegov životni poziv – prisećaju ga se širom Amerike kako se tokom Drugog svetskog rata pojavljivao ispred trošnih hramova i solidno izgrađenih crkava, ali i na radio-stanicama, jednom prilikom u Korpus Kristiju posvećujući pesmu posadama nemačkih podmornica, sa porukom tipa: "Niko se ne može sakriti od Boga". Kad je možda pomislio da je konačno našao mir pod zvezdanim nebom, sahranjen je na groblju za siromašne u Beomontu, groblju koje više ne postoji, ali i groblju sa kojeg je voda iz obližnje reke često znala da nosi sanduke... Niko se ne može sakriti.

I VANZEMALJCI IMAJU DUŠU

Postoji samo jedna bluz pesma koju smo poslali vanzemaljcima kao pozdrav, na zlatnom disku koga nosi Vojadžer 1, lansiran 1977. i još uvek na putu sa one strane Sunčevog sistema. To je *Dark Was the Night, Cold Was the Ground*, na kojoj Blajnd Vili Džonson doseže svoj vanvremenski vrhunac zapevajući nerazgovetno uz titranje žica – pesma za koju upućeni tvrde da u prvom licu proživljava iskustvo Isusa dok ga razapinju.

Verovatno niko nikad nije bio tako usamljen kao Isus u tom trenutku, pa je jasno zašto je ova večna muzička tema bila oslonac Raju Kuderu da komponuje nezaboravnu instrumentalnu muziku za *Pariz, Teksas*, filmsku studiju Vima Vendersa o usamljenosti čoveka. Činjenica da smo jedan od najdubljih izraza čovekove svesti o sopstvenoj majušnosti poslali u svemir, možda govori da i za nas ima nade.

Blajnd Vili Džonson svakako je verovao da nade uvek ima, za svakog.

Samo je treba tražiti i zahtevati od sebe, i nikad ne prestati pitati se koji odgovor je pravi.

Ili, kao što je rekao sa mudrošću teškom hiljadu godina, u svojoj verovatno poslednjoj snimljenoj pesmi:

"I've traveled in different countries,
I've traveled foreign lands
I've found nobody to tell me,
what is the soul of a man"
(*Soul of a man*) ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

Tajne

Ne znam da li ova zemlja utiče na mene, ali postajem fatalista. Detaljno sam svoju teoriju izložio trojici drugara s kojima igram belot. Oni misle da sam lud. Između dve partije, vodim duge diskusije s njima. Pročitao sam im više delova iz svoje knjige. Bio sam uveren da će mi aplaudirati, da će me podsticati da nastavim da pišem. Oni, međutim, nisu razumeli ni jednu jedinu reč od onoga što sam im govorio, kao što im nikako nije jasno zašto razbijam glavu radeći na nečemu kao što je teorija revolucije. Ne žele reč da čuju o tome. Sve biva utoliko zanimljivije što je reč o radnicima, seljacima i nezaposlenim tipovima.

Gonkur (Goncourt) je najprestižnija književna nagrada u Francuskoj, ali pored onog "glavnog", i tih Gonkura ima raznih, među inim postoji i svojevrsni "gimnazijski Gonkur", to jest, nagrada koju svake godine dodeljuju učenici francuskih gimnazija. Ophrvan iskustvenim kulturpesimizmom, ili možda tek realizmom, čovek bi nekako očekivao da nagrada koju dodeljuje naša *postpismena* mladunčad, zatelebana u fejsbuke i mobilne telefone, ode nekom, šta znam, "uzbudljivom" štivu o ljubavnom životu androida na nekom Saturnovom mesecu, ali gle: pre samo koju godinu, francuska je đačad za knjigu sezone proglasila vrlo obiman roman koji se dešava u Parizu početkom šezdesetih godina dvadesetog veka, i gde se više govori o Sartru i Kamiju (qui?!), načelima revolucije i turobnim životima imigranata iz egzotičnih zemalja neizgovorivih imena sa one strane Gvozdene zavese, nego o bilo čemu za šta biste se mogli pobojati da naše naslednike na Zemlji jedino zanima. Dakle, možda i ima nade da se nećemo tako brzo i tako potpuno vratiti u varvarstvo...

Ozbiljno govoreći, Žan-Mišel Genasija (Jean-Michel Guenassia) jedan je od

šahovske jazbine

Ovo je bildunsroman smešten u najuzbudljiviju epohu na najboljem mestu, sav u dimu džeza i rokenrola, sav u rasprama egzistencijalizma, komunizma i katolicizma

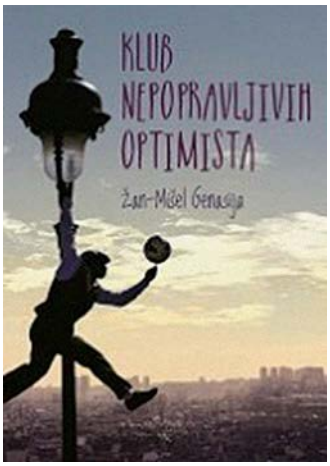

ne tako mnogobrojnih uzbudljivih književnih glasova koji nam poslednjih godina stižu iz Francuske, mimo ona dva-tri imena za koja "svi znaju" i o kojima svi vole da imaju mišljenje, po mogućnosti neopterećeno čitanjem. Onaj roman koji je, eto, oduševio gimnazijalce, ali bogme i drugu publiku i kritiku, zove se *Klub nepopravljivih optimista* (preveo Vladimir D. Janković; Čarobna knjiga 2015). U osnovi, ovo je bildungsroman (pretpostavljam, autobiografski zasnovan) smešten u sada već poodavnu, ali kulturno-političkom simbolikom tako prebogato nabijenu prošlost, u vreme političkih, intelektualnih, kulturnih i supkulturnih vrenja ranih šezdesetih godina: Hladni rat, Alžirski rat i vrhunac, pa potom frustrirajući (na duži rok oslobađajući) kolaps francuskog imperijalnog nacionalizma, egzistencijalizam, džez, prve ozbiljnije naznake seksualne revolucije i anglosaksonske pošasti rokenrola. Knjiga je, rekoh, pozamašna (šteta što ju je Čarobna knjiga zdudala na 540 strana okosokolovo fonta; hrvatsko izdanje ih ima 705, pa vi vidite!), ali se čita s onim "starinskim" merakom zbog kojeg smo zaboravljali na svet oko sebe.

Narator Mišel je gimnazijalac iz pariske srednje klase, s komplikovanim i kontroverznim porodičnim nasleđem: očeva je porodica imigrantska (italijanska), niželaksna i instinktivno levičarska, majčina je sitno-do-srednje buržoaska, domaća, dubinski konzervativna, malte ne "petenovska". Jedan od tri magistralna narativna toka (ima i mašala "podtokova"), literarno najostvareniji, upravo je Mišelova porodična priča, briljantno izvedena, uz pomoć uvek dobitne kombinacije (poput znamenitih severnoameričkih jevrejskih autora evropskih korena) humora, sete i jetke opservativnosti; porodica, od početka "krivo srasla", biće na ozbiljnom iskušenju da se raspadne usled razlika u doživljavanju jednog na mnogo načina prevratnog vremena. Alžirski rat, ali i njegove ozbiljne i trajne reperkusije na unutrašnje stanje Francuske, ipak će biti ono najveće iskušenje, jer će im se rat useliti u kuću, ugrabivši Mišelovog brata. Drugi tok prati Mišelovo samotraženje kao mladog muškarca u nastajanju, prvo kroz očaravajuće eteričnu, platonsku prijateljsko-ljubavnu vezu sa starijom i zrelijom Sesil, ranije devojkom njegovog starijeg brata, a potom i kroz prvu "pravu" ljubav, koju će opet onemogućiti zli demoni Istorije... Na koncu, ono po čemu je knjiga dobila ime: Mišel će sticajem okolnosti "zalutati" u stražnje prostorije jednog pariskog bistroa, i tamo će – kroz tanku mimikriju šahovskog kluba – otkriti fascinantan, opor, tužan i neodoljiv svet imigranata iz zemalja sa mračne strane Zida, upoznaće svet o kojem ništa nije znao, i čije mračne tajne, duboke povrede, teške odnose i duga zlopamćenja neće moći da razume ni kada mu postanu prijatelji, dakle svet koji je zapravo svojevrsni *reality check* za sve ono što sluša kod kuće, u školi, među prijateljima ili u medijima, za sve ono o čemu se u demokratskoj Francuskoj "slobodno teoretiše" (ili neretko – lupeta), a što je tamo negde prokleto neizbežna stvarnost... Ti tužni ljudi, izbegli sudbini na najneverovatnije načine, Rusi, sovjetski Jevreji, Poljaci, Mađari i ostali, žrtve i dželati u jednom utopijskom svetu, a koji u Parizu žive kao taksisti, sitni prevaranti ili naprosto klošari, i dalje zemlju jedva dodiruju stopalima i žive u paralelnom kosmosu svojih ideoloških raspri, i dalje se deleći na antikomuniste raznih vrsta, komunističke idealiste i sve što može biti negde između ili po strani. Klubom ponekad prominu i znameniti ugledniči epohe, čak i sam papa Sartr, omiljen i omražen u isto vreme.

Mogla se ova obimna i kompleksna, a tako "lako" izvedena knjiga raspasti na mnogo delova i popucati po brojnim šavovima, ali eto nije, nego se održala kao do opojnosti zavodljiva celina, kao neobičan koktel naizgled disparatnih narativnih tokova koji, ovako dobro smešani, daju vrtoglav roman o jednom odrastanju u uzbudljivom vremenu na uzbudljivom mestu, možda u poslednjoj epohi kad su reči, ubeđenja i ideologije (utoliko i pisci i intelektualci) značili skoro sve i za koje se ginulo, ubijalo, volelo i mrzelo, ali i o uzvišenoj utopiji koja je na bezbroj načina obeležila dvadeseti vek, da bi skončala u banalnosti paranoje i zločina, i jednog tupoumnog profesionalnog komesarstva. *Klub nepopravljivih optimista* ima nešto od mladog božolea: pije se lako i brzo, ali je mnogo "teži", to jest ozbiljniji, nego što se neznalicama i brzopletima čini... ¶

TEOFIL PANČIĆ

LEVO, LEVLJE – KORBIN

Džeremi Korbin je sa svojim levičarskim idejama ušao u trku za lidera laburista kao totalni autsajder. Na opšte iznenađenje, ovaj "trockista" koji bi laburiste "da vrati četrdeset godina unazad" i nacionalizuje čitave industrijske grane, postao je apsolutni favorit. Dok analitičari analiziraju ovaj politički fenomen, jasno je da se na britansku političku scenu posle decenijske dominacije pragmatičnih spin doktora ponovo vraća ideologija

POVRATAK LABURISTIČKIM KORENIMA: Džejmi Korbin
Foto: FoNet/AP

Rezultati nedavnih parlamentarnih izbora u Velikoj Britaniji bili su toliko neverovatni da su neposredno po zatvaranju glasačkih mesta i objavljivanju prvih prognoza njihovog ishoda, pojedini, veoma respektabilni političari obećavali da će pojesti svoj šešir uživo u TV programu ukoliko se oni i obistine. Kako su se predviđanja obistinila, Britanija se probudila sa prvom vladom sastavljenom isključivo od članova Konzervativne stranke još od 1997. godine. Rezultati izbora su pokrenuli lavinu promena od kojih su one u Laburističkoj partiji trenutno najzanimljivije jer otvaraju mogućnost promena koje bi mogle imati dugoročan uticaj na britansku politiku.

Vođeni nama smešnom tradicijom odgovornosti za loše izborne rezultate, svi britanski lideri partija koje su poražene podneli su odmah ostavke, pa tako i Ed Miliband koji je vodio laburiste. A kao što je dolazak Antonija Blera na mesto lidera Laburističke partije ostavio neizbrisiv, a ponekad i krvav trag i daleko van granica Velike Britanije koja ga je birala, tako se i od rezultata trenutne bitke za mesto novog šefa laburista s pravom može očekivati da budu, što bi pojedini domaći lideri rekli – istorijski.

Interregnum kod laburista traje dugo, od maja. Za to vreme partija nije štedela ni vremena ni resursa da javnosti predstavi sve svoje mane, od kojih se kao najveće čine neozbiljnosti i neodlučnost. Kako stvari stoje krajem avgusta, sva je šansa da će nakon osamnaest godina vladavine Blera i njegove političke dece, Laburističku partiju potresti zemljotres zvan Džeremi Korbin, čovek čija je politika toliko levičarska da uključuje čak i povratak tzv. *Clause 4* – odredbe

BLER I BLERISTI: Toni Bler, Gordon Braun i Ed Miliband
Foto: FoNet/AP

programa Laburističke partije koja traži nacionalizaciju ključnih industrija. U trci za mesto lidera opozicije Njenog visočanstva trenutno su četiri kandidata i kandidatkinje, a rezultat sada već izvesne trke u kojoj Korbin dominira znaće se 12. septembra.

PORAŽAVAJUĆE OSAMDESETE

Fenomen Korbinovog uspona ima svoje korene u britanskoj politici iz osamdesetih godina prošlog veka. Tadašnja britanska premijerka iz redova Konzervativne partije Margaret Tačer i jedan od njenih laburističkih rivala Nil Kinok razmenjivali su u Parlamentu svoje političke stavove sačinjene od najčistije, filigranski brušene političke ideologije.

Čak je i polovično obaveštenom čoveku tada bilo jasno da sa jedne strane stoji ekonomska liberalka i društvena konzervativka, a spram nje socijalista i sindikalista. Titani su se borili ideologijom, zavidnim političkim talentom i impresivnom dozom doslednosti i političkog, ali i ličnog integriteta. To je bila bitka u kojoj su se konzervativci pokazali kao veštiji i u kojoj su dominirali skoro dvadeset godina.

Laburisti su tokom ovog perioda torijevske dominacije Parlamentom otkrili da je politika Margaret Tačer prijemčljivija poslovično preduzetnim Britancima. Pragmatičniji članovi su shvatili da se stvari u njihovoj partiji moraju korenito menjati ukoliko se želi laburista sa adresom Dauning strit broj 10 – makar i po cenu žrtvovanja ideologije.

Najjasniju poruku laburistima o neophodnosti promena poslali su rezultati izbora iz 1992. godine. Tada ih je pobedio naslednik Margaret Tačer, Džon Mejdžor. Mada su ga opisivali kao "najdosadnijeg od dosadnih" i "čoveka koji je pobegao iz cirkusa da bi postao knjigovođa", Džon Mejdžor je na krilima liberalne politike, koja je ekonomski osnažila milione Britanaca, uspeo da osigura još pet godina konzervativne vlade.

NOVI LABURISTI I VESELE DEVEDESETE

Potreba da se identifikuje i da se implementira politika koja će Laburistima omogućiti pobedu, iznedrila je na političku površinu Antonija Blera. Bler je bio jedan od onih koji su uvideli neophodnost da partija napusti svoje dobro utvrđene položaje na socijalističkoj levici i spusti se u politički centar. Plan je bio da se na tom političkom centru uzme taman dovoljno birača da bi se pobedilo.

Računica je bila jednostavna. Politički, ali i društveni sistem na Ostrvu omogućio je dvema najvećim partijama da s vremenom steknu sistem "sigurnih glasova" – koji se u tamošnjem političkom žargonu zovu *safe seats*. U ovim izbornim jedinicama (od kojih svaka daje jednog poslanika koji se bira prostom većinom glasova) partija kojoj jedinica pripada može slobodno kandidovati i komad nameštaja bez bojazni da će je pobediti bilo koji kandidat iz suprotnog političkog tabora. Konzervativci ovakvih izbornih jedinica imaju oko 160, a laburisti oko 180, plus minus 5 do 10. Politička borba u Velikoj Britaniji zapravo se vodi oko preostalih glasova u izbornim jedinicama koje se zovu *marginal seats* i u kojima je sve moguće.

Da bi obezbedio uspešnost svog političkog manevra ka centru, Bler je pragmatično napustio mnoge političke stavove, poput onog o neophodnosti nacionalizacije industrije i uslovno rečeno "liberalizovao" svoju politiku. To što su Bler i njegovi saradnici napustili mnoge tradicionalno laburističke političke stavove, nikako nije značilo i da su ih napustili tradicionalni glasači laburista. Međutim, i pored nezadovoljstva u partiji, Bler je ispunio svoje obećanje i trijumfovao na izborima 1997. godine. Partija je osvojila dugo iščekivanu vlast. U zamenu za mogućnost da vladaju, laburisti su žrtvovali deo svog političkog identiteta, do te mere da se partija čak i prozvala Nova laburistička partija.

BLEROVE GODINE I BESPUĆA TREĆEG PUTA

Dok je Blerova politika "stila ispred suštine", spinovanja medija, ali i relativno uspešna ekonomska politika, obezbeđivala laburistima ostanak na vlasti, većina u partiji je ćutala. Manjina, često veoma glasna, koja je ostala na starim laburističkim pozicijama Nila Kinoka ili Majkla Futa, počela je da se rastače. Ovaj proces odlaska "levih" glasača dodatno je pojačan Blerovim katastrofalnim vođenjem spoljne politike, pre svega odluke da se ide u rat u Iraku. Jedan deo laburističkih glasača, članova i funkcionera odvojio se od partije i otišao kud koji – od UKIP-a koji je »

Povratak leve alternative

Strateško napredovanje levice ukidanje je matrice tačerizma prema kojoj ne postoji alternativa neoliberalnim politikama privatizacije. Pritom nije toliko važno što se to desilo na kapitalističkoj periferije poput Grčke i Španije, već što se dešava u zemljama kapitalističkog centra kao što je Ujedinjeno Kraljevstvo

Promatramo li politička dešavanja u Evropi u posljednje vrijeme, čini se da je ljevica u defenzivi ili da je čak izgubila borbu za prevlast na političkoj sceni. Takvom zaključku u prilog svakako ide niz koncesija koje su nominalni ljevičari napravili pred desničarskim politikama štednje – to smo mogli vidjeti na primjeru francuskog predsjednika Olanda, ali i u nedavnim Ciprasovim ustupcima međunarodnim financijskim institucijama te raskolom koji se krajem protekle sedmice desio Sirizi. Naposljetku, sklonost defenzivnim taktikama pokazao je i španski Podemos podržavši Ciprasove koncesije međunarodnim kreditorima. Međutim, ako fokus pažnje preselimo sa taktika na strateške fenomene, onda situacija izgleda nešto drugačije. Prije svega, pod tim mislim na promjenu kategorija pomoću kojih promatramo politička dešavanja, kao i na posljedične diskurzivne promjene. U osnovi, temeljno strateško napredovanje ljevice u poslednje vrijeme ukidanje je spoznajne matrice tačerizma prema kojoj ne postoji alternativa neoliberalnim politikama privatizacije svega postojećega i ukidanja socijalnih prava (*There Is No Alternative*). Pritom, zbog međunarodnog utjecaja, manje je važno što se to napredovanje desilo na političkim scenama zemalja kapitalističke poluperiferije poput Grčke i Španije, a mnogo je važnije da se dešava u zemljama kapitalističkog centra – Ujedinjenom Kraljevstvu, Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi.

POČELO JE U KANADI

Čitava priča i počela je u Kanadi, kada je na izborima za regionalni parlament Alberte, nakon pedesetogodišnje vladavine ultrakonzervativaca i konzervativaca, u maju ove godine pobijedila socijaldemokratska Nova demokratska partija. Nakon toga, u utrku za demokratsku predsjedničku nominaciju, kao glavni izazivač Hilari Klinton, uključio se nezavisni senator Berni Sanders, da bi se u utrku za vodstvo Laburističke partije uključio Džeremi Korbin, pri čemu se potonja dvojica deklariraju kao demokratski socijalisti.

Slučaj Korbin naročito je zanimljiv. Naime, dok se Sanders kao nezavisni kandidat natječe za nominaciju Demokratâ, Korbinova kampanja iz temelja potresa engleske laburiste i to na dvama važnim nivoima: partijske organizacije i ideološke orijentacije. Nakon što su laburisti na majskim parlamentarnim izborima doživjeli debakl koji se naročito očitovao u Škotskoj, gdje je Škotska nacionalna partija Nikol Sterdžen laburistima preotela pedesetak poslaničkih mandata, dotadašnji vođa Ed Miliband podnio je ostavku. U prvoj fazi unutarpartijskih izbora, poslanici su za utrku za vodstvo partije nominirali dvoje srednjostrujaških kandidata, bivše ministre u vladi Gordona Brauna, Ivet Kuper i Andija Burnhama, te pripadnicu desnog krila partije, Liz Kendal. Međutim, nominaciju je zatražio i parlamentarni veteran lijeve frakcije, Džeremi Korbin.

ŠIROKA PODRŠKA

Obrazloženje poslanika koji su podržali Korbinovu kandidaturu bilo je jednostavno – u proces se mora uključiti i kandidat lijevog krila partije da bi predizborna rasprava bila šira. Međutim, već je druga faza izbornog procesa, ona u kojoj podršku kandidatima daju sindikalne središnjice povezane s partijom, nagovijestila da će ishod izbora biti neizvjestan. Naime, od sedam sindikalnih središnjica, favoritu izbornog procesa Andiju Burnhamu podršku je dala jedna, dok je Korbina podržalo njih šest, među kojima i *Unite the Union*, najveći britanski sindikat. Neočekivana Korbinova popularnost potvrđena je i u trećoj fazi, kada ga je podržala četvrtina lokalnih partijskih organizacija, to jest tek nešto manje od polovice broja organizacija koje su se izjasnile. Pored toga, Korbin ima podršku nekoliko puta više javnih osoba od svojih protukandidata, a među onima koji su mu dali podršku ističu se

pokupio glasove radnika do Partije zelenih, do tada marginalne. U Škotskoj ih je najviše otišlo u zagrljaj škotskih nacionalista koji su zahvaljujući njima na posljednjim izborima bukvalno razorili laburiste.

Najslikovitiji primeri ovih otpadnika od Novih laburista jesu političari poput Džordža Galoveja ili Kena Livingstona. Prvi je na svojoj antiratnoj politici i protivljenju ratu na Kosovu i Iraku uspeo da politički zainteresuje birače iz imigrantskih zajednica. Ken Livingston, ili Crveni Ken, isteran je iz Laburističke partije kada se uspešno kandidovao za gradonačelnika Londona i to na tradicionalno socijalističkoj, tzv. *old labor* platformi. Livingstonu je kasnije nevera oprošćena i dozvoljen mu je bio povratak u partiju kako bi kao njen kandidat nastupio na izborima za svoj drugi mandat.

I Galovej i Livingston, u neku ruku Korbin pre Korbina, predstavnici su one sorte britanskih političara za koju se ne može reći da li više pleni konciznošću političke misli i izraza ili direktnim porukama uglavnom lišenim eufemizama. Njihov stil neposredne komunikacije lišene pres-službi i spin doktora kao posrednika između političara i njegovih glasača, tako dijametralno suprotan od stila tada uveliko korporativizovanog Blera, privukao je tradicionalne glasače levice. Međutim, u to vreme oni su bili izolovani pojedinci bez šire podrške i kao takvi su polako nestali sa političke scene.

KRAJ BLEROVSKE IDILE

Onda je došla 2008. godina i blerovskoj idili je polako počeo da se nazire kraj. Izbor Škotlanđanina Gordona Brauna kao Blerovog naslednika, kao i čitava plejada kompromitovanih "blerovaca" koju je Braun držao oko sebe – ljudi sa neosporним umećem lične prezentacije, ali bez bilo kakve suštine ili političke kičme – samo je ubrzala kraj Novih laburista. I Braun i njegov naslednik Ed Miliband pokazali su se neadekvatnim da partiju

POTREBA ZA IDEOLOGIJOM: Sindikat rudara "proslavlja" smrt Margaret Tačer
Foto: FoNet/AP

ekonomisti Džozef Štiglic, Gaj Stending i Kostas Lapavicas, glumac Rasel Brend, muzičari Brajan Ino i Bili Breg te režiser Ken Louč. Uz njih, Korbin uživa i podršku niza ljevičarskih aktivističkih organizacija, ekologa, LGBT i feminističkih aktivista.

Podrškom koju je prikupio od javnih osoba sklonih ljevici, sindikalnih organizacija i partijskih aktivista sa terena, Korbin je nedvosmisleno pokazao da postoje kadrovska baza i organizacijski potencijal za diskontinuitet sa blerovskom politikom, a posredno i sa tačerizmom. U njegovu programu to se najbolje vidi u prijedlozima nacionalizacije zdravstvenog, energetskog i saobraćajnog sektora te uspostave državnog školskog sustava i ukidanja školarina na svim razinama obrazovanja. Povrh toga, u dokumentu *Standing to Deliver* Korbin je napravio diskontinuitet s dosadašnjim politikama najavom uvođenja novog programa javnog stanovanja, odustajanjem od nuklearnog naoružanja i procesuiranjem Britanaca pod optužbama za ratne zločine. Ovo potonje, u formi decidiranog stava da Toniju Bleru treba suditi za ratne zločine ako se ispostavi da je anglo-američka invazija Iraka 2003. godine bila ilegalna, bilo je povod za žestoke napade u kojima su prednjačili Bler i njegov spin-doktor Alister Kempbel te čitav niz poslanika s desnog krila laburista.

Naposljetku, uz već spomenuto povezivanje s laburistima sklonim aktivističkim i sindikalnim grupama, treba istaknuti još nešto. To je fenomen nove političke socijalizacije koji se očituje u velikom prilivu novih članova koji su se, u sklopu kampanje *Join Labour, Vote Corbyn*, u partiju učlanili da bi glasali za Korbina na prvim partijskim izborima po modelu "jedan član, jedan glas". Budući da je Korbin netom prije zaključenja ovog teksta najavio da će, ako pobijedi, podržavati novo članstvo u zauzimanju političkih dužnosti, može se reći da će u tom slučaju ljevica s evropske periferije na Otoku imati pouzdanog saveznika u borbi protiv socijalno destruktivnih neoliberalnih politika.

LUKA MATIĆ

dovedu do pobede uprkos činjenici da je u vreme Milibanda konzervativna vlada Dejvida Kamerona, zapravo koalicija torijevaca i liberalnih demokrata, imala rezultate daleko ispod očekivanja glasača.

Interesantno je da su i konzervativci za vreme vladavine Blera i njegovih ideoloških naslednika i sami prošli kroz proces političke transformacije. Politika je značajno omekšana, posebno po brojnim društvenim pitanjima. Konzervativci su takođe krenuli ka političkom centru u nadi da će oteti nove glasače Laburističke partije. Obe partije su se promenile toliko da je pitanje koliko bi se to svidelo Tačerovoj i Futu. Obe su postale taoci centra i farmaceutski preciznog doziranja reči, političkog inžinjeringa koji su za cilj imali da izbegnu da se o stranci stvori percepcija tradicionalne "desnice" ili "levice".

Paralelno sa ovim konzervativnim gibanjima, Miliband je pokušao da reformiše svoju partiju, pre svega da ograniči moć sindikata koji su tradicionalno izvor značajne političke ali i finansijske moći u Laburističkoj partiji čiji su kolektivni članovi. Izvršena je reforma izbornog procesa koji je onemogućio dotadašnju praksu da kao član partije i sindikata imate dva glasa. Međutim, suštinske promene politike u odnosu na koordinate koje je zacrtao Bler nije bilo. A u odsustvu njegovog talenta sistem Novih laburista je pod Milibandom počeo da deluje na momente čak i groteskno, što se odrazilo najviše na tok predizborne kampanje.

"MORONI" ZA "TROCKISTU"

I onda se pojavio Džeremi Korbin. Tradicionalni predblerovski laburista, ideološki taman onakav da bi obradovao i Majkla Futa ali, što je važnije, i sindikate i članstvo. Interesantno je da Nil Kinok, kao čovek koji je u neku ruku započeo transformaciju partije ka centru, podržava Endija Brunhama za lidera. U strahu da će Korbin vratiti laburiste četrdesetak godina unazad, Kinok upozorava na mogućnost rascepa u stranci do kojeg će doći s povratkom "trockista", kako naziva neke od Korbinovih saboraca.

Zbog svojih izrazito levičarskih stavova Korbin je ušao u proces izbora za lidera laburista kao totalni autsajder. Jedva je uspeo da prikupi 35 potpisa laburističkih poslanika, koliko mu je bilo potrebno da bi se kandidovao. Skupio ih je jedan više – 36. Vrh Laburista mahom sastavljen od ljudi izašlih iz Blerove političke modle potpuno je previdео Korbina.

Neki od kolega koji su mu dali potpis, više iz sažaljenja ili poštovanja prema njegovom političkom integritetu, kao što je Margaret Beket, bivša ministarka i sama kratko liderka partije, sada se otvoreno kaju u do sada nezabeleženim izlivima samokritike. Koliku su grešku napravili svedoče reči bivšeg Blerovog savetnika Džona Mekternana koji je otvoreno i bez uvijanja, što je u uzdržanoj Britaniji već samo po sebi događaj, nazvao kolege koje su Korbinu dale potpis jednostavno – moronima. Čak je i Beket javno priznala BBC-ju da se oseća upravo tako, kao »

moron, i da je njen potpis na Korbinovoj kandidaturi jedna od najvećih grešaka u političkoj karijeri.

Paradoksalno, ali iako je na početku izgledao kao potpuni autsajder, Korbin je samim činom ozvaničenja svoje kampanje postao, čini se, nepobediv. Sada, naime, članstvo, a ne političari od karijere, ima konačnu reč. A članstvo ko članstvo.

FABRIKE RADNICIMA

Paradoksalno ili ne, tek čini se da je Korbinu najviše pomogao upravo establišment koji bi Korbin da ideološki rasformira, ali kojem u cilju očuvanja jedinstva u partiji nudi ruku saradnje. Naime, Milibandovim reformama glasačkog procesa omogućeno je da pravo glasa imaju ne samo članovi partije i sindikata već i simpatizeri, nakon što se registruju na veb-sajtu partije, nešto slično kao u SAD i njihovim "prajmeri" izborima kandidata. Vest da je jedan od kandidata Korbin, klasični socijalista, čovek sa kredibilitetom, koji je Bleru otvoreno prkosio po pitanju Iraka, pun ideja o ponovnoj nacionalizaciji pojedinih grana industrije, većem minimalcu, povratku kolektivnih ugovora, besplatnom školstvu i zdravstvu, motivisalo je preko 200.000 Britanaca da se registruje i da u zamenu za tri funte članarine (omladina i bivši vojnici po funtu) steknu pravo da izglasaju svog kandidata.

Da cela stvar nije lišena zdravog britanskog humora svedoči i činjenica da jedan manji, ali ipak značajan deo ovih novih članova čine glasači desnice. Oni žele da laburisti crkne poslovična krava, i to tako što će glasati Korbina, kojeg vide kao čoveka koji će Laburiste povući iz centra, natrag na pozicije predblerovske Laburističke partije. Ovo bi otvorilo prostor Konzervativcima, ali i ostalim strankama centra, i omogućilo da laburisti na duže vreme budu van domašaja poluga moći. Tako su pretragom novoupisanih simpatizera identifikovani čak i prominentni lokalni konzervativci, kao i članovi UKIP-a. Korbin ima nameru da reformiše i samu partiju i da demokratizuje proces kreiranja partijske politike uvođenjem većeg broja ljudi u proces kreiranja i donošenja odluka.

SVE NA CRVENO

Izbor Korbina tako je danas jedna od najvećih kocaka Laburističke partije još od izbora Antonija Blera. Ako je Partija poslednjih godina patila od neuspešnih Blerovih imitatora, sada bi mogla da plati cenu ideološke "zadrtosti" Korbina. Iz njegovog tabora poručuju, ne bez osnova, da će sve izgubljeno na centru neutralisati povratkom tradicionalnih glasača laburista koji su prešli kod Zelenih, UKIP-a i SNP-a, a da će to dati partiji neophodan zamajac i novu energiju. Poručuju i da će nova politika biti univerzalno prihvatljiva najširem krugu ljudi. Međutim, nisu samo ovakvi indirektni korisnici blerovskog zaokreta ka centru – npr. Škotska nacionalna partija – ugroženi Korbinovim izborom.

Korbin je, naime, veoma otvoren i jednostavan čovek – čovek iz naroda. Ne pripada visokim društvenim slojevima, nije studirao na onim koledžima koji vekovima ukalupljuju ostrvsku elitu i svakako nije deo korporativnog miljea na način na koji su to mnoge njegove kolege, u partiji i van nje. On daje direktne i kratke odgovore (izuzev kada ga propituju o odnosima sa kontroverznim istoričarima revizionistički raspoloženim spram istine o holokaustu) i ideološki je odlično potkovan.

Za razliku od evropskih lumpenproleterskih ili sankilotskih pokreta poput Sirize i Podemosa, Korbin se čini kao političar koji shvata realno i moguće u okviru postojećih političkih koordinata. Čak i ako sanja socijalističku utopiju i otvoreno priča o njoj, njegovi planovi za budućnost laburista i eventualno Ujedinjenog Kraljevstva pod njegovim vođstvom ne ukazuju na hazarderstvo i sklonost ka igri sa ekonomskom stabilnošću svoje zemlje.

Ovo bi moglo stvoriti značajne probleme u redovima, u međuvremenu, blerizovanih konzervativaca koji bi u interakciji sa Korbinom mogli biti shvaćeni kao stilisti bez esencije, lišeni ideologije, tačerovske ili kakve već god. Na Ostrvu sumnjaju u Kameronovu mogućnost da efektno parira Korbinu, pa ostaje nada da će u njegovo ime, kao i kod Džona Mejdžora, govoriti uspesi na ekonomskom planu.

Susret Korbina i Kamerona kao dvojice lidera u Donjem domu nakon 12. septembra mogli bi podsetiti mnoge na sukobe Kinoka i Margaret Tačer sa početka priče, s tim što je ovog puta sumnjivo koliko će konzervativci biti na nivou ove paralele.¶

TIBOR JONA

Grčka: Siriza posle Sirize

Za "Vreme" iz Soluna

"Smatram da su izbori najbolje rešenje i da moramo da ih sprovedemo što je pre moguće. Da završimo s tim, pa da radimo! U oktobru treba da imamo novu vladu, kako ne bi bilo praznog hoda za eventualnu promenu dogovora", rekao je Aleksis Cipras 20. avgusta obrazlažući ostavku svoje sadašnje vlade i prevremene izbore u nedelju 20. ili najkasnije 27. septembra.

Najava prevremenih izbora u Grčkoj nije nikoga iznenadila. Premijer Grčke i šef vladajuće Sirize bio je suočen sa raspadom svoje stranke izgubivši podršku

IZNUĐENI POTEZ:
A. Cipras
Foto: FoNet/AP

Šest razloga za prevremene izbore

Aleksis Cipras je bio primoran da raspiše vanredne parlamentarne izbore. Ako mu, međutim, ne pođe za rukom da formira stabilnu vladu, sve što je dogovoreno sa EU i međunarodnim poveriocima moglo bi da padne u vodu

trećine poslanika u parlamentu – od prvobitno 164 mogao je da računa na podršku manje od 120 od ukupno 300 poslanika. Disharmonični odnosi unutar Sirize počeli su onog trenutka kada je Cipras postao treći grčki premijer koji je potpisao Memorandum sa kreditorima, pritom je on u predizbornoj kampanji obećavao da će "pocepati" Memorandum i prekinuti sa merama štednje.

Pošto je ujutro 13. jula stavio svoj potpis na treći Memorandum, Cipras je očigledno prestao da se oseća prijatno u svom odelu bez kravate. Namrgođeni premijer kao potpisnik "Levog memoranduma" bio je tek senka glamuroznog premijera od 25. januara, kada je izabrana Siriza došla na vlast sa 36,3 odsto glasova i kada je verovao da će promeniti Evropu. Cipras je još tada u poverljivim privatnim razgovorima rekao, da je svestan da "neće biti lako upravljati" Koalicijom radikalne levice (SI.RIZ.A).

Prema pouzdanim izvorima, on je odluku o prevremenim izborima doneo još pre nekoliko nedelja, 6. avgusta, kada je prisustvovao otvaranju novog Sueckog kanala u Egiptu. Tom prilikom je predsednika Francuske Fransoa Olanda obavestio da je na to prinuđen zbog nestabilnosti vlade i pobune takozvane Leve platforme unutar Sirize. O tome je obavestio i Angelu Merkel i predsednika Evropske komisije Žan-Kloda Junkera, pa ni Evropska unija ni grčki poverioci nisu bili zatečeni i nisu reagovali negativno na najavu prevremenih izbora.

BITKA NA DVA FRONTA

Uostalom, njihova nova doktrina za Grčku izgleda da je "stabilnost kroz likvidnost", odnosno što je stabilnija politička situaciju u zemlji, to će biti veći priliv novca poverilaca. To objašnjava i toleranciju koju pokazuju za ovu najnoviju Ciprasovu inicijativu, s obzirom na to da će izbori doprineti formiranju stabilne i dosledne proevropske vlade koja bi trebalo da bolje sprovodi novi program reformi i postavi temelje održivom razvoju.

Cipras je sada primoran da vodi bitku na dva fronta. S jedne strane će morati ponovo da sastavi Sirizu, da napravi "Sirizu posle Sirize", pošto mu se jedna trećina poslanika i funkcionera otcepila i osnovala novu "antimemorandumsku partiju", pod nazivom Narodno jedinstvo (*Laiki Enotita*). S druge strane, potrebna mu je dovoljno ubedljiva izborna pobeda da bi imao veći manevarski prostor. Prema rečima Aleksisa Ciprasa: "Mi želimo čist četvorogodišnji mandat, a ne građanski rat unutar levice... Nije revolucionarno da biraš bekstvo za svoj put, nego da probaš da prokrčiš nove puteve, tamo gde ih ranije nije bilo." On je isključio svaku mogućnost postizborne saradnje sa starim sistemskim snagama kao što su konzervativna Nova demokratija i PASOK.

FINANSIJSKI RAZLOZI

Odluka o prevremenim izborima, naravno da nije doneta samo iz političkih, već i iz ekonomskih razloga. Prema finansijskim analitičarima, u Ciprasovoj odluci preovlađuje šest razloga za prevremene izbore.

Prvi razlog je rekapitalizacija grčkih banaka sa početnih deset milijardi evra, za koju je preduslov politička sigurnost. Drugi razlog je otplata unutrašnjih dugova države, za koje bi poverioci izdvojili tri milijarde evra, ali tek nakon formiranja nove, stabilne vlade. Treći i najozbiljniji »

razlog je rekonstrukcija i smanjenje grčkog duga sa ciljem da postane održiv, na šta su se obavezali i MMF i evropski poverioci. To bi na dnevni red trebalo da dođe u oktobru, posle prve procene novog programa, naravno ukoliko postoji stabilna vlada.

Četvrti razlog je integracija u Dragijev "program kvantitativnog popuštanja", kako bi ECB (Evropska centralna banka) mogla da kupi grčke obveznice, čime će se obezbediti jeftina likvidnost u grčkoj ekonomiji. Peti razlog čine zakonodavne inicijative koje grčka vlada mora preduzeti u naredne četiri godine, sa merama koje bi osigurale primarni suficit koji bi postepeno trebalo da dostigne 3,5 odsto BDP-a u 2018. godini. Poslednji, šesti razlog je otključavanje takozvanog Razvojnog paketa Junker, koji predviđa evropska ulaganja u Grčku u visini od 35 milijardi evra do 2020. godine. Reč je uglavnom o ulaganjima u luke, železnice, aerodrome, energiju, gasovode i turističku infrastrukturu.

BITKA ZA PARLAMENT

Za sada ankete pokazuju vođstvo "osakaćene" Sirize, ali se apsolutna većina čini malo verovatna.

Sve će zavisiti od sposobnosti Sirize da proširi svoju bazu. Sa jedne strane odlazak Leve platforme i stvaranje Narodnog jedinstva smanjuje broj Sirizinih glasača, ali se sa druge strane, odlaskom ultralevice iz Sirizinih redova proširuje njen kapacitet u centru glasačkog tela, jer je popularnost harizmatičnog Aleksisa Ciprasa sve veća.

Mnogo će zavisiti i od razvoja u konzervativnoj Novoj demokratiji, koju posle ostavke Adonisa Samarasa vodi Evangelos Meimarakis i koja pati od "krize identiteta". Iako u štabu Nove demokratije vlada relativni optimizam, jer se nadaju da će u njihovu korist ići "borba između Sirize 1 (Cipras) i Sirize 2 (Lafazanis)" kao i "isparavanje Ciprasovog kredibiliteta", postoji opasnost da će proći mnogo slabije nego na prethodnim izborima kada je osvojila 27 odsto, i to u korist ultradesne Zlatne zore i nove, umerenije Sirize.

Treći faktor je "Narodno jedinstvo", čija se popularnost kreće od četiri do preko deset odsto. Šef ove tek osnovane stranke, Panajotis Lafazanis, pokušava da iskoristi visoki postotak "NE" (OXI) na referendumu od 5. jula, tvrdeći da "Grčka nije Evro-kolonija i da Grčka, u skladu sa voljom grčkog naroda, mora da ostane aktivna demokratija, demokratija u čijim odlukama učestvuje narod." Lafazanis želi da formira široki antimemorandumski, patriotski front, spajajući različite ličnosti i političare levice, pa tako predlaže saradnju sa manjim levičarskim strankama koje se nalaze van parlamenta, (svima osim KKE, Grčke komunističke partije), optužujući Ciprasa da je izdao Sirizina načela. "Ne možemo imati demokratiju ako smo protektorat", kaže Lafazanis, "ako Merkel i Junker određuju politička dešavanja u našoj zemlji." Uprkos velikim šansama da dobije na popularnosti, Lafazanis se ne ubraja u harizmatične vođe. Njegov finansijski program nije ubedljiv, pošto u suštini predlaže da Grčka izađe iz evrozone, da se vrati na drahmu i stvori nacionalkomunizam po modelu Trećeg sveta, koji se većini Grka ne čini naročito privlačan.

Najvažnije odluke koje se odnose na Grčku ne donose se u Atini, nego u Briselu, Berlinu i Vašingtonu

Četvrti faktor je sudbina Anela (Nezavisnih Grka), male desničarske partije Panosa Kamenosa – saveznika i ministra odbrane u Ciprasovoj vladi, ali njegovo napuštanje antimemorandumske politike će za njega verovatno imati visoku političku cenu, pitanje je da li će moći da pređe cenzus od tri odsto i uđe u skupštinu. Peti faktor je cena koju će stranke levog centra (PASOK, KIDISO – Pokret demokratskog socijalizma Jorgosa Papandreua) morati da plate ako uopšte uspeju da uđu u skupštinu. Tu je i stranka levog centra Potami (Reka), novinara Stavrosa Teodorakisa, koji izlazi na izbore sa sloganom "Mi Možemo!" i flertuje sa idejom da je on potencijalni saveznik Sirize u jednoj novoj, proevropskoj progresivnoj vladi pod Ciprasovim vođstvom.

Komunistička partija najverovatnije neće jačati, jer postoji mogućnost da se birači komunističke stranke presele u novu levičarsku stranku "Narodnog jedinstva", koju je generalni sekretar Komunističke partije Dimitris Kucubas nazvao "Siriza 2", a koja po njemu hoće da igra ulogu novog nasipa za radikalnu levicu čiji su rukovodioci odgovorni za sadašnju situaciju." Tu su i neke nove stranke koje očekuju da uđu u skupštinu, kao što je Unija Centra, kojoj ankete daju preko tri odsto glasova.

Na kraju će sigurno značajnu ulogu odigrati i novi uspon neonacističke Zlatne zore, koja eksploatiše kako desničarske protestne glasove protiv novog "levog Memoranduma", tako i nesigurnost građana prouzrokovanu hiljadama izbeglica i migranata koji se svakodnevno iskrcavaju na grčkim obalama. Velika je verovatnoća da Zlatna zora ponovo postane treća po snazi stranka, ali ovog puta će se za to mesto boriti sa novoosnovanim Lafazanisovim Narodnim jedinstvom. Sigurno je, međutim, da će na ovim izborima važnu ulogu odigrati "politički kapital" samog Aleksisa Ciprasa, koji se smatra daleko najpopularnijim grčkim političarem, zamor zbog uzastopnih izbora, kao i pitanje "da li će ova druga levica, koju predlaže Siriza, biti bolja nego prva?"

"GRAĐANSKI RAT" UNUTAR LEVICE

Pozitivna očekivanja za pobedu Sirize na predstojećim izborima je izrazio ministar Nikos Papas govoreći za Real FM: "Mislim da će ovoga puta veliki delovi našeg naroda, čak i oni koji nisu glasali za Sirizu na prethodnim izborima, napraviti izbor čistog rešenja i stabilnosti, a takav izbor je glasanje za Sirizu." On je objasnio da Siriza posle izbora neće sarađivati sa ljudima i strankama (ND i PASOK), koje su dovele Grčku u ovu situaciju, i neće biti primorana da kroz prozor pušta ljude, koje je grčki narod izbacio kroz vrata.

Cipras, međutim, ne želi da se izborna bitka pretvori u "građanski rat levice". "Naš cilj je da osvojimo poverenje sveta, kako bi materijalizovali program progresivnih promena u cilju postepenog oslobađanja zemlje od spoljašnjeg starateljstva i memoranduma", rekao je Cipras. Na predstojećim izborima građani Grčke će,

kako kaže Cipras, morati da odluče "da li smo se ispravno borili u teškim pregovorima, u poslednjih nekoliko meseci. Da li smo na kraju ispravno odlučili da ne odvedemo zemlju u masovnu ekonomsku katastrofu. Da li postoji neko drugi ko bi mogao u datim okolnostima i datoj situaciji da sklopi bolji sporazum. I na kraju, ko je taj ko može da ostvari najbolji mogući rezultat za zemlju u pregovorima o rekonstrukciji duga do koje mora doći do kraja godine."

Treba napomenuti da će, pored starih i novih političkih protivnika, Siriza Aleksisa Ciprasa, ako želi da opet pobedi na izborima, morati još jednom da se suoči sa pritiscima lokalne oligarhije i njenih moćnih privatnih medija, koji su poslednjih meseci bili angažovani u teškoj borbi dezorijentacije javnog mnjenja i degradacije Sirizine vlade, insistirajući na vestima o unutarstranačkoj opoziciji, o Levoj platformi, a sada i o Narodnom jedinstvu Lafazanisa. Njihova kritika opozicije je namerno nivelisana, što nije bio slučaj u vreme kad je Siriza bila u opoziciji, koju su, kako se neko izrazio, tada nemilosrdno i svakodnevno "tukli kao hobotnicu". Naravno da za to postoji razlog: Siriza je obećala proporcionalno oporezivanje velikog bogatstva, čak i brodovlasnika, a nešto pre raspisivanja novih izbora su predložili novi zakon o radiodifuznim frekvencijama i raspisali međunarodni tender za frekvencije što znači da će oligarsi, ako žele da zadrže televizijske dozvole koje imaju privremeno, morati da plate desetine miliona evra grčkoj državi, a do danas nisu plaćali gotovo ništa.

SLOBODA ILI SIGURNOST

Po treći put u roku od osam meseci Grci će izaći na birališta da odlučuju o svojoj budućnosti. Premda se u Grčkoj izbori nazivaju i "praznikom demokratije", postoji široko rasprostranjeno uverenje da svaka vlada, iako izabrana na demokratski način, ima ograničenu mogućnost delovanja u interesu građana Grčke. Najvažnije odluke koje se odnose na Grčku ne donose se u Atini, nego u Briselu, Berlinu i Vašingtonu. Zemlja, osim što je postala "dužnička kolonija" zbog svog značajnog geopolitičkog položaja na raskrsnici tri kontinenta, ali i zbog svoje višeslojne veze sa evroatlantskim sistemom, ima ograničenu slobodu kretanja, tako da joj je gotovo nemoguće da sprovodi nezavisnu nacionalnu i ekonomsku politiku.

Iako možda zvuči ironično, većina Grka, iako tradicionalno agresivno reaguje na gubitak nezavisnosti i protestuje zbog ugnjetavanja koje trpi od strane stranih donosioca odluka, u suštini oseća olakšanje što je čvrsto usidrena u sigurnoj luci Zapada, Evrope i evra, iako se cena postmodernog "baršunstog ropstva" mora platiti. To se naročito oseća ove godine, dok se širom regiona oko Grčke oseća rastuća nestabilnost i hiljade očajnih izbeglica stiže svakodnevno na grčka ostrva (samo na ostrvu Lezbos 33.000 izbeglica je stiglo u prve tri nedelje avgusta. Pitanje slobode je još jednom utkano u pitanje bezbednosti, stvarajući lažne dileme, koje utiču na značajan deo fobičnih birača. Da se prisetimo reči Bendžamina Franklina: "Oni koji žrtvuju elementarnu slobodu zbog malo osećaja bezbednosti ne zaslužuju ni slobodu ni bezbednost." ¶

GEORGIOS STAMKOS,
MILICA KOSANOVIĆ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 22. avgusta do 19. septembra 2015.

Toni Parsons
ČOVEK I ŽENA

Nastavak romana „Čovek i dečak" koji je proslavio Tonija Parsonsa, knjiga o ljubavi i braku – o tome zašto se zaljubljujemo i zašto se venčavamo, zašto ostajemo i zašto odlazimo

Keti Let
KAKO DA UBIJETE SVOG MUŽA

Duhovit ćiklit roman sa „veoma korisnim savetima za svaku ženu" o svakodnevnim iskušenjima bračnog života dat iz ugla tri četrdesetogodišnjakinje, izneverene, slomljenog srca i seksualno izgladnele

Tes Geritsen
GREŠNIK

Triler iz ciklusa o detektivki Džejn Ricoli i medicinskom istražitelju dr Mori Ajls. Geritsenova poseduje maštu koja joj omogućava da dočara tako mračne i jezive ponore ljudske prirode da u poređenju sa njom Edgar Alan Po i H. P. Lavkraft deluju sasvim dobroćudno

Ralf Davirs, Ginter Mol
10 NAJVEĆIH ZABLUDA O VASPITANJU

Zabavno i poučno autori vagaju deset najčešćih zabluda o vaspitanju i objašnjavaju zašto ta jednostavna i pogrešna pravila tako prkosno opstaju

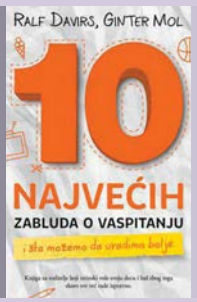

Met Baljo
OBRED

Dokumentarna knjiga o stvaranju savremenih egzorcista, o tome ko su današnji profesionalni isterivači demona koji deluju unutar katoličke crkve i o tome s čime se u svom poslu suočavaju

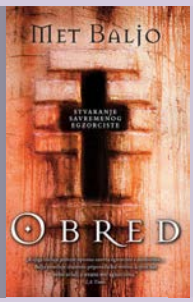

Danijel Glatauer
KAD DUVA SEVERAC

Slučajnim susretom u virtuelnom svetu dvoje započinju imejl prepisku iz koje se vremenom razvija bliskost, a onda i ljubav. Najčarobniji i najpametniji ljubavni dijalog savremene književnosti

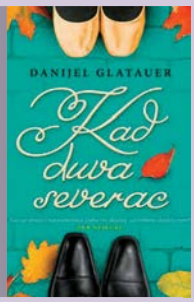

Martin Ejmis
NOĆNI VOZ

Detektivka istražuje sumnjivu smrt lepe i pametne kćeri svog kolege. Ejsmisov „noir" krimić, nepredvidiv, prefinjen i brutalan, „roman koji se zadržava u glavi kao dim u džez klubu"

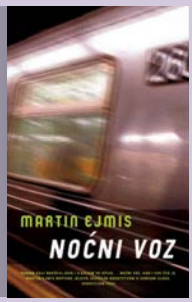

Džon Banvil
MORE

Ostareli istoričar umetnosti kome je žena umrla odlazi u vilu na moru gde je nekada provodio školske raspuste i traži način kako da nastavi život. Stilski rafinirana priča o identitetu i uspomenama, ljubavi i smrti. Dobitnik Bukerove nagrade 2005

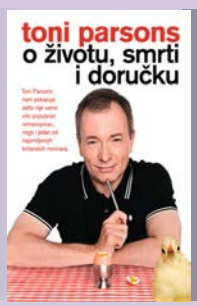

Toni Parsons
O ŽIVOTU, SMRTI I DORUČKU

Knjiga Parsonsovih kolumni o svakodnevici savremenog sredovečnog muškarca, o ženama i muževima, očevima i sinovima, brakovima i razvodima, seksu i ljubavi, i o tome kako je gledati starenje i smrt svojih roditelja

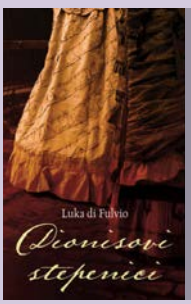

Luka di Fulvio
DIONISOVI STEPENICI

Izvrstan triler italijanskog pisca čija radnja počinje poslednjeg dana XIX veka brutalnim prvim zločinom budućeg serijskog ubice. Mladog inspektora sklonog opijatima istraga vodi u ozloglašeno predgrađe kojim kruže živopisne ličnosti i vladaju zakoni drugačiji od propisanih

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "BIG" (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjžare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

ZORAN STANOJEVIĆ

Instagram moje bake

Da li vaša baba koristi Tviter? Deda, majka? Ako vas ovo pitanje zabavlja, ako vam zvuči kao dobar vic, onda ste u ozbiljnom problemu. Sva je prilika da je vaša baka prva u istoriji porodice koja je kupila veš-mašinu ili električni šporet. Deda se otvorio za televizor u boji, verovatno i za crno-beli, prethodno. Ako sam pogrešio za jednu generaciju, to jest ovo se pre odnosi na vaše roditelje nego na babu i dedu, još bolje ćete razumeti o čemu pričam. Jer ste na granici za penzionisanje. A nemate još ni pedeset.

Jedna od prvih posledica tranzicije je nemogućnost zaposlenja kada zađete u "najbolje godine" kako to volimo da kažemo. Oni koji zapošljavaju prvo gledaju godinu rođenja pa se onda bave vašom karijerom koja može biti briljantna. Kao što je briljantan (bio) ajfon 3Gs, samo što ga više niko ne koristi. Ne zbog *fenseraja* već zato što ne može da "tera" sve moderne aplikacije koje su se posle 2009. pojavile. Šta će vam pametni telefon ograničene pameti ekvivalentno je pitanju šta će vam visokokvalifikovani radnik ograničenih mogućnosti.

Kontraargument je povećana popularnost čuvenog Nokijinog modela 3310 koji se, kako saznajemo, može naručiti iz Kine, ganc nov, tek proizveden. No, to samo potvrđuje tezu, taj model uzimaju oni koji od telefona traže malo, ali to malo mora biti stabilno. I jeftino, naravno. Tehnologija nam šalje lepu poruku za starost. Posle nekih godina, rekao bih prilično ranih, od vas će se očekivati da radite jednostavne poslove za male pare, ako uopšte naiđete na poslodavca namćora koji više veruje vašem iskustvu nego nečijoj mladosti.

Informaciona tehnologija najpre je promenila naše radno okruženje, kompjuterizovala ga i digitalizovala. Paralelno su se razvijali programi za obradu podataka, koji su se u međuvremenu pretvorili u *big data*. Sve vaše iskustvo, ono što smatrate najvrednijim, sada se nalazi u nekakvom *klaudu*, dok je vaša sposobnost povezivanja ili predviđanja koju ste takođe godinama sticali i koja je drugi adut na koji računate u kasnijoj karijeri, ukomponovana u neki algoritam. Koji se unapređuje na svakih nekoliko meseci, baš kao i telefoni i kompjuteri.

Sledeće pitanje je da li je kompanija za koju radite spremna da ulaže u vas, da li vam pravovremeno unapređuje opremu koju koristite ili smatra da vam je to nepotrebno, jer ionako ne koristite društvene mreže (glupe su) na kojima se sve više bazira ozbiljno poslovanje, marketing pogotovo. Postajete baba sa početka teksta od koje se ne očekuje da bude na Tviteru, sem komedije radi. Pritom, ono što je za vas i mene Tviter, za babu je bila veš-mašina. Za nameštanje programa na televizoru (i sata) već joj je bila potrebna vaša pomoć.

Kada se sledeći put nađete na poslovnom sastanku, osvrnite se i proverite da li imate najstariji model telefona i da li ste vi najstariji u prostoriji. Ako su oba odgovora potvrdna, jedino vas spasava ako je prostorija vaša. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije, uplatnicom	iz sveta, karticom
1 broj sa PDF-om	—	~~1,49 EUR~~ 1,33 EUR*
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	~~2600 RSD~~ 2340 RSD*	23 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	~~3600 RSD~~ 3240 RSD*	30 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	~~4300 RSD~~ 3870 RSD*	37 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	~~5800 RSD~~ 5220 RSD*	50 EUR

* Do 1. septembra 2015. za ove pretplate važi popust.

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** sa naznakom za šta je uplata izvršena. **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun broj 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (podatke možete naći na istoj veb adresi). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

Usluge internet pretplate na VREME vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Plastične sandale

Počeli smo na ratnoj nozi i predano su vodile računa da mi upropaste ama baš svako letovanje do dvanaeste godine. Ritual je uvek bio isti. Desetak dana pred polazak na more, odlazimo sa mamom u robnu kuću "Beograd" i između ostalih posećujemo odeljenje dečje obuće, a tamo na rafovima eto njih. Crvene, roze, plave, zelene, žute, providne... Apsolutno ružne i apsolutno neudobne. Pogovora nije bilo. Meni bi sledovale roze ili crvene, bratu obavezno plave. U histeriji oko pakovanja uvek se događalo da se nešto zaboravi, ali nije bilo trika da one ne završe u koferu. Ipak su, po čvrstom ubeđenju mojih roditelja, bile najbolji izum obućarske industrije 20. veka koje će njihovoj dečici pružiti svu moguću udobnost tokom boravka na plaži i u vodi. U prilog im je išla činjenica da sam im zagorčala dva boravka u Splitu jer sam oba puta uspela da se natakarim na ježa i završim u ambulanti, a sve se naravno dogodilo jer su me pustili da idem bosa. Tako maksimalno obezbeđenih stopala brat i ja se gegamo za roditeljima na putu do plaže. Vrućina je i, naravno, tabani nam se znoje i klize po unutrašnjosti sandala. Prašina upada kroz prorede predviđene za to da stopala mogu da dišu (čuj, dišu u plastičnom oklopu!) i prave finu malu blatnjavu podlogu. Šnala koja je zategnuta na najjače, kako bi noge što manje klizale u sandalama, svesrdno kolje članak, a svaka nada da ćemo ih skinuti čim dođemo je unapred otpisana jer "svi se sećamo šta je bilo u Splitu". Verujem da me brat potajno mrzeo što sam zbog svoje trapavosti i njega osudila na te sandale. Na putu do plaže pravimo po dve-tri pauze, jer se na svakih pedeset metara neko javi kako mu je upao kamenčić. Bodrila sam brata objašnjavajući mu da nismo sami u svojoj patnji (mnoga deca okolo bila su žrtve istog modnog trenda). Važno je, dakle, bilo ne gubiti glavu i nerve. Kada bismo ih napokon skinuli, noge bi nam nesnosno smrdele na plastiku, a na svoje postojanje podsećale bi nas nedeljama kasnije, jer bi nam tabani pocrneli samo na mestima gde su imale prorede.

U pubertetu smo im konačno rekli "zbogom". Bacila sam taj ružičasti par broj 35 u smeće praćena mišlju kako moje noge u njih neće kročiti, verovala sam – zauvek. Međutim igra slučaja, vickasta po svojoj prirodi, odvela me prošlog jula, četiri dana oči polaska na more, na odeljenje galanterije za plažu u – kinesku robnu kuću. Destinacija logična, pošto je cilj bio kupiti što brže i što više besmislenih stvari za što manje para. Tako stigoh i do njih. Visile su sa klinova: ciklama, teget, zelene, žute i crvene. Apsolutno plastične i apsolutno kič. Sa otvorenim prstima, kaišićem na peti i diskretnom mašnicom koja im je dala poseban akcenat zavodljivosti. Cena: 300 dinara. "Za te pare", pomislih, "vredi im dati šansu." Uzela sam par crvenih, obula sam ih isto veče, probe radi, i izašla u grad. Pokazale su se kao impresivno udobne i pokupile gromoglasne ovacije. U početku me bilo sramota da priznam gde sam ih kupila i koliko sam ih platila, tim pre što je na istom rafu stajao model koji je bio verna kopija Šanelovih plastičnih sandala za novu sezonu, koje koštaju basnoslovno, pa su, verujem, i ove moje kopija nečega. Zaključila sam, međutim, da mi je pametnije da se ne blamiram, jer ako sam ih ja našla tako lako, svako ko ih poželi učiniće isto. Zato sam samouvereno prevalila preko jezika njihovo poreklo i od tog trenutka postale smo nerazdvojne. Verovala sam da će završiti karijeru na moru, ali one su dokazale da su neuništive. Vratile su se odatle potpuno čitave i čini mi se još udobnije. Kako su oličenje harmonične simbioze elegancije i nonšalancije, ispostavile su se idealnim za kombinovanje sa raznim odevnim predmetima i to u svako doba dana i noći. Da ne spominjem kako se besprekorno održavaju i zauzimaju minimum prostora pa mogu da se spakuju u tašnu i budu odličan saveznik u času kada štikle postanu nepodnošljive. Nosila sam ih do kraja septembra i reaktivirala u službu čim je ovo leto počelo. Za koju nedelju odosmo opet na more. Zaslužile su. Definitivno. ¶

JASMINA LAZIĆ

BIZsmartPAKETI

SBBSOLUTIONS

ZA NOVE KORISNIKE
3 MESECA PO 1 DIN

+ BESPLATNA REGISTRACIJA .CO.RS DOMENA

net. tel. cloud & host.

Powered by EUnet HOSTING

KOMPLETNO REŠENJE ZA VAŠ BIZNIS

www.sbbsolutions.rs
www.eunethosting.com

Kontakt centar: **19966 i 011 3010500**

Akcijska ponuda važi za sve nove poslovne korisnike i traje do 31.08.2015. uz minimalnu ugovornu obavezu od 24 meseca. Korisnik dobija besplatno .co.rs domen, 100 minuta (200 min za Biz Smart Pro) za pozive ka fiksnim brojevima u Srbiji i međunarodnim pozivima ka Zoni 1, 0 din/min unutar SBB mreže i 0 din/min za pozive u okviru United Group mreže u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji.

CROWNE PLAZA®
BELGRADE

NEDELJA JE DAN ZA
BRUNCH

PROVEDITE JE NA SAVRŠEN NAČIN SA PORODICOM I PRIJATELJIMA

Hotel Crowne Plaza Vas poziva u restoran The Dining Room
na prvi i najbolji Brunch u gradu.
Nedeljom od 12 do 17 h
Očekuje Vas savršena hrana, prijatna atmosfera, animacija i igraonica za Vaše mališane, besplatan parking.
Posebno iznenađenje "Dečji kutak"
Za najmladje do 6 godina Brunch je na naš račun, deca od 6 do 10 godina plaćaju svega 50% cene.

DOBRODOŠLI

Kids Corner

INFORMACIJE I REZERVACIJE NA T: (011) 2204 004
E. begcp.reservations@ihg.com
A. Vladimira Popovica 10. 11070 Belgrade, Serbia

WWW.CROWNEPLAZA.COM

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec